ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXIII (LVII) ■ Nr. 6 (492) ■ Iunie 2023 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Premiile Revistei Argeș

Poezie:
Daniel Corbu

Proză:
Dumitru Augustin Doman

Eseu:
Cristian Cocea

Polemos:
Dumitru Ungureanu

Cronica limbii române:
Iudita Dodu Ieremia

Special:
Florin Golban

Cărțile Revistei Argeș, vol. al III-lea

Leonid Dragomir

O revistă elitistă?

Revista "Argeş" nu este, cum o acuză unii, o revistă "cam elitistă", ci, aşa cum scrie pe prima pagină: "Revistă de cultură fondată în anul 1966". Are aşadar o tradiţie de 57 de ani împliniţi acum în iunie şi, deşi a avut o existenţă cu destule eclipse, dovedeşte prin seria nouă inaugurată în octombrie 2001 o continuitate remarcabilă. Rostul ei, ca al oricărei publicaţii de acest gen, este de a contribui la viaţa culturală contemporană prin punerea în circulaţie a creaţiilor unor autori situaţi în orizontul valorilor acesteia. Mai pot exista, desigur, şi obiective maximale, precum trasarea unei direcţii, promoarea unui curent literar, dar cred că primul, dacă este practicat cu discernământ valoric, este suficient pentru a justifica existenţa unei reviste culturale. Majoritatea celor care ne-au trimis texte ce respectau standardele de publicare, care vădeau cultură asimilată, pasiune pentru problemele spiritului, originalitate şi, bineînţeles, talent au fost publicaţi de-a lungul vremii în revista noastră. De altfel, tocmai deschiderea spre diversitatea perspectivelor, a genurilor artistice, stilurilor, chiar poziţiilor ideologice, dacă nu sunt extremiste, ne păzeşte, am convingerea, de pericolul elitismului, al închiderii într-o suficienţă ce se autovalidează excluzând dispreţuitor tot ceea ce nu-i seamănă. În general, am evitat atât preţiozităţile academice, cât şi ceea ce se numeşte "jurnalism cultural", simplificările vulgarizatoare menite, chipurile, să atragă publicul larg. În schimb, virtuţiile rigorii şi ale tonului colocvial au fost preferate întotdeauna şi au funcţionat drept criterii în alegerea colaboratorilor.

Nucleul de colaboratori permanenţi, cărora li se adaugă cei ocazionali, acoperă multe domenii importante ale culturii: literatură, arte plastice, teatru, psihologie, filosofie, teologie ş.a. Sunt autori din mai multe generaţii, mulţi argeşeni, însă o notă aparte o dau cei din promoţiile de după generaţia '80. Bineînţeles, revista "Argeş" nu poate să nu fie interesată de cei care vin, numai că relaţia celor mai tineri cu cuvântul scris este diferită şi poate mai dificilă în actuala lume a imaginii şi a comunicării nelimitate, instantanee, decât a noastră, a celor formaţi prin intermediul cărţii. Nu ştiu în ce măsură revistele de cultură îi mai interesează pe cei tineri cum o făceau până acum câteva decenii, chiar şi după căderea comunismului, dar, în absenţa climatului de creaţie, receptare şi valorizare pe care-l întreţin, cred că şi cărţile îşi pierd mult din relevanţă. Sunt, desigur, cititori de carte şi scriitorii care ocolesc presa culturală, dar există destul de mulţi din ambele categorii care au nevoie de această formă deopotrivă de comunicare şi de comuniune printr-o relaţie reînoită la fiecare apariţie cu cei guvernaţi de pasiuni şi aspiraţii similare. După reacţiile cititorilor şi colaboratorilor îmi dau seama că revista "Argeş" are multe de oferit în acest sens celor doritori să participe la bucuriile născute din cultivarea cuvântului.

Când citesc, dar mai ales când recitesc după apariţia pe hârtie revista "Argeş", sunt mai mereu surprins de faptul că aducerea laolaltă a atâtor personalităţi diferite, unite de o pasiune comună, reuşeşte să creeze o realitate distinctă de a fiecăreia în parte. Cum ar fi dacă s-ar realiza ceva similar în întreaga societate românească?

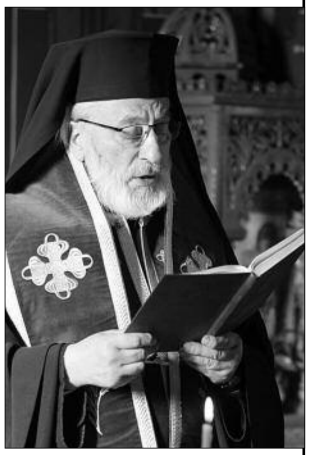
...tocmai deschiderea spre diversitatea perspectivelor, a genurilor artistice, stilurilor, chiar poziţiilor ideologice, dacă nu sunt extremiste, ne păzeşte, am convingerea, de pericolul elitismului, al închiderii într-o suficienţă ce se autovalidează excluzând dispreţuitor tot ceea ce nu-i seamănă.

Calinic Argeşeanul

Din frumuseţea lumii văzute

Oaspeţi în casa lui Dumnezeu

Mai la vale, încep să cânte cocoşii, iar căruţele-n trap de cai trimit cadenţa spre pădurile ce-ntorc ecoul, ca tic-tacul din ceasul bătrân atârnat pe peretele din bârne de lemn. Vacile aşteaptă cafeaua de flori din fân, pentru a-şi slobozi în doniţa de lemn laptele de un alb imaculat, cu miros proaspăt.

Întreaga natură se trezeşte de-a binelea. Gospodinele se aud în vorbă cu firea naturii. Soarele apare, mai vesel ca aseară, când mergea la culcare. Razele lui îmi mângâie fruntea cu lumina caldă şi îmbietoare, iar păsările, ciripind de zor, însoţesc în cântul lor gospodarii care merg cu greble, furci, coase şi desagi la fân pe imaşuri, în munţii luminaţi de ivirea dimineţii.

Harul Duhului Sfânt nu sileşte voinţa şi libertatea noastră, dar aduce în sufletul nostru zbuciumat o bucurie negrăită şi simţim o uşurare aşa de mare încât am dori să rămână la noi pentru totdeauna.

Evlavia şi educaţia sunt surori gemene. Cine este evlavios este şi educat. Cine este educat poate fi evlavios.

Cea mai mare boală a noastră nu este boala diagnosticată de medic, ci teama că ne putem îmbolnăvi, teama că suntem deja bolnavi şi teama că nu ne mai tămăduim.

Discernământul în toate: pâinea noastră cea de toate zilele.

Să nu întârziem să fim mereu oaspeţi în casa lui Dumnezeu! El Însuşi ne aşteaptă!

Înstrăinarea şi orgoliul sau, mai bine zis, suficienţa de noi înşine, ne proţăpeşte locului aşteptând ori, poate nici măcar aceasta, ca singur Dumnezeu să facă reparaţiile la stricăciunile săvârşite de noi.

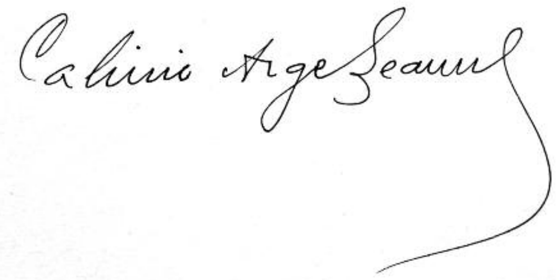
Dacă am avea puterea, de câteva ori pe lună, să ne cuprindem faţa în palmele făcute căuş şi să reflectăm la faptele noastre ruşinoase faţă de noi înşine, de aproapele, de natură şi de Dumnezeu Însuşi, ne-ar cuprinde o spaimă zdrobitoare.

Îmi pare foarte rău că nu se dă o lege prin care să fie pedepsiţi şi amendaţi cei care sunt supăraţi, mofluzi, răutăcioşi, cei care răspund morocănos şi aşa mai departe. Să avem o lege prin care să fie pedepsiţi toţi cei care nu se bucură.

Să ne accentuăm starea alcalină de bucurie, izvorâtă din gândul frumos, din rugăciune. Dar trebuie să fim atenţi: nu se poate numi că facem rugăciune atunci când Îi spunem lui Dumnezeu că avem necazuri şi Îi cerem să fie pedepsit cel care ne supără.

Doar atunci când avem un orgoliu necontrolat şi poate o mândrie exagerată tot împungem cu acul în rana care trebuia să se vindece prin iertare.

Merită, oare, să pierdem Raiul pentru motive şi mofturi trecătoare? Ar fi ofensator la adresa lui Dumnezeu şi nefolositor pentru noi! Să facem un salt curajos din micimea vanităţilor şi să stârpim mândria, păcatul de moarte, care ne bântuie fără odihnă şi cruţare.

actualitate

Gheorghe Grigurcu

„Voinţa: o funcţie pragmatică”

■ Maxima apropiere, tentaţia deplinei coincidenţe morale e salutară în *filia*, riscantă însă în eros, acesta conţinând magia străinei, atracţia-respingerea fascinantă a depărtării, posibil ca un factor eugenic. Altminteri erosul se poate transmuta în *filia,* fenomen obişnuit al căsniciilor de durată.

■ Senectutea: o scuză continuă a fiinţei faţă de sine, care începe a te agasa mortal.

■ A.E.: „Există poeţi mai provinciali decât provincia în care se află”.

■ „Libertatea de expresie n-are nici un sens dacă opiniilor celor mai şocante, celor mai ofensatoare, adică celor mai inexacte sau celor mai absurde nu li se asigură dreptul de a fi publice, pentru simplul fapt că dacă n-ar fi aşa n-ar fi nevoie nici într-un caz să fie proclamat acest principiu”. Ca şi: „Nici o cenzură nu este intelectual acceptabilă, nici o cenzură, de altfel, nu este eficace” (Alain de Benoist).

■ Voinţa: o funcţie pragmatică, un soi de musculatură a conştiinţei care poate sluji gratuitatea, inefabilul, etericul, dar nu le poate sta alături, având un rol ancilar.

■ Ideal stilistic: să produci impresia (decisivă) că ai putea comunica mai mult decât comunici.

■ Senectute. Lucruri care, în liniştea lor crispată, se motivează tocmai prin faptul că nu se mai pot motiva convenţional. E târziu pretutindeni…

■ Senectute. Cu câteva decenii în urmă ţi-o reprezentai precum un fel de dependinţă în care depui lucrurile ce nu-ţi mai sunt necesare, acum îţi dai seama că a devenit camera ta de lucru.

■ A.E.: „X îţi atrage atenţia că e «confidenţial» în spusele sale de atâtea ori, încât, ascultându-l, te cuprinde dubiul faţă de corectitudinea propriilor tale relaţii cu semenii”.

■ A.E.: „X l-a ucis pe Y, s-a înstăpânit pe bunurile acestuia, după care a aşezat un buchet de flori pe mormântul său. Nu e un gest onorabil?” E cumva o parabolă a unui fapt din viaţa noastră literară? „Tu ce crezi?”.

■ „Materialistul nu pleacă de la materie, despre care nu se ştie nimic, ci de la *ideea care şi-o face despre materie* – ceea ce face din el un spiritualist care se ignoră. Dar de ce dă el preferinţă ideii pe care o are despre materie mai curând decât ideii pe care o are despre spirit? Fiindcă, pentru o reflecţie neelaborată, materia este ceea ce apare direct, ceea ce frapează simţurile: este prima treaptă a evidenţei. Materialistul aduce la numitorul comun de materie ansamblul fenomenelor sensibile fără a conştientiza caracterul extrem de imaterial al unei abstracţii atât de schematice. E necesară o a doua reflecţie, o revenire a spiritului asupra lui însuşi şi asupra condiţiilor activităţii sale pentru a ne da seama că propoziţia «totul este materie» conţine o contradicţie internă” (Gustave Thibon).

■ *Kitsch*-ul, factor iremediabil al dezordinii. Valorile intră însă într-o primejdioasă ierarhie.

■ Fiind întrebată ce crede despre dragoste, Madame du Defand a răspuns: *„L' amour je n' en parle jamais, je le fais”.*

■ În spatele senectuţii tale, senectutea lumii care cu mizericordie încearcă a se constitui într-un alibi.

■ „Sensul face suportabile multe, poate chiar totul. Nici o ştiinţă nu va înlocui vreodată mitul, iar un mit nu poate fi făcut din nici o ştiinţă. Căci nu «Dumnezeu» este un mit, ci mitul este revelaţia unei vieţi divine în om. Nu noi inventăm mitul, ci el ne vorbeşte ca un «Cuvânt al Domnului». «Cuvântul Domnului» vine la noi, iar noi n-avem nici un mijloc spre a distinge dacă şi cum acesta diferă de Dumnezeu. În acest «Cuvânt», nimic nu e necunoscut şi neomenesc în afară de circumstanţa că vine spontan spre noi şi ne impune nişte obligaţii. Se sustrage arbitarului nostru. O «inspiraţie» n-o putem explica” (C. G. Jung).

■ Senectute. Să fie graba un tertip al supravieţuirii?

■ Dubla faţă a uitării: în perspectiva raţiunii o puniţiune, în perspectiva spiritului nu o dată o eliberare.

■ Nota de misticism a unui episod de viaţă în care investeşti mai mult decât ar cere convenţiile, prin intermediul căruia te simţi tu însuţi, dar şi ceva mai mult decât tu însuţi.

■ Scriptor. Pentru a-l putea surprinde pe cititor prin textul tău, trebuie să fii surprins tu însuţi.

■ Henry James despre confratele său scoţian Robert Louis Stevenson: „Nu există decât un singur lucru pe lume pe care să-l iubească tot atât cât iubea literatura – şi anume absenţa totală a literaturii”.

■ „În satul Muncelu din judeţul Alba există, de peste 500 de ani, «fagul împăratului». Situat pe malul stâng al râului Arieş, acest copac cu coroană impunătoare are, se pare, frunze veşnice, care refuză să cadă toamna şi rămân până la apariţia mugurilor noi, primăvara. Legenda, neconfirmată istoric, spune că sub el s-ar fi întâlnit Avram Iancu cu împăratul austriac Franz Josef, de unde şi denumirea lui imperială. Dacă vremea rămâne ca până acum, este posibil ca frunzele nici să nu treacă la culoarea de toamnă” (*Dilema veche*, 2022).

■ A.E.: „Cum aş mai putea avea încredere în X, dacă acesta îl declară pe Y «cel mai bun prieten» al său? E ca şi cum ar mărturisi că îi plac doar mâncărurile alterate şi că delicatesa sa preferată e carnea intrată în putrefacţie”.

■ Virtuţile regretabil neglijate ale rezervei, ale tăcerii. Şabloanele activ-declarative le pun în umbră.

■ Compensaţie. Ofuscat de faptul că ai uitat ceea ce voiai să scrii. Dar străduindu-te să-ţi aminteşti acel lucru, ţi-ai putut reaminti altul nu mai puţin semnificativ.

■ Dispoziţia de a trata drept prozaice lucrurile socotite minore.

■ „Identificarea, dacă este realizată prin unire, se manifestă în moarte sau în ceva care seamănă cu ea. Sau se apropie de ea. Identificarea maximă care poate fi concepută este cea a vieţii şi a morţii; întrucât este obţinută doar în momentul morţii, acolo unde moartea nu este sfârşit, ci început; şi nu o ieşire din viaţă, ci o intrare treptată în spaţii mai ample, cu adevărat nedefinite, nu măsurat pe prin vreo referinţă la cantitate, unde cantitatea încetează, lăsându-l pe acel subiect căruia i se întâmplă aceasta, nu în neant, nici în fiinţă, ci în calitatea autentică ce se manifestă încă în timp. Într-un mod al timpului care merge spre un autentic sincronism” (Maria Zambrano).

■ Excesul actual al „noutăţilor” aidoma sonorizării abuzive a unei petreceri din apropiere, la orele nocturne.

■ A.E.: „Rugându-te Domnului, fie şi în chipul cel mai inocent, îţi negociezi fiinţa. Întorcându-I spatele, o laşi la voia întâmplării, în aglomeraţia târgului”.

■ Cu cât e de o mai înaltă calitate o fiinţă, cu atât îşi poate înregistra un coeficient mai mare de neîmpliniri. O chestiune de exigenţă a vieţii lăuntrice.

■ „Ce mă face cu adevărat fericit sunt aplauzele tăcute. Pot simţi cum această operă se înalţă” (Mozart).

■ A.E.: „Cine a spus, exclusivist, că inteligenţa e o opoziţie la moarte, iar afectele o cale spre moarte? Abia la senectute ai putea întrezări cum stau lucrurile”.

■ „Parlamentul din Indonezia urmează să voteze, pe 15 decembrie, un nou cod penal care prevede pedeapsa cu până la un an de închisoare pentru persoanele care fac sex în afara căsătoriei. De asemenea, modificările legislative vor interzice şi insultarea preşedintelui (faptă ce duce la trei ani de închisoare) sau a instituţiilor de stat precum şi exprimarea părerilor contrare ideologiei statului. Potrivit *The Guardian*, incriminarea avortului, excepţie făcând victimele violurilor, rămâne în noul draft, alături de pedepse cu închisoarea pentru «magie neagră». «Suntem mândri că avem un cod penal aliniat valorilor indoneziene», a declarat parlamentarul Sharif Hiariez. Ţara din Asia cu cea mai mare populaţie musulmană este tot mai conservatoare. (…) Codul penal, la care s-a lucrat mai multe decenii, va fi aplicat şi pentru străinii din Indonezia” (*Click*, 2022).

■ Iarna, meteorologie a lichidării, nu ne îngăduie oare cu ale sale irezistibile ninsori a intui o angelitate a morţii?

■ Magistralul efect al unei inteligenţe estetizate, obţinute prin cooperarea celor două creioane despre care vorbea Nietzsche.

■ „E uşor să cânţi la orice instrument muzical: tot ce trebuie să faci e să atingi nota potrivită la momentul potrivit şi instrumentul va cânta singur” (Bach).

■ „Preoţii şi călugăriţele vizionează şi ei pornografie pe Internet, a declarat Papa Francisc de curând în faţa tinerilor seminarişti de la Roma. «Este un viciu pe care îl au mulţi oameni, mulţi laici, multe femei laice, dar şi preoţi şi călugăriţe. Diavolul ajunge la ei în acest fel. Şi nu mă refer doar la pornografia penală, cum este cazul celei ce implică abuzuri comise asupra copiilor, care este deja o degenerare. Ci la acea pornografie care este considerată un pic normală». Mesajul e clar: feriţi-vă de asta, dar ştiu că sunteţi oameni” (*Click*, 2022).

■ Senectute. Sunet orb, culoare mută.

■ Amintirea: o magie a vieţii care a fost, graţie celei care ar fi putut fi.

■ Nu timpul măsoară iubirea, ci iubirea măsoară timpul spre a se înveşmânta în faldurii săi fantasmatici.

■ Semeni în faţa cărora se cuvine a-ţi drapa fiinţa introspectivă aidoma nudităţii când te afli în public.

■ „Dacă nu vrei să faci un om nefericit din punct de vedere politic, nu-i prezenta ambele laturi ale unei probleme ca să-l îngrijorezi, arată-i doar una. Mai bine nu-i arăta nici una” (Ray Bradbury).

■ „Nimic nu te poate converti, nici singurătatea, nici suferinţele, şi nici jalea bătrânelor. Spiritul tău păşeşte fără zgomot şi neabătut, ca un tigru. Să fie oare asta mulţumire de sine? Poţi oare să spui da chiar şi unei frânturi de istorie? Dar nu trebuie să se sfârşească. Cum se vor schimba lucrurile după această istorie? Poate fi ascunsă, negată, modificată? Cunoşti o reţetă? Este însă posibil ca noi să vedem în faţa ochilor o istorie *falsă*. Poate că cea adevărată nu se va vădi decât atunci când moartea a fost înfrântă” (Elias Canetti).

■ Vasele capilare ale iubirii împânzind un ţesut ce pare neutru. Iubire funcţională care nu-şi dă seama de sine.

■ Senectute. Cea mai preţioasă companie îţi devine patetismul fiinţelor şi al lucrurilor socotite secundare. Te solicită prin modestia lor suferitoare, căreia îi dai răspunsul solidarizării tale.

■ Caliginofobie: teama de femei frumoase.

■ „Încerc să pun la punct manuscrisul pentru «Eranos». Ar fi multe alte lucruri de adăugat, mai ales privitor la «Paradisul terestru» pe care pionierii puritani îl căutau în America. Ar trebui să amintesc că fenomenul colonizării face parte din stilul baroc. Dragostea de putere şi frenezia de a se bucura de această putere. Colonizarea şi puritanismul sunt cei doi poli ai barocului. Pe de o parte vânzătorul de sclavi, pe de alta Puritanul; - sau pe de o parte voinţa de a se îmbogăţi cât se poate de rapid (şi prin toate mijloacele), de altă parte mistica Quakerilor. Voinţa de *putere* – exterioară sau interioară” (Mircea Eliade).

■ Invidia? O admiraţie faţă de Celălalt, blocată de o repulsie faţă de tine însuţi, ambele inavuabile.

■ Senectutea unei naturi introspective, un substitut al maturităţii de care n-a avut parte? Un amestec de tinereţe întârziată şi de candoare primară, sub semnul unei lucidităţi gen „putere a lipsei de putere”.

■ A.E.: „Normalitatea? O poţi vedea exemplar la animale”.

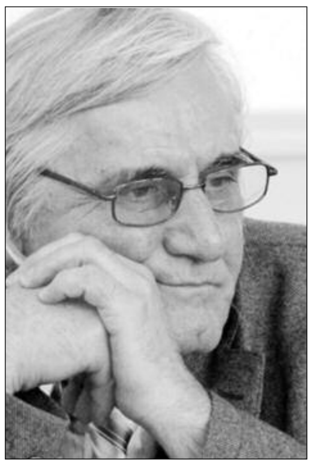
■ „Dacă zeii ar avea inteligenţă şi înţelepciune ca oamenii, ar dărui oamenilor de treabă, ca semn evident al virtuţilor lor, două tinereţi” (Euripide).

■ Fărâmele se ceartă, întregurile concurează.

■ Insistenţa elogioasă cu care sunt trataţi unii autori în timpul vieţii se întâmplă a nu fi consonantă cu postumitatea lor. Mă gândesc la acei elevi eminenţi la toate materiile, permanent premianţi în anii lor liceali, despre care apoi nu se aude nimic.

Cu cât e de o mai înaltă calitate o fiinţă, cu atât îşi poate înregistra un coeficient mai mare de neîmpliniri. O chestiune de exigenţă a vieţii lăuntrice.

Nicolae Oprea

Rememorări

Conflictul dintre generaţii

Expediat din Viena pentru *Convorbiri literare*, în data de *5/ 17 iunie 1870*, poemul *Epigonii* constituie crezul romantic al studentului Mihai Eminescu, aşa cum afirmă în epistola însoţitoare către redactorul-responsabil al revistei Iacob Negruzzi: „Ideea fundamentală e comparaţiunea dintre lumea încrezută şi naivă a predecesorilor noştri şi lucrarea noastră trezită, dar rece (...) Predecesorii noştri credeau în ceea ce scriau, cum Shakespeare credea în fantasmele sale". Perpessicius a menţionat în ediţia critică integrală că *Epigonii* este doar a doua poezie eminesciană publicată în revista junimistă. În contextul epistolar, poetul studios dă exemplul negativ al poeţilor contemporani Nicolae Nicoleanu, Schelitti şi Matilda Cugler, consideraţi în comentariile critice ulterioare *epigonii* săi. „Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav, deşi dulce, pe care germanii o numesc *Weltschmerz*. Aşa Nicoleanu, aşa Schelitti, aşa Matilda Cugler – e oarecum conştiinţa adevărului trist şi sceptic, învins de către colorile şi formele frumoase, e ruptura între lumea bulgărului şi lumea ideii". În fond, *Epigonii* reprezintă, în formulă indirectă, un manifest al romantismului românesc prin proiectarea idealului creator personal pe fundalul unui trecut mitizat, negând valorile lumii moderne. „E o concepţie pe care o făurisem încă la Viena, într-un elan de patriotism. Trecutul m-a fascinat întotdeauna"- îi va mărturisi Veronicăi Micle într-o scrisoare mai târzie, din 1874. Programatic, aşadar, Eminescu (supra)apreciază predecesorii din secolul XIX şi, mai cu seamă, din prima jumătate a secolului care erau pătrunşi de „curăţenia idealurilor" şi au contribuit la formarea limbajului poetic românesc. În structura poemului, Eminescu aplică, aparent schematic, procedeul romantic al antitezei, distribuind fondul de idei în două părţi distincte, întemeiate pe opoziţia dintre „zilele de-aur a scripturelor române" - metafora tradiţiei literare - şi perioada contemporaneităţii sale lipsite de idealuri. Altfel spus, prima parte constituie *Apologia scriitorilor paşoptişti şi prepaşoptişti*, iar a doua – *Satira epigonilor*. În partea apologetică sunt caracterizaţi optsprezece scriitori din trecut, majoritatea poeţi, cu două excepţii: Cantemir şi Negruzzi. Sursele de inspiraţie au fost, după toate indiciile, *Lepturariul* din anii 1862-1865, antologie de texte realizată de Aron Pumnul (pentru primii poeţi) şi opera publicată în cărţi sau revistele vremii, pentru scriitorii de la '48. Definindu-i metaforic pe antecesori, creionând veritabile portrete lirice, Eminescu realizează un cuprinzător tablou sinoptic al literaturii române dinaintea momentului maiorescian al *Junimii*.

Pentru mai buna înţelegere a ideologiei eminesciene, vom recompune tabloul scriitorilor evocaţi, uneori succint, alteori cu trimiteri greu descifrabile – unii dintre ei cu destine frânte prematur. *Compunerea bibliografică* – în termeni călinescieni – se deschide cu „*Cichindeal* gură de aur", acesta fiind fabulistul bănăţean Dimitrie Ţichindeal, care a trăit între 1775-1818 şi a publicat la Buda în 1814 un volum de *Fabule*. Urmează „*Mumulean* glas cu durere", cu referire la poema din 1825, *Plângerea şi tânguirea Valahiei asupra nemulţemirii streinilor ce au derăpănat-o*, a lui Barbu Paris Mumuleanu (1794-1836). „*Prale* firea cea întoarsă" – este expresia caracterizării morale a bizarului poet Ioan Prale (1769-1847), traducător în 1827 al *Psaltirii prorocului şi împărat David,* apreciat ca o fire boemă şi originală în comportament (avea, de pildă, un pat mişcător după soare). „*Daniil* cel trist şi mic"- este modestul poet şi traducător Daniil Scavinschi (1805-1838) – inclus de Aron Pumnul în *Lepturariul* din 1864 -, recunoscut ca un ipohondru, care a murit prematur otrăvit cu mercur, cuprins de alienare mintală. Versul următor „*Văcărescu* cântând dulce a iubirii primăvară" se referă la celebra poezie în epocă *Primăvara amorului* a lui Iancu Văcărescu (1792-1863). „*Cantemir* croind la planuri din cuţite şi pahară" – pare să fie Dimitrie Cantemir cu lucrarea sa *Divanul sau gâlceava înţeleptului*. (După unii eminescologi, cel vizat ar fi fiul său, Antioh Cantemir). „*Beldiman* vestind în stihuri pe războiul inimic" este, cu siguranţă, Al. Beldiman (1760-1826), cu satira contra Eteriei din 1821 *Jalnica Tragodie*. „Liră de argint, *Sihleanu*"- îl evocă pe meteoricul poet Alexandru Sihleanu (1834-1857) cu volumul din anul morţii *Armonii intime*. „*Donici* cuib de-nţelepciune" - nu poate fi decât Alecu Donici (1806-1866) cu ale sale *Fabule* moralizatoare. Seria de zece a poeţilor pre-paşoptişti se încheie cu „*Pann*, finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb", alias Anton Pann (1796-1854), autorul celebrei culegeri de proverbe comentate *Povestea vorbei*.

Generaţia de la 1848 este reprezentată de opt poeţi (câţiva, şi prozatori), începând cu Ion Heliade-Rădulescu (1802-1872), căruia i se dedică o strofă întreagă. Versurile encomiastice trimit la proiectele gigantice neterminate ale lui *Eliad* şi, mai direct, la *Biblicele* din 1858 („zidea din visuri şi din basme seculare / Delta biblicelor sânte, profeţiilor amare"). Cezar Bolliac (1813-1881) este invocat cu poezia sa *Clăcaşul* ("*Bolliac* cânta iobagul ş-a lui lanţuri de aramă"), iar Vasile Cârlova (1809-1831) – cu *Marşul (Oştirii române)*: „L-ale ţării flamuri negre *Cârlova* oştirea cheamă / În prezent vrăjeşte umbre dintr-al secolilor plan". Pentru profilul lui Grigore Alexandrescu (1810-1885) se porneşte, probabil, de la poemele *Umbra lui Mircea. La Cozia* şi *Anul 1840*: „Palid stinge-*Alexandrescu* sânta candel-a sperării,/ Descifrând eternitatea din ruina unui an". În strofa consacrată lui Dimitrie Bolintineanu (1825-1872), Eminescu insistă pe conţinutul primei elegii cu adevărat valoroase din literatura română, *O fată tânără pe patul morţii*, datând din 1842: „Pe-un pat alb ca un linţoliu zace lebăda murindă,/ Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă – Viaţa-i fu o primăvară, moartea - o părere de rău;/ Iar poetul ei e vel tânăr o privea cu îmbătare...". Tot de o strofă beneficiază şi Andrei Mureşanu (1816-1863), datorită poeziei *Un răsunet* scrisă în anul revoluţiei de la 1848, ajunsă marşul revoluţionarilor români şi adoptată, în zilele noastre, ca imn naţional. A fost răspândită sub titlul *Deşteaptă-te române!*: „Mureşan scutură lanţul cu-a lui voce ruginită,/ Rumpe coarde de aramă cu o mână amorţită /.../Şi bogat în sărăcia-i ca un astru el apune / Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet". Costache Negruzzi (1808-1868), portretizat în strofa următoare, a fost şi poet (cu grupajul *Neghină şi pălămidă*), dar este evocat pentru *Fragmentele istorice* (îndeosebi, nuvela *Alexandru Lăpuşneanul*): „Iar *Negruzzi* şterge colbul de pe cronice bătrâne,/ Căci pe mucedele pagini stau domniile române,/ Scrise de mâna cea veche a-nvăţaţilor mireni;/ Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute". Tabloul sintetic se încheie cu cele trei strofe consacrate capului de generaţie Vasile Alecsandri (1818-1890) - "acel rege-al poeziei, vecinic tânăr şi ferice" – cu trimitere la mai multe dintre scrierile sale în versuri sau proză: *Poezii poporale, Doine şi lăcrămioare, Înşir-te mărgărite* sau *Mărgăritărele, Suvenire (Dridri), Dumbrava Roşie*.

În prima vârstă a creaţiei sale, Mihai Eminescu a fost marcat de ideologia şi estetica scriitorilor din generaţia paşoptistă şi se înscrie firesc în tradiţia acestora. Aşa ajunge să treacă în revistă, în *Epigonii*, toate aspectele unei tradiţii literare întemeietoare pentru a edifica un model moral şi estetic al unei poezii scutite de epigonism. Strofa întâi, cu rost de introducere în poetica eminesciană a momentului, sintetizează metaforic o parte din aspiraţiile romantismului: refacerea legăturilor cu tradiţia sacră a vârstei ideale; evadarea eului poetic în visul compensatoriu; redescoperirea frumuseţilor naturii; trăirea intensă în orizontul misterului nocturn şi expansiunea în cosmosul infinit; fascinaţia orficului, a cântecului născut direct din lume şi care generează lumea. Expresiile *apei* din această strofă, chiar dacă dispuse în metafore complexe („mare de visări", „oceanele de stele", „izvoare-ale gândirii", „râuri de cântări"), exprimă concepţia eminesciană originală după care gândirea poetică şi fiorul liric trebuie să se manifeste la fel de natural ca şi elementul acvatic primordial. Calităţile fundamentale ale înaintaşilor reliefate în apologie derivă din faptul că au întemeiat un limbaj poetic - asimilat în lirica eminesciană de tinereţe, pe de o parte, iar pe de altă parte, au creat un univers poetic totalizant prin abordarea marilor teme ale poeziei. În acest sens, Ioana Em. Petrescu demonstrează – în *Eminescu. Modele cosmologice şi viziune poetică*, cu analitică subtilitate, că partea întâi a *Epigonilor* e dominată de trei ipostaze simbolice ale poeziei: 1.*vizionarismul sacru şi profetismul* – Heliade-Rădulescu; 2. *poetul orfic* – Andrei Mureşanu; 3. *puterea creatoare a visului* – Vasile Alecsandri. Eminescu subliniază, în subsidiar, şi alte însuşiri ale poeţilor prin care se conturează specificul creaţiei lor: primul poet care descoperă forţa estetică a folclorului (Alecsandri); poetul mesianic (Mureşanu); Negruzzi transformă istoria în temă fundamentală; Heliade este iniţiatorul unor proiecte urieşeşti de *om universal* etc. În spiritul orfismului, tradiţia poetică a generat *râuri de cântări*. În viziune eminesciană, pentru majoritatea poeţilor elogiaţi poezia înseamnă *cântec*: Văcărescu „cântând dulce"; Bolliac „cânta iobagul"; Alecsandri doineşte din frunză; Sihleanu cântă cu „lira de argint"; din lira lui Bolintineanu „începu cântecul său". Şi, în genere, „inima" poeţilor înaintaşi este „o liră". Toţi aceştia sunt, ca întruchipări moderne ale lui Orfeu, *poeţi-cântăreţi*. Tradiţia instituită de ei este asimilată de Eminescu unei epoci de gândire mitică; o tradiţie care cumulează armonie, melos, limbaj natural cu virtuţi magice şi expresie sufletească spontană. Dispariţia acestor valori conduce la pierderea noimelor existenţei, întrucât omul/poetul se înstrăinează de lume şi viaţa lui devine artificială, fatalmente epigonică.

Cu accente de pamflet liric, în jurul tezei epigonismului se structurează partea a doua a poemului. Consecinţele distrugerii acordului armonios dintre om şi lume sunt catastrofale, după Eminescu. Ele sunt enumerate metaforic într-o, să-i spunem, *strofa-sinteză* cu rol introductiv în *Satira* consacrată contemporanilor: răceala neproductivă, distrugerea sentimentului inspirator („Simţiri reci, harfe zdrobite"); mediocritate şi grandomanie („Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte"); duplicitate şi trădare de sine („Măşti râzânde"); pierderea credinţei şi demagogie („Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază"); falsitate sau, în termeni maiorescieni, forme fără fond („În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază"); în fine, anihilarea oricărui sistem de valori: *noi nu credem în nimic!* În registrul hiperbolei, înaintaşii sunt caracterizaţi ca poeţi naivi şi sinceri, spontani, credincioşi artei, inspiraţi şi idealişti. Întrucât arta lor poetică este impregnată de credinţă, sacralitate, idealism, înţelepciune şi echilibru. Pe când contemporanii sunt sceptici şi realişti, superficiali, lipsiţi de credinţă şi sensibilitate, producând astfel o poezie rece, bolnavă, hiperlucidă. Contrastul romantic dintre generaţii este marcat stilistic prin alternanţa pronumelui personal *noi-voi* (din partea a doua), aşezat îndeobşte la începutul versului în formulări simetrice relaţionate prin juxtapunere. Iar în plan ideatic, conflictul dintre generaţiile de creaţie se transformă în opoziţia clasică *tânăr-bătrân*, prezentată însă prin răsturnarea planurilor temporale, conform enunţului poetic; „S-a întors maşina lumii, cu voi *viitorul* trece". Astfel epigonii devin exponenţi ai trecutului, fiindcă, deşi tineri ai prezentului, au „inimi bătrâne, urâte". Iar predecesorii devin oamenii viitorului, pentru că, deşi bătrâni, au „inimi mari, tinere încă". În chip paradoxal, dar specific eminescian, se ajunge la dilatarea trecutului şi paralizarea acţiunii prezentului. Altfel spus, timpul pasiv (trecutul) este inversat cu timpul activ (prezentul).

Incluzându-se printre epigoni, Eminescu realizează – în perimetrul satirei – un poem al negaţiei şi al îndoielii universale, expresie a propriei disperări în privinţa lucidităţii creatoare. El trăieşte intens drama neputinţei de a ieşi din contemporaneitatea sceptică şi lucidă (din condiţia de epigon, implicit), pe care şi-o asumă din postura de adept al ideologiei paşoptiste şi admirator fără măsură al „bătrânilor" din generaţiile precedente. O mărturie târzie, din manuscrisele eminesciene, vine să întărească această poziţie: „Când mă aflu faţă cu cei bătrâni, cu literatura din deceniile trecute, parcă sunt într-o

(continuare în p. 27)

„Astfel se stinse în al optulea lustru de viaţă cel mai mare poet pe care l-a ivit şi-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, şi câte o stea va veşteji pe cer în depărtări până când acest pământ să-şi strângă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale."

G. Călinescu

studii

Octavian Soviany

Istoria literaturii

Transilvania sub Habsburgi. Începuturile iluminismului românesc

În 1685 trupele austriece pătrundeau în Transilvania, iar prin tratatul de la Karlovitz (1699) aceasta intră în componenţa Imperiului Habsburgic sub denumirea de Marele Principat al Transilvaniei (care a continuat să se menţină ca entitate politică, dar între graniţele vechiului voievodat, adică fără Crişana, Sătmar şi Maramureş), iar titlul de principe i-a revenit din 1711 împăratului de la Viena. De facto, Transilvania era cârmuită de guvernatori numiţi de Curtea imperială; din rândurile acestora se distinge figura de mare promotor cultural a lui Samuel von Brukenthal, sas transilvănean care a deţinut demnitatea de guvernator între 1777 şi 1787. În 1779 a construit palatul din Sibiu care îi poartă numele. Palatul va adăposti seratele muzicale şi literare, biblioteca, colecţia de artă şi cabinetul de stampe al lui Brukenthal, iar, prin testamentul acestuia, a fost deschis publicului şi a devenit muzeu începând din 1817.

Imediat după anexarea Transilvaniei, dornică să contracareze influenţa calvinismului maghiar, Curtea de la Viena începe o vastă campanie de atragere a românilor la catolicism, ajungându-se în cele din urmă la ideea unei biserici "unite", greco-catolice. Ea păstra în principiu tradiţiile şi ritualul ortodox, făcând însă câteva concesii de ordin dogmatic: papa era recunoscut drept cap al bisericii, se admitea existenţa purgatoriului şi purcederea Sfântului Duh din Tată şi Fiu, precum şi cuminecarea cu azimă. Unirea s-a realizat efectiv la sinodul din 1700; ea le aducea românilor anumite drepturi, consfinţite prin cele două diplome ale împăratului Leopold I, din 1699 şi 1701. Prima dintre ele acorda preoţilor români uniţi aceleaşi privilegii şi scutiri de care beneficia clerul catolic; cea de-a a doua confirma aceste privilegii şi adăuga că românii care aderau la noua biserică, beneficiau, indiferent de poziţia lor socială, de aceleaşi drepturi ca şi celelalte "naţiuni", ieşind din situaţia lor de "toleraţi". "Prin această clauză" - preciza istoricul Florin Constantiniu - „diploma din 1701 a fost percepută de românii transilvăneni ca o abolire - evident cu condiţia acceptării unirii cu Roma - a statutului de inegalitate în care fusese aruncată până atunci populaţia autohtonă şi majoritară a Transilvaniei." Diplomele leopoldine au stârnit însă o mare nemulţumire în rândurile stărilor privilegiate, care le-au boicotat sistematic, astfel încât prevederile lor n-au fost puse niciodată realmente în practică. Pentru impunerea lor s-a ridicat în prima jumătate a secolului al XVIII-lea episcopul Inochentie Micu Klein (1692 -1768). El a pus temeliile şcolilor de la Blaj, proiect pe care - obligat să părăsească Transilvania - nu va apuca însă să-l vadă finalizat, şi a reclamat neîncetat aplicarea celei de a doua diplome leopoldine. Luările sale de cuvânt în Dieta Transilvaniei au fost întâmpinate cu ostilitate de reprezentanţii "naţiunilor" privilegiate; atunci s-a dus la Viena, unde a fost primit cu bunăvoinţă de împărăteasa Maria Theresia, dar recomandările adresate Dietei de către suverană n-au avut niciun ecou. În consecinţă, Inochentie Micu a convocat în 1744 un sobor, unde a criticat violent starea de lucruri existentă şi i-a îndemnat pe români la revoltă, dar fapta sa nu a rămas fără consecinţe: a fost convocat pentru explicaţii la Roma şi în cele din urmă obligat să se exileze.

Dincolo de disputele religioase şi dezbinarea pe care le-au generat în rândurile românilor transilvăneni (unii uniţi, ceilalţi rămaşi fideli ortodoxiei) şi care au atins uneori momente de violenţă extremă, unirea religioasă a operat o deschidere importantă către cultura, gândirea şi literatura europeană a epocii. Nu mai e vorba de influenţe sporadice şi mai mult sau mai puţin aleatorii, aşa cum s-a întâmplat în secolul precedent, ci de o influenţă constantă, care va avea efecte deosebit de fertile, contribuind la modernizarea culturii române în ansamblul său şi la emanciparea ei de sub carapacea bizantinismului medieval. „Unirea" - consideră acelaşi istoric - „a restabilit canalul de comunicare cu Roma, a cărei prezenţă în conştiinţa colectivă a românilor nu dispăruse niciodată. (...) Acum, după unire, această amintire era revigorată prin contactul direct cu Cetatea eternă şi cu marea ei moştenire culturală. Un contact, desigur, limitat la o minoritate a minorităţii unite, dar ea - această minoritate - avea să devină nucleul elitei politice şi intelectuale a românilor transilvăneni, care îşi va asuma conducerea efortului de emancipare naţională a acestora. De la începutul secolului următor, efervescenţa culturală şi politică declanşată în Transilvania de această elită va trece Carpaţii, contribuind la intensificarea luptei de eliberare de sub dominaţia Porţii, la consolidarea identităţii şi ideologiei naţionale."

Dacă în secolele precedente, românii transilvăneni alcătuiau o categorie socială omogenă, care locuia în mediul rural, în timpul stăpânirii habsburgice, aceştia încep să populeze treptat şi oraşele, defăşurând o activitate negustorească prosperă. Bunăoară, în ceea ce priveşte Braşovul, Sextil Puşcariu (*Braşovul de altădată*) ne informează că "veacul al XVIII-lea şi întâia jumătate a celui următor au însemnat epoca de înflorire a comerţului românesc. Până la nouăzeci la sută din tot negoţul braşovean era în mâini româneşti." Totodată, după unirea cu Roma va începe să se cristalizeze o elită culturală, alcătuită în principal (dar nu numai) din clerici aparţinând bisericii unite, din rândul căreia se vor desprinde marile personalităţi ale Şcolii Ardelene. Căci unul dintre cele mai importante beneficii ale unirii religioase a fost acela că tinerii transilvăneni care doreau să devină preoţi uniţi au avut posibilitatea să se instruiască în şcolile Occidentului, la Colegiul *Sfânta Barbara* din Viena sau chiar la vestita *De propaganda fide* din Roma. În paralel, în Transilvania începe să se dezvolte învăţământul în limba română. În 1754 se deschid porţile seminarului de la Blaj; sunt înfiinţate de asemenea numeroase şcoli săteşti conduse de preoţi, un rol esenţial revenindu-i în toate aceste iniţiative episcopului Petru Pavel Aron (1709 - 1774) - "un om (...)" - afirma D. Popovici (*Difuzarea ideilor luminării în ţările române*, în *Studii literare*, vol III, 1944) - "care aducea o tenacitate greu de egalat şi o abnegaţie ce nu cunoştea margini. Petru Aron impune în primul rând prin sinceritatea credinţei sale. (...) Econom şi sever în administrarea averii, episcopul face ca în Blajul, devenit un centru de cultură catolică, să-şi lumineze mintea câteva sute de elevi veniţi din toate părţile Transilvaniei. El organizează în acelaşi timp tipografia, de sub teascurile căreia avea să iasă în curând un mare număr de cărţi, printre care şi unele manuale pentru şcolile nou înfiinţate." Accesul la cultura occidentală, contactul cu ideile iluminismului şi dezvoltarea unui învăţământ în care studiul limbii latine juca un rol important au creat premisele unui curent iluminist şi naţionalist, care radicalizează tendinţa naţională din epoca "micii Renaşteri", ale unui curent istoric şi filologic, militând pentru drepturile naţionale ale românilor transilvăneni: Şcoala ardeleană.

Pentru intelectualii români din Transilvania, formaţi în şcolile Occidentului sau pe băncile seminarului de la Blaj, „şcoala catolică" - sublinia D. Popovici - „însemna limba latină; iar limba latină era pentru ei nu doar instrumentul cu care puteau adânci învăţătura lui Cristos, ci şi calea care îi ducea la descoperirea originii lor. O descoperire care nu avea nimic necunoscut; cu mult timp în urmă, marii cronicari din Principate cunoşteau şi afirmau toate aceste lucruri. Dar cronicarii aparţineau marii boierimi, ei îşi iubeau cu cuminţenie ţara şi lucrau cu devotament pentru ea. Legăturile lor cu civilizaţia Orientului însă şi orientarea lor în cultura latină îi făceau să se poată sustrage trăirii exclusive a unei singure idei: în câmpul minţii lor ideile se juxtapun şi se măsoară între ele şi faptul acesta era de natură să determine un puternic sentiment al relativităţii care tempera entuziasmul. În Transilvania însă ataşarea exclusivă de ideea latinistă, cultul Romei antice, erau singura reacţiune posibilă faţă de veneticii ce asupreau întregul popor român. Reacţiunea aceasta, care pornea pe baze sentimentale, avea să ducă la formularea unui crez ştiinţific cu tendinţe exclusiviste, a cărui practică avea să fie hotărâtoare pentru cultura română. Idealul era latinitatea, pe care scriitorii ardeleni căutau să o descifreze în istoria poporului român şi în limba lui. Curentul ştiinţific care ia naştere în condiţiunile acestea (...) se caracterizează aşadar prin preponderenţa indiscutabilă a cercetării istorice şi filologice."

Imediat după anexarea Transilvaniei, dornică să contracareze influenţa calvinismului maghiar, Curtea de la Viena începe o vastă campanie de atragere a românilor la catolicism, ajungându-se în cele din urmă la ideea unei biserici "unite", greco-catolice.

Născute prin urmare dintr-o afirmare aproape obsesivă a latinităţii (care a condus uneori la concluzii eronate), scrierile Şcolii ardelene au avut un puternic caracter militant şi polemic, subordonându-se aspiraţiilor naţionale ale românilor transilvăneni. Ca şi unii dintre cronicarii din secolul precedent, autorii lor sunt naturi "umorale", care îmbină argumentele raţionale cu cele emoţionale, cad în exagerări care merg până la ideea eliminării din limba română a tuturor cuvintelor de origine nelatină şi a înlocuirii lor cu termeni latini, au acea tendinţă spre excesiv care constituie o trăsătură a omului baroc şi care îi situează în continuitatea "micii Renaşteri". Ţinta polemicilor lor a fost teoria imigraţionistă a istoricului elveţian de limbă germană Franz Joseph Sulzer, care susţinea că poporul român s-a format în sudul Dunării, de unde a emigrat pe teritoriile ţărilor româneşti în două valuri în secolul al XIII-lea. Istoricii Şcolii ardelene au combătut energic această teorie, susţinând continuitatea populaţiei romane din nordul Dunării şi după retragerea lui Aurelian şi afirmând originea pur romană a românilor, căci, în opinia lor, dacii ar fi fost exterminaţi în totalitate în timpul războaielor cu Traian. În domeniul filologiei au susţinut necesitatea înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin, purificarea limbii de elementele nelatine şi scrierea etimologică (adică scrierea cuvintelor româneşti în forme cât mai apropiate de termenul lor de obârşie din limba latină), au alcătuit primele gramatici şi dicţionare. Aşa cum se ştie, principalii reprezentanţi ai acestei mişcări au fost Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior şi Ion Budai-Deleanu.

Sorin Lavric

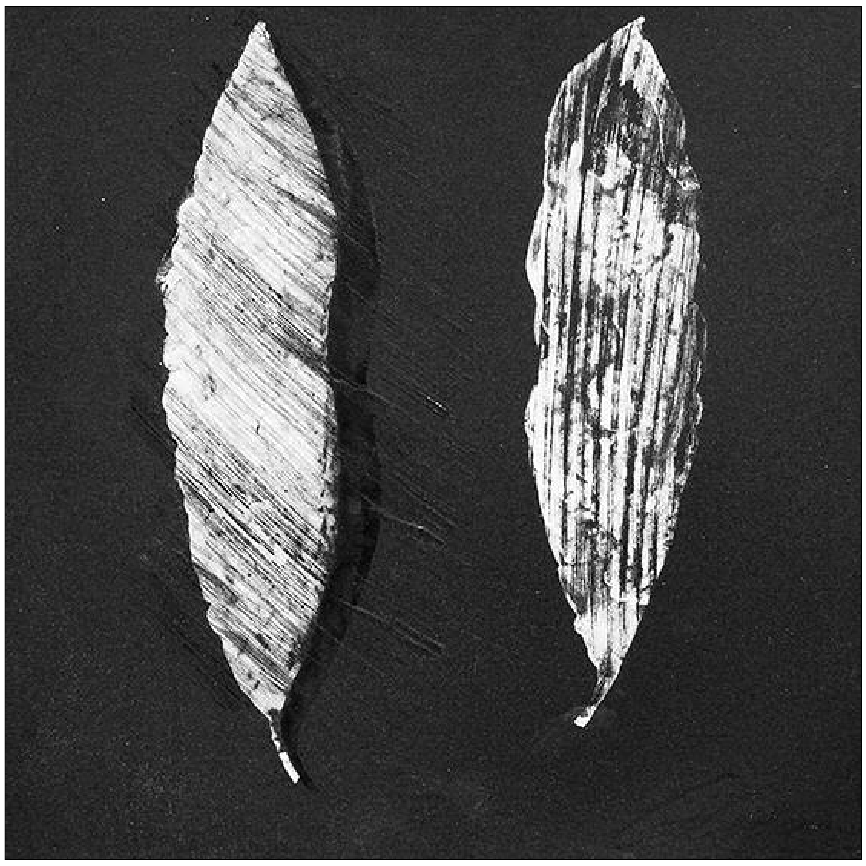

Cronica ideilor

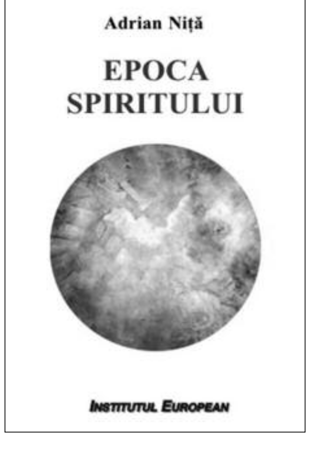
Supracoarda divină

ADRIAN NIȚĂ, *Epoca spiritului,* Institutul European, Iaşi, 2020, 224 pag.

Adrian Niţă e din rîndul nemulţumiţilor care nu se împacă cu declinul filosofiei. Gîndul că disciplina conceptelor e pe ducă îl scoate din sărite, de aceea caută reţete spre a-i resuscita vigoarea pierdută. E drept, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, un lung prohod a fost îngînat la căpătîiul filosofiei, iar ferparele vestindu-i decesul s-au ţinut lanţ. În plus, un soi de letargie ivită din neputinţa de a mai urzi sisteme le-a insuflat filosofilor convingerea că gîndirea s-a mutat în altă parte, anume în tărîmul ştiinţelor naturale.

Filosofia murise, dar duhul ei cercetător se strecurase în aplombul fără precedent al tehnicii occidentale. Filosofia supravieţuia prin reîncarnarea în tiparul experimental al ştiinţelor exacte. Votul de blam pe care îl rostise Heidegger, acela că Die Wissenschaft denkt nicht („ştiinţa nu gîndeşte") nu mai făcea două parale. Ştiinţa nu doar că gîndea, dar Auguste Comte, cu a sa triadă cronologică, avusese dreptate: de-a lungul mileniilor, omenirea trecuse prin trei trepte de cunoaştere – religia, filosofia, ştiinţa –, iar după ultima nu mai urma nimic, decît un val triumfător de tehnică mîntuitoare, în vreme ce primele două stadii erau coji inutile, un şir anacronic de vestigii mustind de superstiţii desuete. Religia? O baliverna menită a linişti firile prăpăstioase. Filosofia? O galimatie nesuferită într-un jargon de zevzeci prezumţioşi. Şi cum procesul era ireversibil, pe omenire o păştea înaintarea implacabilă spre adevărul final. Mîntuirea avea să ne fie pusă pe tipsie de binecuvîntatele ştiinţe.

Iată viziunea împotriva căreia se ridică Adrian Niţă. Pentru a contracara-o, eseistul, cercetător ştiinţific la Institutul de Filosofie şi Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru" al Academiei Române, închipuie o triadă conceptuală – suflet, raţiune, spirit. Cele trei facultăţi se pliază perfect pe etapele lui Comte: religia înseamnă precumpănirea sufletului, filosofia (metafizica) coincide cu apoteoza raţiunii, pentru ca explozia ştiinţelor să ceară virtuţile conciliatoare ale spiritului.

Pînă aici, toate bune şi frumoase, mai ales că, fidel vocaţiei de pedagog, Adrian Niţă intră fără şovăire în istoria filosofiei, ilustrînd etapele prin gînditori emblematici: epoca sufletului se regăseşte la Augustin, cea a raţiunii îi aduce în prim-plan pe Descartes, Kant şi iluminismul (nu lipseşte raţiunea cinică a lui Sloterdijk). În fine, în epoca spiritului vor excela gînditori moderni, precum Bergson, Husserl, Heidegger, Marion, Gadamer, Ricouer, Russell, Wittgenstein, Chomsky.

Impresia stăruitoare e că autorul ţine un curs de istoria filosofiei, înfăţişînd plat-didactic, graţie unui scrupul arid, ideile fiecăruia. Adrian Niţă scrie clar, dar fără farafastîc de stil, de aceea nu-şi poate dezminţi natura placidă de comentator fără schepsis în nuanţe. E un ştiutor de carte incapabil să iasă din menghina reflexelor dăscăleşti, de aceea tot ce atinge se preschimbă în scolie de bun-simţ, fără ţîfnă de originalitate în idei. Cazul e tipic pentru profesorii trecuţi prin maţul programelor de învăţămînt: sunt prelucraţi pînă la obişnuinţa smerită de a nu călca în străchini. Iată de ce lui Adrian Niţă nu-i poţi imputa nimic: nici că n-ar fi erudit, nici că n-ar fi coerent, nici că ar cădea în pacostea interpretării eretice. Şi totuşi, o patină de cuminţenie doctrinară i se aşterne peste pagini. N-are acel sîmbure de nebunie spre a sparge tiparele: nici în stil, nici în asociaţii, nici în răsturnări de viziune. Un ins tobă de carte mişcîndu-se pe cărarea previzibilă a schemelor bătătorite.

Ca pentru a preîntîmpina acuza că a întocmit un curs inert de istoria filosofiei, Adrian Niţă îşi începe volumul cu romanul *Maestrul şi Margareta*. Personajele lui Bulgakov sunt chemate să întruchipeze cele trei facultăţi: Margareta e fiinţa excelînd în suflet, îndrăgostita care nu doar crede în puterile supranaturale, dar pe deasupra, pentru a se apropia de Maestru, e în stare să-şi vîndă sufletul Diavolului. Bezdomnîi (Ivan Nicolaevici Ponîrev) e fanaticul raţiunii, insul rece, calculat, dornic de argumente plauzibile, a cărui minte respinge supranaturalul în numele adevărurilor verificate, de unde şi stupoarea de a se izbi de împrejurări cu totul descreierate. În fine, Maestrul e ambasadorul spiritului, legat prin afinitate congenitală de lumea divină. Din toată cartea, cele mai inspirate pagini sunt cele dedicate Maestrului şi Margaretei, mai întîi fiindcă cititorul e scos din curgerea fadă a cunoştinţelor de facultate, mai apoi fiindcă vezi cum o minte speculativă poate extrage dintr-o bucată beletristică o concepţie la care literaţii, în virtutea formaţiei căpătate, nu sunt predispuşi să ajungă. Sufletească fiind, Margareta intuieşte obscur ceea ce Maestrul, luminat în spirit, ştie clar. Amîndoi găsesc un strat de existenţă în faţa căreia raţiunea lui Bezdomnîi abdică din lipsa puterii de a înţelege.

Întorcîndu-ne la viziunea triadică a cărţii, pivotul de care face uz autorul spre a uni cele trei facultăţi e înţelegerea. În epoca sufletului (teologia), înţelegerea însemna credinţă, adică asumarea dogmelor. În epoca raţiunii (filosofie), înţelegerea însemna explicaţie pe bază de cunoaştere abstractă. Pentru ca acum, în epoca spiritului (ştiinţe), înţelegerea să însemne indulgenţă empatică şi toleranţă etică. Da, aţi auzit bine, spiritul nu tînjeşte spre Dumnezeu (care e o trăsătură revolută a sufletului), ci spre valorile etice de ordin empatic. Şi astfel în lume va domni un soi de concordie plină de politeţe faţă de coabitarea cu muritorii. Speculativ vorbind, rezultatul e modest, ca un oftat descins dintr-un sanatoriu locuit de fiinţe vlăguite. Să ajungi ca, după o incursiune severă în istoria filosofiei, să propovăduieşti înţelegerea empatică între semeni e derizoriu. Adrian Niţă vrea comuniune, în virtutea unui socialism cu rădăcini budiste. Nu Dumnezeu şi nemurire (adică suflet), nici transcendent şi datorie (adică raţiune), ci indulgenţă şi empatie (adică spirit). Evoluţia are o tentă de înmuiere plină de resemnare posacă. Căci „fără emoţii, omenirea va ajunge foarte repede la noi barbarii." (p. 212). Corect spus, dar ponciful e de manual de etică aplicată.

Autorul îmbrăţişează o formă mohorîtă de filantropie netedă. Nu se înţelege de ce spiritul, alt cuvînt pentru suflet, are nevoie de ştiinţe, şi nu de Dumnezeu. Firesc ar fi fost să spună că ştiinţele sunt produsul intelectului. Oricum l-ai lua, în spirit adie un zvon de freamăt divin, pe cînd în intelect nu. Adrian Niţă face din spirit o bagatelă de emoţie compătimitoare. Chiar admiţînd că spiritul presupune indulgenţă, nu poţi înţelege saltul pe care autorul îl face spre ştiinţele exacte, căci intenţia lui Adrian Niţă este de a salva filosofia topind-o în matca primitoare a unei „mari teorii universale (MTU)" (p. 203). Expresia e luată ad litteram din cosmologia actuală, unde fizicienii, prin teoria supracorzilor, au pretenţia de a unifica domeniul cuantic cu cel gravitaţional. Şi cum în teoria supracorzilor se vorbeşte de „membrane" (p. 204), Adrian Niţă preia la rîndul său termenii, urzind un edificiu bizar, în care triadele sunt purtătoare de „membrane ": „frumos, adevăr, bine" (p. 215) lor corespunzîndu-le alte membrane: „credinţa, cunoaşterea şi etica" (ibidem). Odată prins algoritmul, echivalenţele curg de la sine: „cosmos, univers, lume", adică „imperiu, republică, democraţie". La ultima triadă, te întrebi nedumerit cum poţi să rupi democraţia de republică. Ce formă de guvernămînt, alta decît republica, poate intra în adecvare cu democraţia? În plus, o democraţie a spiritului e un nonsens, un fel de stat secularizat închinîndu-se la sfintele moaşte (supracorzile numinoase).

În sfîrşit, autorul e încredinţat că numai o viziune spirituală poate depăşi dihotomia corp-suflet, care este mormîntul oricărei înţelegeri. Nu suntem trup şi suflet, ci sîntem otova o singură bucată, aflată în armonie cu lumea. Pentru autor, omul este o iţire deşteaptă din marea supracoardă a universului. Mintea lui Adrian Niţă are ceva din cufundarea budistă a eului individual (Atman) în marele ocean al spiritului universal (Brahman). El vrea un spirit fără Dumnezeu, un om agăţat de creasta supracorzilor, ba chiar o fiinţă plină de compătimire faţă de suferinţa semenilor. Atîta doar că aici spiritul cosmic e înlocuit cu supracoarda. Simpla substituire a termenilor nu schimbă concepţia. Dincolo de deosebirile de vocabular, viziunea e budistă. Marea coardă a Universului (Brahman) ne leagă pe fiecare (Atman) într-o forfotă de iubiri împărtăşite.

E o duioşie împăcată, aproape tristă, în tonul lui Adrian Niţă. De n-ar fi fost interpretarea la *Maestrul şi Margareta,* volumul ar fi fost un curs pe cît de doct, pe atît de plat în tonul de exhortaţie banală. Deznodămîntul moral al volumului are un iz din *parturient montes, nascentur ridiculus mus.*

Daniel Cristea-Enache

Cronica literară

Puzzle (II)

GABRIELA ADAMEȘTEANU, *Voci la distanță*, roman, Editura *Polirom*, Iași, 2022, 304 p.

În relațiile dintre personajele din *Voci la distanță*, fie ele feminine ori masculine, rude de sânge ori prieteni, soții și soți, copii dintr-o aceeași căsătorie sau din mai multe, parteneri de cuplu, fii sau fiice și părinții lor, se observă, ca și în alte romane ale Gabrielei Adameșteanu, o anumită cruzime. Ea nu se manifestă, firește, mereu, și mai ales nu atunci când unele personaje se află dimpreună în faza unei fericiri comune; dar alteori, însoțește ca o umbră sentimentele și afectele. Tablourile vieții sentimentale și ale celei de familie sunt conturate cu o mână sigură de o romancieră cu un simț excepțional al observației și al realismului infinitezimal. Gabriela Adameșteanu pătrunde cu privirea, într-un mod scormonitor, în viețile personajelor ei, apelând la cele mai variate strategii epice pentru ca acestea să se devoaleze, în absența unui Narator ubicuu, impersonal și omniscient, care în romanul realist tradițional avea *know-how*. Obligate să trăiască în „izolare" și „distanțare socială" din cauza pandemiei, prietenele aflate la o anumită vârstă (Anda, mai vechea noastră cunoștință Letiția Arcan, Corina) își fac reciproc dezvăluiri, povestind scene și episoade din trecutul lor, conversând abundent la telefon sau participând la ceea ce se numește „telefonul fără fir": cineva a auzit ceva de la altcineva și acest ceva trebuie urgent comunicat peste mări și țări, ca și cum fără această comunicare personajele ar suferi de prea multă singurătate. În partea a doua a romanului, fiindcă Andei (cea care conduce „turnirul" confesiv) îi lipsesc dialogurile cu Letiția (internată în spital, cu Covid), ea ține să scrie, într-un *folder* pe computer, o poveste a Castelului din preajmă — dar până să ajungă la subiect, se „pierde" într-o lungă povestire a vieții ei trecute, cea de dinaintea Revoluției din 1989. Abia la finalul romanului doctorița care s-a apucat de scris apucă să facă o prezentare a Castelului: dar și aici apare *a twist*, fiindcă un personaj feminin din prezentul urbei montane în care se află Anda și Castelul se dovedește a fi unul și același cu o veche cunoștință a ei, din tinerețea din timpul ceaușismului, parcă dintr-o altă viață... Iată cum Anda dobândește și ea, cumva, veleități de scriitoare: această întorsătură cu totul neașteptată e plasată în finalul romanului, chiar pe ultima pagină. Deși doctorița cunoștea amănuntul de intrigă semnificativ (soția primarului uns cu toate alifiile din urbea montană este Flori Trif, vechea ei cunoștință, recăsătorită), ea nu-l pune pe hârtie (mai exact, nu-l tastează la computer) decât la sfârșit.

Nu doar Gabriela Adameșteanu utilizează, așadar, strategii complexe pentru a reface ca într-un puzzle viețile personajelor și lumile lor interioare; ci și acestea, unele dintre ele, au o curiozitate aproape nesățioasă în a afla cât mai mult(e) și a „da mai departe" povestea, istoria, experiența, sub formă de adevăr factual ori de bârfă. E un joc foarte subtil, în *Voci la distanță*, între ceea ce un personaj spune despre sine însuși și ceea ce ascunde, între ceea ce hotărăște că merită și trebuie relatat și ceea ce se cere păstrat secret — iar această pendulare între dorința de a povesti cu lux de amănunte și cea contrară, de a îngropa totul în uitare, caracterizează deopotrivă femeile și bărbații, prieteniile și amorurile conjugale ori extraconjugale. Romanul este plin de ascunzișuri, secrete, relații adulterine, înșelări ale soției de către soț și invers, începuturi noi prin alte mariaje, despărțiri afective făcute cu acea cruzime specifică nu unui singur personaj, ci mai tuturora. Căminul devine un loc rece, în care soții se înșeală unul pe altul, iar copiii, când vor crește, vor manifesta aceeași cruzime față de părinții lor. Într-una dintre cele mai puternice scene din roman, vedem cum nici măcar suferința atroce nu atenuează această insuportabilă răceală dintre membrii aceleiași familii, care se studiază unii pe alții cu o curiozitate cvasi-morbidă, ca și cum ar fi vorba de niște străini urmăriți prin gaura cheii. Aflată în ultima fază a bolii și agoniei sale, o mamă este văzută și descrisă de fiica ei, doctorița Anda, într-un chip de un realism înfricoșător:

„A doua zi n-am mai putut ajunge la ea, am rămas într-o gardă unde au picat urgențe toată noaptea. M-am întrebat pe urmă dacă nu cumva preferasem să stau în spitalul meu, gestionând nenorocirile altora, decât să ajung la spitalul ei și să privesc nenorocirea noastră în față.

Cum am ieșit din gardă, am luat un taxi și m-am repezit în salonul de terapie intensivă, cu mirosul de-acum familiar de săpun, medicamente, fecale, urină. Am trecut printre paturile cu draperii de mușama, fiecare având la cap o tăbliță neagră cu numele, vârsta, operația, medicamentele. Ea avea fața umflată, ochii încercănați și buzele subțiate, acoperite de o crustă portocalie, prinse între ele cu ațe de salivă cleioase, când le întredeschidea." (pp. 260-261).

După această descriere atroce, „dialogul" dintre mamă și fiică va continua tot în nota unui realism de o terifiantă exactitate a consemnării și detalierii:

„M-a întrebat de câteva ori: unde suntem?, i-am răspuns că la spital și, după un minut sau două, m-a întrebat iar, la fel: unde suntem?

Se uita suspicioasă la tuburile de la perfuzie care, cu câteva zile înainte, se desprinseseră și-i udaseră patul. Am chemat infirmiera să i-l schimbe, s-o spele și să-i ungă spatele pline de escare. Reanimarea se golise, eram singure și tăceam amândouă. Încercam, cu un pieptene cu dinții prea deși, să-i netezesc părul, încâlcit de-atâta stat în pat.

«Te urăsc», mi-a zis, pe neașteptate.

Avea o voce răgușită, impersonală, străină. Ochii i se măriseră pe fața pământie. M-am uitat în jur să văd dacă a auzit-o cineva, dar nu era nimeni în preajmă. Avea să rămână secretul nostru, primul și ultimul. Mintea mi se golise și îmi auzeam bătăile inimii.

«De ce?», am întrebat-o, în fine, cu o voce nesigură.

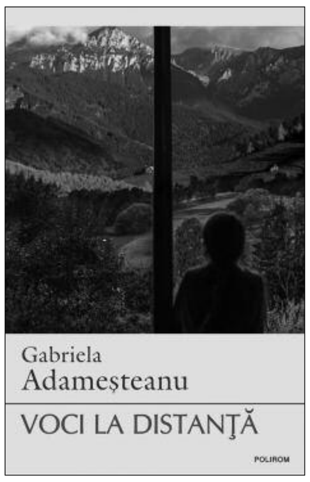
«Așa», mi-a răspuns, senină, ca după un capriciu, care făcea și mai inexplicabil ceea ce îmi spusese înainte.

N-a mai rezistat decât o zi. Moartea ei m-a luat pe nepregătite, la fel ca și a tatei." (p. 261).

Cruzimea observației directe (felul cum descrie fiica starea în care se află mama ei, cum o portretizează în halul în care este) și a replicilor date pe neașteptate de către mama suferindă sunt „susținute", desigur, nu neapărat de un sadism al personajelor, cât de un firesc existențial construit meticulos de către prozatoare, în același regim realist, și care caracteriza, nu mai puțin, romanele anterioare ale Gabrielei Adameșteanu. *Voci la distanță* este un roman sensibil diferit de precedentele, dar împarte cu ele această privire necomplezentă, fără menajamente, aproape necrutătoare pe care o mare romancieră o fixează asupra tuturor personajelor sale. Fără excepție, acestea sunt și în romanul de față văzute și descrise, auzite și ascultate, portretizate fizic ori sondate lăuntric fără ca prozatoarea să evite ori să ocolească aspectele ori laturile dezagreabile ale personalității lor, gesturile urâte, faptele reprobabile, secretele murdare, minciunile, chestiunile inavuabile. Și din unghiul celălalt privind lumea romanului și felul în care evoluează, în ea, personajele: chiar și cei mai odioși parveniți, precum Tatarcan, au calități subliniate îndeajuns de romancieră, prin intermediul personajului care face descrierea (Anda). Când personajele cele mai josnice au merite și calități iar personajele cele mai luminoase au defecte, vicii și fapte reprobabile „la activ", realismul prozastic se suprapune

perfect realității existenței sociale și individuale, în toată complexitatea lor. Este o obiectivitate epică dusă până la ultimele consecințe, până la radiografia precisă a fiecărui tip romanesc, cu amestecul „impur" de bine și rău, frumos și urât, ordinar și excepțional. Astfel că, pe lângă personajele atât de complexe din *Voci la distanță*, cele ale unor prozatori români din generația literară a Gabrielei Adameșteanu par schematice și „unilaterale".

Nu mai puțin impresionantă decât galeria tipologică a romanului este capacitatea autoarei de a realiza (prin intermediul dialogurilor, monologurilor și paginilor scrise de doctorița Anda) o extraordinară frescă a vieții din comunism, mai precis, din „Epoca de Aur" a lui Nicolae Ceaușescu. Tot încercând să ajungă la povestea Castelului, Anda retrăiește episoade existențiale din propriul trecut și le consemnează; iar de aici, de la cercul familial, povestirea se întinde în toate părțile și va prinde în pânza ei lumea aceea dinainte de 1990 și viața de atunci. Un tânăr cititor de astăzi, născut după 1990, și care nu a trăit o zi în comunismul ceaușist, va găsi în romanul Gabrielei Adameșteanu *totul*, cu o bogăție a detaliilor probante și o finețe a observației ideologic-sociologice cu totul neobișnuite. Poate că această calitate a retrospectivei devine și singurul element neverosimil al romanului: doctorița Anda scrie *prea bine* și descrie prea amănunțit și exact ceea ce am trăit cu toții. De fapt, pe *folder*-ul ei din computer ar trebui trecut numele Gabrielei Adameșteanu.

The Winner Takes It All e melodia formației ABBA care apare frecvent, obsesiv, cu versurile ei în paginile romanului (dă chiar și titlul penultimului capitol). *Playing by the rules* — și anume după regulile prozei realiste —, Gabriela Adameșteanu a câștigat și ne-a câștigat literar încă o dată, într-o manieră eclatantă.

...autorul descrie în mod explicit obiceiul unor popoare din vechime de a consemna evenimentele importante din istoria tribului, prin noduri făcute pe o frânghie. Printr-un astfel de procedeu, trecutul este menținut într-un prezent permanent.

R.A.

Festivalul Naţional de Literatură „Marin Preda”

Ediţia a XVIII-a, 11 şi 12 octombrie 2023, Alexandria şi Siliştea-Gumeşti

Consiliul Judeţean Teleorman şi Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Teleorman, în parteneriat cu revistele: „Luceafărul de dimineaţă”, „Neuma”, „Argeş”, „Mozaicul”, „Bucureştiul literar şi artistic”, „Litere”, „Sud” şi „Caligraf”, organizează Festivalul Naţional de Literatură „Marin Preda”, ediţia a XVIII-a, ale cărui manifestări finale se vor desfăşura, în zilele de 11 şi 12 octombrie 2023, la Alexandria şi la Siliştea-Gumeşti.

Festivalul îşi propune să omagieze personalitatea scriitorului Marin Preda şi satul românesc, să promoveze prozatori de talent, care nu au debutat în volum. În cadrul concursului de proză scurtă, organizat cu acest prilej, se acordă următoarele premii:

- **Premiul „Marin Preda”** şi Premiul Revistei „Luceafărul de dimineaţă” (în valoare de 1100 lei);
- Premiul I şi Premiul Revistei „Neuma” (în valoare de 800 lei);
- Premiul I şi Premiul Revistei „Argeş” (în valoare de 800 lei);
- Premiul I şi Premiul Revistei „Mozaicul” (în valoare de 800 lei) ;
- Premiul al II-lea şi Premiul Revistei „Bucureştiul literar şi artistic” (în valoare de 700 lei);
- Premiul al II-lea şi Premiul Revistei „Litere” (în valoare de 700 lei) ;
- Premiul al III-lea şi Premiul Revistei „Sud” (în valoare de 600 lei) ;
- Premiul al III-lea şi Premiul Revistei „Caligraf” (în valoare de 600 lei).

Juriul are latitudinea de a propune organizatorilor, în funcţie de valoarea lucrărilor prezentate, să nu fie acordate unele dintre premii.

Prozele scurte premiate vor fi incluse într-un volum, ce va fi lansat în cadrul manifestărilor finale ale festivalului; de asemenea, vor fi publicate de revistele partenere.

Concurenţii vor trimite **1-3 proze scurte pe suport de hârtie**, care pot avea în total 15 pagini, culese cu font 12 (Normal, Times New Roman, 1.5 Space), în câte 9 (nouă) exemplare, semnate cu un motto, acelaşi motto figurând şi pe un plic însoţitor, în care va fi introdusă o fişă cu datele de identificare ale autorului: numele şi prenumele, data şi localitatea naşterii, adresa poştală, adresa de e-mail şi numărul de telefon mobil, precum şi un CD cu textele trimise, inscripţionat cu acelaşi motto.

Lucrările pentru concurs vor fi trimise, până la data de **1 august 2023**, pe adresa: Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Teleorman, str. Ion Creangă, nr. 52-54, 140056 – mn. Alexandria, jud. Teleorman, cu menţiunea „Pentru concurs”.

Este obligatorie respectarea condiţiei ca participanţii la concurs să nu fi publicat anterior un roman sau un volum de proză scurtă. Nu se admit în concurs grupaje de proză scurtă transmise pe email. După finalizarea festivalului, lucrările prezentate în concurs nu se restituie.

Manifestările finale ale Festivalului Naţional de Literatură „Marin Preda”, ediţia a XVIII-a, se vor desfăşura la Alexandria şi la Siliştea-Gumeşti, în zilele de 11 şi 12 octombrie 2023, sub patronajul Consiliului Judeţean Teleorman şi în colaborare cu Primăria Comunei Siliştea-Gumeşti şi Biblioteca Judeţeană „Marin Preda” Teleorman.

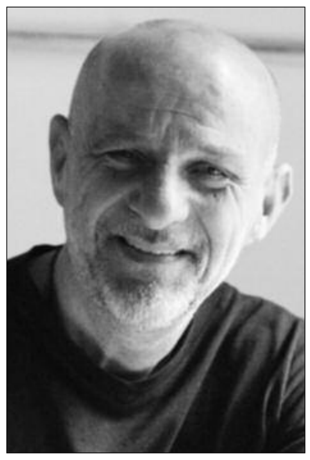
Manifestările de la Alexandria (11 octombrie 2023) vor cuprinde: *Colocviul „Marin Preda – contemporanul nostru”, un dialog cu marele pictor Ştefan Câlţia despre satul românesc*, decernarea premiilor Festivalului, lansarea „Caietului premianţilor”, lansarea unor cărţi şi reviste, iar manifestările de la Siliştea-Gumeşti (12 octombrie 2023) vor consta în: vizitarea casei natale a scriitorului şi a Centrului Memorial „Marin Preda”.

Directorul festivalului este scriitorul Ştefan Mitroi.

Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Teleorman asigură finanţarea implicată de organizarea şi derularea întregului proiect cultural, inclusiv premiile şi onorariile cuvenite membrilor juriului şi celorlalţi colaboratori, cheltuielile pentru editarea „Caietului premianţilor” şi achiziţionarea unor volume dedicate scriitorului, cheltuielile pentru masă, cazare şi transport, pentru membrii juriului, pentru premianţi şi pentru invitaţi, precum şi cheltuielile implicate de deplasarea pe ruta Bucureşti – Alexandria – Siliştea-Gumeşti şi retur.

Relaţii suplimentare se pot obţine la telefon 0347-804.482 sau la sediul Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Teleorman, din Alexandria, str. Ion Creangă, nr. 52-54.

Radu Aldulescu

Arta și meșteșugul romanului

Romanul are la bază un meşteşug pe care un scriitor adevărat îl poate ridica la rang de artă. Prefer termenul de scriitor adevărat celor de scriitor genial, sau dotat, sau cu har, dat fiind că, în literatură, falsul poate pătrunde mai lesne decât în alte domenii. Procesul transformării limbajului în meşteşug şi artă a romanului poate fi văzut citind scriitori precum Flaubert, Tolstoi, Dostoievski, Marin Preda sau Eugen Barbu şi alţii asemenea lor. În literatura română de dată recentă, scriitorii adevăraţi sunt lipsiţi de vizibilitate, mai direct spus, obscurizaţi de politicile literare practicate de instituţiile culturale de la noi.

Pe unul din puţinii scriitori adevăraţi contemporani, capabili să susţină meşteşugul romanului, ridicându-l la rang de artă, Nicolae Stan, l-am citit prima dată pe la mijocul anilor ’80, cu mai bine de zece ani înainte de a-l cunoaşte personal. *Boare de Waterloo* este romanul său de debut, pe care m-aş bucura să-l văd reeditat. Nicolae Stan este unul din puţinii scriitori optzecişti trecuţi prin Cenaclul de Luni şi Cenaclul Junimea, celebre în epoca de tristă amintire, care combat, încă, pe aşa-zisa baricadă a prozei româneşti contemporane.

De-a lungul a aproape patruzeci de ani, Nicolae Stan a publicat în jur de douăzeci de cărţi de filosofie şi romane, dintre care cel mai recent, *Noduri pe frânghie*, a apărut în luna mai a acestui an la Editura Junimea. Tenta memorialistică, autobiografică a acestui roman este potenţată de talentul de prozator al autorului şi aminteşte de două capodopere ale literaturii române pe care pare să se sprijine: *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă şi *Moromeţii I* ai lui Marin Preda. Prima este centrată pe o copilărie la ţară în mijlocul secolului al XIX-lea, a doua, tot pe o copilărie la ţară în perioada interbelică, în timp ce *Noduri pe frânghie* se focalizează pe o copilărie într-un sat din câmpia Bărăganului, imediat după finalizarea colectivizării.

Peste nostalgia răzbătând din rememorarea copilăriei, adolescenţei şi tinereţii personajului narator din proximitatea satului de baştină, se suprapune un demers iniţiatic subtil şi foarte bine articulat, care vizează rostul căderii în lume şi în viaţă. Copilul şi adolescentul ia aminte, minunându-se, adesea, la lumea înconjurătoare şi la personajele care o populează: părinţi, neamuri, prieteni, vecini... Toţi au un impact de un fel sau altul asupra devenirii personajului central care aspiră către un viitor perceput tot mai mult prin datele trecutului. Nodurile pe frânghie marchează şi simbolizează episoadele acestei deveniri, în număr de douăzeci şi trei, împărţite în şase capitole şi încadrate de un Prolog *(Imersiunea)* şi un Epilog *(Căderea)*.

Spre final, autorul descrie în mod explicit obiceiul unor popoare din vechime de a consemna evenimentele importante din istoria tribului, prin noduri făcute pe o frânghie. Printr-un astfel de procedeu, trecutul este menţinut într-un prezent permanent.

Naşterea eroului, intitulată, foarte inspirat, *Imersiunea,* deschide povestea. Plânsul noului născut poate simboliza că acesta este adus fără voia lui într-o lume pe care pare să n-o dorească. Tot fără voia lui, însoţit de plânsul lui şi al altora, pleacă din lume şi din viaţă, episod descris, metaforic, în ultimele două pagini intitulate *Căderea*.

Tot ce se întâmplă între *Imersiune* şi *Cădere*, între cufundarea în apa vieţii şi expulzarea din această apă, frizează o banalitate fascinantă, pe măsură ce se lasă descoperită.

Descoperirea se întâmplă de la sine şi, totodată, presupune efort. Copilul descoperă lumea plimbându-se prin sat, cu mama lui de mână. Printr-o întrebare pusă mamei („Cine-a făcut seminţele din care au crescut salcâmii?”), el află că există un Creator al lumii, un Creator al tuturor celor văzute şi nevăzute, cum spune *Crezul,* pe care le află, făcând noduri pe frânghie, pe măsură ce povestea înaintează, angrenând întâmplări şi personaje: anii de şcoală, profesorii, colegii de clasă, bătrânii întorşi de pe front povestindu-şi pătimirile, lupta pentru supravieţuire în timpul colectivizării şi comunizării, oameni care au rămas în sat pe viaţă şi oameni care au plecat din sat de timpuriu, pentru a-şi căuta rostul în altă parte, oameni căsătorindu-se şi lăsând copii în urmă, oameni murind, mai ales, după ce şi-au împlint rostul pe această *coajă de lut*, cum foarte frumos este intitulat un capitol-nod pe frânghia vieţii, doar în aparenţă finită.

Iată o constatare dinspre final a autorului:

„Înaintăm, cu toţii, în viaţă, ca pe un câmp uriaş, ai zice, nemărginit, şi, pe măsură ce ne pierdem în imensitatea câmpiei ce ne strânge ca un căuş, ne tot micşorăm până ajungem la dimensiunile unui punct. După care, nimic. Doar câmpul gol, ca o farfurie uriaşă, neclintită, impasibilă, inutilă, rămâne.”

Înspăimântător şi, deopotrivă, fascinant. Ce e omul? Nimicul de dincolo de nimic şi deşertăciunea deşertăciunii. Şi totuşi, peste lumea din *Noduri pe frânghie* adie o veşnicie despre care Lucian Blaga spunea că s-a născut la sat, armată cu alt soi de veşnicie, cea pe care scrierea şi aducerea aminte ca literatură o conferă întâmplărilor şi lucrurilor trecătoare. Este vorba despre ce pomeneam la începutul acestor rânduri: meşteşugul ridicat la rang de artă de către un scriitor adevărat, care posedă virtutea de a înveşnici lucrurile trecătoare ale acestei lumi.

Arthur Suciu

Povești de la marginea lumii

Epuizarea continuă

Interpretarea pe care Walter Benjamin o dă picturii lui Paul Klee, "Angelus Novus", în care spune că îngerul istoriei, care zboară înainte, privește înapoi la istoria care s-a scurs, este profund îndatorată lui Nietzsche. Într-un fragment, Nietzsche spune despre sine că e "o pasăre profetică ce privește înapoi în timp ce povestește cum va fi viitorul, primul nihilist desăvârșit al Europei...". Pasărea se transformă, la Benjamin, în înger. Pentru el, nihilismul este esențialmente politic, chiar un instrument politic și o stare de spirit politică, în timp ce revelația ține de transcendent și clarifică istoria la sfârșitul ei. Nietzsche nu crede în posibilitatea ei, ci în "trasmutația tuturor valorilor" după o epocă de nihilism de 200 de ani, care după părerea lui este "necesar și logic".

Arta a luptat, secole la rând, împotriva discursurilor dominante, dar misiunea ei se va schimba în curând, se va adapta la noua sarcină a distanțării de inteligența artificială. Hobbes vedea Leviathanul, adică sistemul social, ca pe o mașină, un ansamblu mort, dar constrângător. Aceasta era însă doar o metaforă a modernității. Astăzi, Leviathanul e o mașină la propriu, una inteligentă și versatilă, care stăpânește supunându-se și căreia ne supunem comandând-o. Eficiența ei ne cutremură deja, ca și faptul inedit că avem de-a face cu un nimic care vorbește, cu o plăcintă infinit de mare sau o caracatiță cu mii de brațe invizibile ce disecă cele mai futile chestiuni ale noastre. Placiditatea ei ne atrage, dar tocmai împotriva acestei egalități a mașinii cu ea însăși va trebui să luptăm, și cum să facem acest lucru dacă nu prin ceea ce este uman în sensul cel mai profund - prin sensibilitate, prin afectivitate, adică prin ceea ce, în fond, este *defect* în noi. Tocmai de aceea, cred că arta va deveni tot mai sensibilă și mai afectuoasă, arta, care a știut mereu să ne ia apărarea în fața rațiunii și a eficienței mașinice.

Walter Benjamin vorbește despre juxtapunerea știrilor într-un ziar, ceea ce face ca legătura dintre știri, adică dintre texte, să fie anulată. Benjamin nu observă că această legătură există, de fapt: știrile fac parte dintr-un ansamblu ierarhic. Ele nu sunt poziționate în ziar pentru că au legătură cu știrea de alături sau de dedesubt, ci pentru că sunt mai mult sau mai puțin importante. Poziția unei știri în ziar este dată de valoarea ei de știre, valoare care este atribuită de *gate keeper*. Lucrurile stau la fel în tribuna unui stadion: suporterii sunt juxtapuși, dar unii stau la tribuna întâi, alții la tribuna a doua și alții la peluză, în funcție de valoarea biletului plătit.

Publicitatea este prin excelență un discurs anti-creștin. Ea promovează lauda de sine în locul preocupării de sine, dintr-un SWOT alege mereu punctele tari, pe care le evidențiază bombastic, și ascunde defectele și "păcatele". Nu există alt discurs care să ne țintuiască mai bine în "lumea de aici", înlocuind gloria Împărăției de Apoi cu satisfacția măruntă de a poseda obiecte, mărfuri. A avea, a poseda - aici e ceva provocator anti-creștin. Nimic nu se compară însă cu acest declin al așteptărilor. O viziune încordată, profundă privind destinul omului, în care Dumnezeu, dintr-un interes majestuos, dar incomprehensibil, devine om, s-a transformat într-un reducționism materialist, într-o aspirație de toată jena de a achiziționa ceea ce se află într-o vitrină. Aspirațiile omului, reduse la o pereche de pantofi - există oare ceva mai deprimant? Dar publicitatea maschează această depresie prin voioșia obligatorie. Încă n-a fost concepută nici o reclamă tristă.

În conservatorism există nu atât o "conservare" a credinței, cât o întoarcere la ea în plină perioadă de "dezvrăjire" totală. Credința de azi, inclusiv credința în "neam și țară", pare să fi pierdut autenticitatea trăirii, pare să fi devenit o simplă ideologie și chiar un fel de drog, un patos care maschează nihilismul, dar unul destul de superficial. Conservatorii - foarte mulți, ca să nu zic toți - se comportă *ca și cum* ar fi creștini, dar fără să fie, de fapt. E și greu să fii, în această lume, croită după alte repere decât cele creștine. La rândul lor, progresiștii au de-a face nu atât cu progresul, cât cu acceptarea faptului de a trăi în ceea ce se numește de mai mult timp postumanism. Filosofia progresismului, care e una a contingenței (omul ca întâmplare a naturii), fiind legată de darwinism și de o morală laică, precum și de profundele evoluții tehnologice, implică acceptarea tuturor schimbărilor mai mult decât provocarea lor. Dacă iluzia conservatorilor este posibilitatea reîntoarcerii la credință, cea a progresiștilor este posibilitatea realizării progresului prin dizolvarea umanului sau chiar prin depășirea lui. E ceva sumbru în această vigoare utopică, dependentă în prea mare măsură de tehnologie. Lupta dintre conservatori și progresiști ascunde criza în care se află toată lumea, epuizarea continuă.

Dumitru Augustin Doman

Flash fiction

Omul cu pupitrul

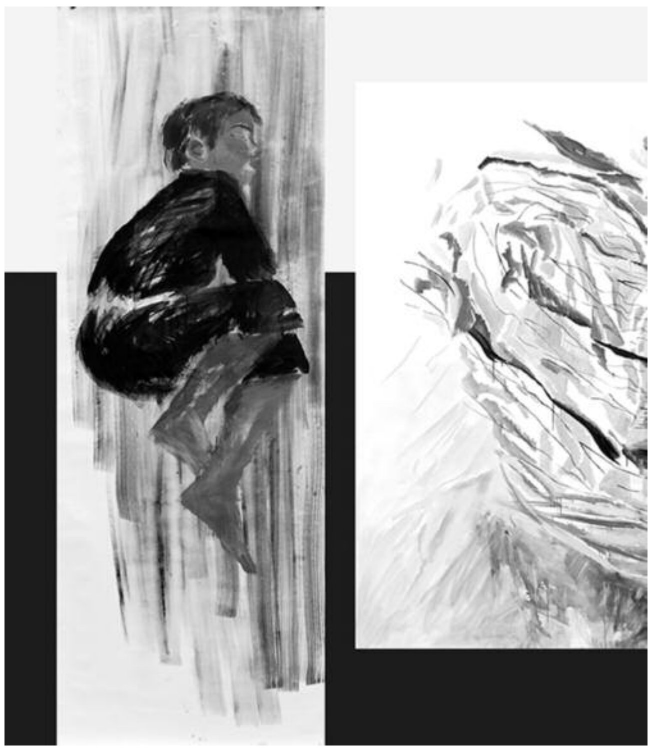
Ieremia Pop-Popescu este un eseist profund și sclipitor, în același timp, după propria-i apreciere, de fapt după propria sa convingere pe care o împărtășește generos și modest celor din jur. Dar, el este un foarte bun orator, și asta nu doar după opinia lui, ci și după cea a ascultătorilor de la festivaluri, colocvii, simpozioane la care este invitat sau la care se invită și unde vorbește pe larg, foarte pe larg, imediat după deschidere, pe la mijlocul lucrărilor și la sfârșit, când trage concluziile, după ce eventual le-a tras moderatorul. Ba, mai ține câteva cuvântări la masa festivă, când bate cu cuțitul în paharul de vin din față cerând puțină atenție, că are ceva important de comunicat, ceea ce a uitat să precizeze la simpozion, dar și-a adus aminte la momentul oportun și, o jumătate de oră, cât invitații mănâncă o friptură și beau câteva pahare de vin, el chiar încheie apoteotic. Din gura oratorului Ieremia Pop-Popescu curg funii groase împletite-n șapte despre fenomenologia spiritului a lui Hegel, punctul din care pornește totdeauna orice expunere a lui. Și o pornește cu celebra anecdotă, cum gânditorul german preda propria filosofie la universitate și cum, la examen, un student i-a spus: „Domnule profesor, m-am străduit, am studiat tot anul, dar vă spun sincer că n-am înțeles prea mult..." „Nu-i nimic, a zis profesorul conciliant, mă bucur că ești sincer și-ți dau nota maximă. De fapt, filosofia aceasta n-au înțeles-o decât două ființe: eu și Dumnezeu. Iar eu, având o anumită vârstă, a rămas s-o înțeleagă doar Dumnezeu..." Aici, domnul nostru Ieremia Pop-Popescu adaugă: „Nu știa bătrânul Hegel că mai târziu, în secolul XXI, tot două ființe o înțeleg: Dumnezeu și cu mine. De altfel, eu sunt singurul român care a scris o originală fenomenologie a spiritului..." Și de aici expunerea lui Pop-Popescu curge ca apa pe Bistrița.

Ce trebuie precizat este că autorul originalei fenomenologii românești a spiritului merge la colocvii și simpozioane în costum bleu-ciel cu papion roșu și cu picățele albe. Și nu vorbește de la masa prezidiului, ca orice novice sau conferențiar improvizat, sau, doamne ferește, din sală. El are propriul pupitru pe care-l aduce de acasă și-l plantează lângă masa prezidiului. Un nepot de-al său are o camionetă verde cu care transportă balast, cărămidă, gresie, faianță, beton și toate materialele de construcții prin oraș. Iar când e invitat la vreun colocviu, nepotul Benone vine cu camioneta, încarcă pupitrul înalt de un metru și 37 de centimetri în camionetă, pupitru protejat de o cutie pe măsură, închisă cu un lacăt mic, îl duce la destinație și nu pleacă până nu-i plantează temeinic bunicului pupitrul lângă masa prezidiului, unde stă pe toată perioada lucrărilor. Când nepotul este foarte ocupat și simpozionul este în oraș sau într-o comună învecinată, pupitrul e dus cu căruța unui vecin trasă de o iapă bătrână și aproape oarbă.

Săptămâna trecută, Ieremia Pop-Popescu a participat la Festivalul Epigramei de la Mizil. Acolo, strălucitul eseist sau, mă rog, filosof, după cum se recomandă, a ținut o lungă și consistentă conferință despre fenomenologia spiritului și epigrama românească de la origini până în prezent. Au fost vreo două-trei ore în care participanții au ascultat, s-au mai plimbat prin oraș, au mai stat la o bere pe terasă, au revenit, au mai scris epigrame, inclusiv despre fenomenologia spiritului, iar frazele lungi și pline de miez ale conferențiarului curgeau, curgeau, eufonic, precum Oltul ajuns în câmpie...

> ***De fapt, filosofia aceasta n-au înțeles-o decât două ființe: eu și Dumnezeu.***

Dar, a doua zi dimineața, o veste a căzut ca un trăsnet în mijlocul participanților la festival. Celebrul autor al fenomenologiei spiritului a fost găsit mort în camera lui de la hotel. Doamna aceea neștiută, nevăzută, cu coasa ei invizibilă, n-a avut pic de respect pentru o fenomenologie a spiritului originală, românească și harșt! i-a luat suflarea faimosului conferențiar.

Sâmbătă spre prânz, la ieșirea din Mizil, pe lungul drum de câmpie, trece o camionetă verde, cu pete albe, gri, negre și albastre de vopsea având în cutia de tablă două... sicrie: unul în care se află trupul înțepenit solemn al lui Ieremia Pop-Popescu, iar celălalt, închis cu lăcățel, în care stă inutil pentru totdeauna nelipsitul pupitru al conferențiarului, eseistului, filosofului. Sic transit gloria mundi!

Dan Ciachir

Înainte de ora 4 mi s-a rupt litera A de la maşină; se încăleca de câteva zile cu alta. Aşa încât îmi iau adio, după 14 ani, de la acest Adler la care am bătut jumătate din *Cronica ortodoxă* şi „evocările”. Am cumpărat maşina aceasta în mai 1995 de la un magazin de pe Sahia aflat în drumul meu spre redacţia BBC-ului de pe Sf. Spiridon colţ cu Maria Rosetti. Pusesem ochii pe o Olympia nouă foarte bună, însă până să revin cu banii a doua zi o cumpărase altcineva.

jurnal de idei

Pagini de jurnal

2009

4 februarie

Primind astăzi „Convorbiri literare” pe ianuarie, am aflat că a murit prozatorul Corneliu Ştefanache. Avea 75 de ani. Dumnezeu să-l ierte! S-a purtat frumos cu mine în 1970, când mi-a publicat poezii şi traduceri. În aprilie 1971 am publicat în „Cronica” pe care o conducea un interviu cu Alexandru Paleologu. Mă adresam cu „domnule”, era înainte de Tezele din iulie...

Cassian mi-a spus la telefon că a murit şi criticul şi istoricul literar Constantin Ciopraga. Avea 92 de ani, făcuse doi ani de prizonierat în Rusia. Nu l-am cunoscut personal.

2 martie

Astăzi a început postul. Am ieşit la 10 dimineaţa – era vreme înnorată, rece şi bătea vântul, aşa încât nu am putut să mă plimb prea mult prin Cişmigiul în care am văzut din nou ghiocei şi gălbenele.

Noaptea trecută am recitit mai multe articole ale lui Nae Ionescu din *Roza vânturilor* şi le-am găsit impecabile, dând slavă lui Dumnezeu că mi-am ales un asemenea maestru.

3 martie

Micul palat al Prinţului Barbu Ştirbey de la Buftea a devenit local public; am mâncat acolo aseară.

Palatul este o clădire neogotică, ridicată pe la 1860, înrudită stilistic cu reşedinţa lui Liebrecht de pe strada Dionisie Lupu din Bucureşti, devenită „Casa Universitarilor”. Un escalier cu două aripi duce la etajul cu grinzi de lemn de-a lungul plafonului. La parter, un salon care se întinde pe o suprafaţă mare. Mobilierul, tablourile nu mai sunt cele originale, însă nu distonează cu acel *l'air du temps* propriu palatului şi spaţiului care îl înconjoară.

Am luat masa în încăperea unde s-a semnat „Pacea de la Buftea” în 1918. Au trecut pe aici, în 1958, Hruşciov şi suita sa, cu prilejul discuţiilor preliminare legate de retragerea trupelor sovietice din România.

Reşedinţa prinţului Barbu Ştirbey era un loc frecventat de Gheorghiu-Dej, deopotrivă cu vila de la Scroviştea a Regelui Carol al II-lea.

12 aprilie (Duminica Floriilor)

Am văzut acum, după prânz, un admirabil reportaj, la TV5 Monde, despre veteranii figuranţilor de la Cinecittà, unii dintre ei de peste 50 de ani în branşă. Oameni autentici şi pitoreşti, cu bucurii mărunte, însă nespus de vii. Un reportaj valorând mai mult decât un film.

Nae Ionescu către Mircea Vulcănescu (la un examen): „Îţi dau 10 fără să te ascult ca să nu-ţi închipui că ştii ceva!”.

26 aprilie

Citesc în numărul 4 din „Convorbiri literare” că a murit Petre Stoica. Avea 78 de ani. Dumnezeu să-l ierte! A fost un poet remarcabil şi traducător nu mai puţin talentat, îndeosebi din Georg Trakl. Îl întâlneam în clădirea cu cele trei reviste literare din b-dul Ana Ipătescu nr. 15 în anii ’70, însă nu am stat niciodată de vorbă. În urmă cu 15 ani se retrăsese la Jimbolia – era bănăţean –, unde înfiinţase un muzeu al presei.

Ieri la ora 20.15, pe când băteam la maşină, un cutremur scurt a zguduit blocul. Avea să fie cotat la 5,3 pe scara Richter. Cred că a fost cel mai puternic după cel din ziua de Sf. Dumitru 2004. Câteva minute după ce s-a terminat mi-a telefonat Maka, întrebându-mă cum mă simt.

15 iunie

Ieşind din casă, m-am întâlnit în colţul străzii Brezoianu cu profesorul Eugen Negrici, care mi-a spus: „V-am terminat de citit cartea. Vă felicit!”. Întrebându-l ce i-a plăcut mai mult, mi-a răspuns: „Bucureştiul acela de la sfârşitul anilor ’50 şi începutul anilor ’60... Şi portretele... Sunteţi un prozator!”. M-au bucurat nespus de mult aceste cuvinte; îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru ele.

25 iunie

Sorin Lavric mi-a spus la telefon că *Fuga lui Petru Dumitriu* are o „uriaşă cantitate de informaţie”, ambalată într-un context firesc, fapt care m-a bucurat.

27 iunie

De la un fulger al ploii de aseară s-a aprins blocul de 19 etaje construit în coasta Bisericii Armeneşti, pe care 150 de pompieri cu peste 20 de maşini au reuşit să-l stingă cu greu pe la 3-4 dimineaţa. Spectacolul a fost transmis în direct de câteva televiziuni timp de trei ceasuri.

Înainte de ora 4 mi s-a rupt litera A de la maşină; se încăleca de câteva zile cu alta. Aşa încât îmi iau adio, după 14 ani, de la acest Adler la care am bătut jumătate din *Cronica ortodoxă* şi „evocările”. Am cumpărat maşina aceasta în mai 1995 de la un magazin de pe Sahia aflat în drumul meu spre redacţia BBC-ului de pe Sf. Spiridon colţ cu Maria Rosetti. Pusesem ochii pe o Olympia nouă foarte bună, însă până să revin cu banii a doua zi o cumpărase altcineva. Între 1980 şi 1995 avusesem o Erika excelentă, fabricată în RDG. Dacă aş fi apucat să cumpăr acea Olympia, sunt convins că m-ar fi ţinut şi astăzi. Adler-ul a început să cedeze încet-încet, de aceea am vrut să-mi mai iau o maşină, însă nu am încredere în Olivetti-ul primit în urmă cu două sau trei săptămâni. Văd şi un semn rău în faptul că maşina m-a lăsat la mijlocul capitolului *În preajma micii revoluţii culturale*.

A murit, cu câteva zile în urmă, Matei Călinescu, la 75 de ani. Dumnezeu să-l ierte! Mi-a fost profesor timp de un trimestru înainte să plece pentru totdeauna, în 1973, în Statele Unite.

20 august

La miezul nopţii intram în oraş cu Aurora şi cu Elena, care au venit duminică seara la Rohiţa, unde am stat 36 de zile, alte două petrecându-le la Huedin. De la Rohiţa am mers într-una din zile la Năsăud, împreună cu părintele Vasile, pentru a mă întâlni cu protopopul Năsăudului Ioan Dâmbu şi cu părintele Cira, iar într-alta la Oradea, spre a-l revedea pe părintele Vasile Bota. Au fost singurele ieşiri din Rohiţa. În restul timpului am citit cu o fervoare pe care o crezusem pierdută. Din vara anului 2002, când am stat 42 de zile la Curtea de Argeş, nu am mai lipsit atâta vreme din Bucureşti. În urmă cu o săptămână începuse să mi se facă dor de casă.

23 august

Jurnalul lui Jean Mouton, foarte scurt, m-a dezamăgit, deşi autorul său este un om cultivat şi un catolic îmbisericit cum nu mai există astăzi în Franţa. Totuşi, merita citit pentru acest „aforism” al pictorului Jean Steriadi: „Timpul nu păstrează ceea ce a fost făcut fără el”, ca şi pentru afirmaţia Cellei Delavrancea potrivit căreia, înainte să moară, Nae Ionescu i-ar fi făcut semnul crucii pe faţă. E un detaliu de mare importanţă pentru aceia care, inclusiv Mircea Eliade, au afirmat că Nae Ionescu nu credea cu adevărat în Dumnezeu; era un cerebral, un logician rece care ar fi vrut poate să creadă, însă nu putea...

În fine, apetenţa pentru zvon a românilor este notată şi de Mouton. Chiar în dreptul datei de 23 august 1944. Într-atât se vorbise de o rupere a alianţei cu Germania, încât nici pentru nemţi nu mai părea verosimilă. Înţeleg acum mai bine dispreţul lui Antonescu faţă de Maniu şi de aşa-zisa Opoziţie. Probabil că şi Eugen Cristescu, directorul Serviciului Special de Informaţii, gândea la fel.

6 septembrie

M-am uitat cu interes la un lung documentar în care apărea un Fellini de 38 de ani nespus de italian ca înfăţişare şi mod de exprimare, care povestea că *La Dolce Vita* s-a turnat în anul 1959, amenajându-se o „Via Veneto” în studiourile de la Cinecittà. Interesantă aprecierea lui Georges Simenon, preşedintele juriului de la Cannes în 1960, care spunea că *La Dolce Vita* este un film mare, menit să reziste timpului. Şi rezistă. Atunci când l-am revăzut, în 2000 sau 2001, la Cinematecă, m-a surprins acuitatea cu care regizorul a sesizat „teroarea mediatică” a prezentului, americanizarea presei şi a televiziunii, pe care le resimţim şi noi de vreo 15 ani.

Ieri m-am apucat să răsfoiesc primul volum de *Caiete* ale lui Cioran, scriitor care rezistă – dincolo de multe extravaganţe şi repetiţii – prin felul în care percepe, fără emfază ori patetism, decadenţa epocii sale; prăbuşirea Occidentului. Este şi un strateg literar lucid de la care se pot învăţa multe, în frunte cu adevărul incontestabil că numai scrisul *rece* rezistă. Tot el previne asupra pericolului poetizării prozei. Iată un pasaj la care subscriu din toată inima: „Nu *esenţialul* e punctul forte al literaturii; se poate chiar susţine că, la un scriitor, important e felul de a prezenta accidentalul şi infimul. În arte contează în primul rând detaliul, abia în al doilea rând ansamblul. Măiestria presupune limitare”.

28 octombrie

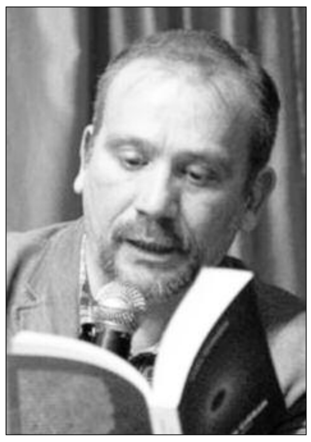
A apărut astăzi, pe o pagină întreagă din „Jurnalul naţional”, anunţat pe manşetă, interviul despre Petru Dumitriu luat miercurea trecută de Monica Andronescu. La ora 18 am făcut o scurtă înregistrare cu Iana Ioniţă la Radio, urmând să fac mâine la 10 una de 40 de minute cu Cristian Curte despre *Derusificarea*... Apoi, în jur de 11.30-12.00, mă voi întâlni la „Pescarul” cu părintele Eduard Rădună. Am mai primit azi de la Iaşi cinci exemplare din *Derusificarea*... şi cinci din „presa interbelică”.

3 noiembrie

Am fost la ora 12 la Casa Scriitorilor, la prezentarea cărţii lui Dinu Ianculescu. Lume puţină – vreo 40 de persoane – dar bună; oameni între care eram cel mai tânăr. După ce Barbu Cioculescu a vorbit în deschidere, Dinu Ianculescu a citit versuri, iar apoi au mai intervenit pe scurt C.D. Zeletin (un speech strălucit), Georgeta Filitti, Alexandru George... M-am bucurat să-l revăd, după 27 de ani (nici nu l-am recunoscut), pe C.D. Zeletin, cu care am fost împreună la înscăunarea Mitropolitului Antonie. L-am revăzut şi pe Astaloş, care arată de 50 de ani, deşi a împlinit 76. Am schimbat câteva cuvinte şi cu Dinu Zamfirescu, într-o problemă care mă interesa. La ieşire m-am întâlnit cu Nicu Boaru, iar în stradă cu Tudorel.

Horia Vicențiu Pătrașcu

A mirosi lumea. Recuperarea unui simț uitat

„Miroase a prost de la o poștă”. Semnificația acestei expresii e lămurită de *Odorama. Istoria culturală a mirosului*, cartea lui Federico Kukso, traducere de Cornelia Rădulescu, apărută la Editura Baroque Books and Arts în 2022 într-o excelentă ediție.

Ei bine, „prostia” din expresia mai sus citată nu se referă nici pe departe la lipsa inteligenței, ci la condiția socială inferioară, căci unul dintre sensurile de primă instanță al cuvântului „prost” înseamnă „sărac”, „de condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând” (conform Dex). De altfel, lucrurile sunt legate între ele pentru că prostul ca sărac devenea, prin forța lucrurilor, și prost ca „lipsit de carte” câtă vreme până la jumătatea secolului XX școală nu făceau decât cei mai înstăriți dintre pământeni.

Prejudecata în privința mirosurilor celor de jos este însă una occidentală, vine dinspre Anglia, Franța și Statele Unite, căci - urmându-se o veche tradiție ce coboară până la Galen prin care se asocia răspândirea bolilor cu miasmele - s-a crezut că clasele de jos (nespălații!) sunt cauzele directe ale marilor epidemii / pandemii (ciuma, holera, febra galbenă). Într-un fel chiar așa era, dar nu din cauza mirosurilor, ci a condițiilor precare de trai - propice înmulțirii puricilor de șobolan, transmițătorii microbului care produce ciuma, țânțarilor - responsabili de febra galbenă și, în sfârșit, propice consumului de apă contaminată cu un microb fecal - care dă holera.

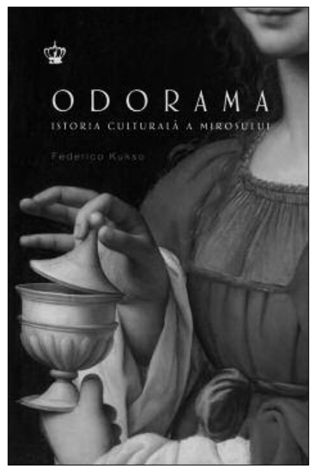
E foarte interesant, în această perspectivă, că mirosul a fost ultima graniță a acceptării invizibilului. O barieră extrem de greu de depășit, motiv pentru care microbii au fost foarte greu acceptați de mentalul comun - atât științific cât și neștiințific. Microbul e ceva absolut imperceptibil, lucru - nemaivăzut și nemaimirosit până atunci - câtă vreme inclusiv Dumnezeu, maximum de invizibil, se făcea totuși prezent simțurilor umane prin... miros. Cel de nevăzut era totuși olfactiv perceptibil: își transmitea apropierea printr-un parfum de nedescris, pe cât de inefabil pe atât de convingător. Imaginația omului - cantonată multă vreme în... materialism chiar și când își reprezintă substanțe eterice, imateriale - avea să lege emanațiile odorifere divine de un... consum necesar de fumuri și parfumuri, motiv pentru care enoriașii s-au simțit, din cele mai vechi timpuri, datori să-și hrănească zeii și dumnezeii cu bogate fumigații de tămâie și smirnă, cu imense și extrem de costisitoare omagii odorizante. Invers, diavolul, iadul miroseau urât, urât ca moartea pe tărâmul căreia erau, de altfel, localizați.

Cu toate acestea existau încă din antichitate critici ai băilor, considerate facilitatoare ale răspândirii bolilor (băile romane și grecești sunt scăldătoare publice cu o apă rapid infectată cu mizeriile puzderiei de oameni care o foloseau; în plus apa caldă era văzută ca deschizând porii exhalațiilor imunde – căci și pielea are o respirație proprie, iar aerul în imaginarul acelor vremuri și până în zilele noastre este făcut vinovat de transmiterea tuturor boleșnițelor). Nici parfumurile nu scăpau criticilor, căci ele simbolizau „decadența Orientului”, predispoziția lui spre lenevie și prostrație intelectuală. Toate aceste critici nu reușesc însă să clatine atracția spre mirosurile plăcute, dar ceea ce nu reușește antichitatea – va face Evul Mediu, o adevărată epocă a reabilitării putorii – căci precuparea pentru cele trupești este condamnată, iar curățenia sufletească e văzută ca fiind suficientă pentru a răspândi mirosul suav al cerului. De altfel, mirosul plăcut rămâne în continuare prerogativa divinității, iar miasmele în portofoliul subteranei – Iad, Diavol, osândire. Puritatea morală este, în viziunea Evului Mediu, adevăratul izvor al bunelor miresme trupești. O asemenea combinație – neglijența față de corporal și respectarea virtuților cardinale – constituie rețeta, „formula” unui parfum cu adevărat minunat, atât de puternic că poate trece dincolo de moarte și-i poate învinge duhoarea specifică. Într-adevăr, mitul sfinților bine-mirositori după moarte este unul dintre miturile centrale ale creștinismului medieval (cu prelungiri și în secolul XIX, dacă ne gândim la povestea starețului Zosima din *Frații Karamazov*).

Cultura medievală a jegului avea să ia sfârșit în apropierea Renașterii – dar de această dată „renașterea” parfumului nu se datorează unor viziuni revoluționare, ci mai curând marilor epidemii de ciumă care determină readucerea în discuție a întregii culturi antice privitoare la proprietățile contaminatoare ale aerului și la modalitățile cele mai eficiente de a le combate: batiste parfumate sau înmuiate în oțet, fumigații, odorizări de tot felul. De altfel, expresia și astăzi folosită – „miros pestilențial” vine din acea epocă în care ciuma (pesta) era văzută ca fiind transmisă prin aer / miros. Cu alte cuvinte nașterea unei adevărate industrii a parfumurilor în epoca barocă se datorează tocmai ciumei și mirosurilor ei... pestilențiale, unei erori de înțelegere a transmisiunii bolii. De altfel, autorul ne invită să înțelegem groaznica duhoare care stăpânea Europa acelor vremuri – datorată folosirii cailor ca principal mijloc de transport, inexistenței rețelelor de canalizare, aruncării pe fereastră a oalelor de noapte – duhoare care se cerea, oricât de firav, atenuată de norul de parfum în care se învăluiau cei cu un „nas mai subțire”.

Cucerirea Americii îi pune și ea în contact pe spanioli și apoi pe toți locuitorii vechiului continent cu niște practici considerate la vremea respectivă barbare și păgâne: spălarea mâinilor înainte și după masă, îmbăierea și curățenia corpului, dar și cu arome încă necunoscute, cea de cacao și de tutun. La schimb, după cum știm, europenii le dau indigenilor variolă și gripă, violuri și ucideri în masă, ceea ce duce, în scurtă vreme, la cel mai mare genocid din istoria omenirii, la exterminarea raselor de pe un întreg continent.

După un exces de parfum al aristocrației la curtea regelului Ludovic al XVI-lea și al soției sale, Maria Antoaneta, Revoluția franceză declanșează o campanie împotriva sulemenelilor aristocratice, mergând până la arestarea parfumierului reginei. Fra(gra)nța trebuie redefinită. Pe „tronul” revoluției va urca în scurt timp apa de colonie – o adevărată obsesie olfactivă a lui Napoleon: o poartă cu el în campaniile sale militare și stropește din abundență cu această mirifică soluție camera sa de baie. Trebuie precizat că apa de colonie se va răspândi în Europa la fel de repede ca spiritul revoluționar...

O altă revoluție, revoluția industrială, instaurase însă o tiranie a duhorii care atinge apogeul în secolul al XIX-lea și este, printre alții, surprinsă magistral de Charles Dickens sau Victor Hugo. Mirosul devine intolerabil și otrăvitor, pentru a-l combate igieniștii se întrec în soluții tot mai ingenioase și bine venite. Dezodorizarea orașelor devine o prioritate absolută, iar cu aceasta intrăm în era anosmiei, a extirpării nu doar a miasmelor și izurilor, ci și a mirosurilor plăcute: „miros” devine echivalentul „mirosului

(continuare în p. 27)

Iudita Dodu Ieremia

Corect/Incorect

Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale.
Nu există mare națiune fără proprietatea limbii. **(Fernando Pessoa)**

DE CE ÎL DOARE CAPUL PE SĂNDEL?

Cel puțin o dată pe zi, pe Săndel îl doare capul. De aceea e foarte necăjit, mai ales că este conștient că durerea asta nu are leac. Se străduiește bietul de el să înțeleagă ce spun oamenii, dar nu totdeauna reușește. Atunci el insistă și insistă, tâmplele-i zvâcnesc, lacrimile-i țâșnesc, zorile îl prind tot răsfoind multe dicționare și noi îndreptare.

De exemplu, ascultând cu încântare lămuririle date la TV privind alcătuirea noului imn compus pentru încoronarea regelui, mintea lui Săndel se întunecă brusc de neliniște, când auzi următoarea explicație a comentatorului: „Imnul regal se încheie cu o secvență finală.” Verbul „a se încheia” și adjectivul „finală” declanșară fulgerător acea durere fără leac. „Am uitat sensul acestor cuvinte”, gândi cu spaimă Săndel și începu să cerceteze dicționarele: „A (SE) ÎNCHEIA = I. 1. A prinde în nasturi, în copci etc. un obiect de îmbrăcăminte; a-și strânge haina, cămașa etc. în nasturi, în copci; a-și lega șireturile de la încălțăminte. 2. A potrivi una într-alta părțile componente ale unui obiect; a îmbina, a uni. II. 1. A termina, a pune capăt, a sfârși o acțiune, o operație etc. A ajunge la deplina dezvoltare, la maturitate. A trage concluzia, a conchide. 2. A stabili un acord, a definitiva un tratat etc. A redacta, a alcătui un act oficial. (< lat. *inclavare*).” „FINAL, ă, -i, -e (adjectiv) = care reprezintă sfârșitul, încheierea, care marchează ultima fază (a unei lucrări, a unui proces, a unei acțiuni, a unui eveniment etc.); care se află în urmă, la sfârșit; care indică scopul, finalitatea. (< fr. *final*, lat. *finalis*)”. După ce se convinse că a înțeles bine sensul celor două cuvinte, începură să-l tulbure întrebările, căci se chinuia să priceapă cele auzite: „Oare regele se încheie la cămașă în partea finală a imnului? Regele încheie un proces-verbal pe ultimele acorduri ale imnului? Imnul se termină cu o propoziție circumstanțială de scop?” Și tot așa, suferința lui Săndel... nu se încheie. Stau acum și mă întreb și eu ce-o fi vrut să spună, de fapt, comentatorul. Probabil: imnul regal se încheie cu o secvență într-un anumit tempo sau într-o anumită tonalitate. Numai el știe!

Altă dată, Săndel a plâns de mila unei bunicuțe care căzuse într-o fântână. Fusese salvată, dar se gândea ce s-o fi speriat și ce-or fi pățit oasele ei șubrede. Ceea ce i-a dat dureri de cap a fost însă exprimarea comentatorului: „Extracția bătrânei s-a încheiat cu succes.” Este adevărat că în dicționare substantivul „extracție” este dat drept sinonim cu „extragere”, dar nu avem de-a face cu sinonimie completă. De altfel, Săndel nici nu crede în sinonimia lexicală totală Diferită este și originea lor: „ EXTRACȚIE = 1. Extragere. 2. Operație de aducere la suprafață a minereului, a materialelor și a personalului, prin puțuri verticale sau înclinate care fac legătura cu diferite planuri ale minei. 3. Îndepărtare a unui corp străin introdus în organism; extragerea unei măsele sau a unui dinte. 4. Origine, proveniență. (< fr. *extraction*, lat. *extractio*).” „EXTRAGERE = acțiunea de a extrage și rezultatul ei; extracție.” „A EXTRAGE = 1. A separa ceva dintr-o materie încorporată. A scoate un corp din locul în care a intrat sau unde s-a format. 2. A scoate un citat, un fragment dintr-un text. 3. A calcula rădăcina pătrată sau cubică a unui număr. (< lat. *extrahere*).” Crede Săndel că mai potrivit ar fi fost substantivul „scoatere”, care se potrivește și pentru „extracția unui dinte”, și pentru „extragerea dintr-un spațiu”. Or fi sinonime, dar nu în orice context. Putem spune „scoaterea sabiei din teacă”, dacă vrem să epatăm am putea spune și „extragerea sabiei din teacă”, dar nu putem spune „extracția sabiei din teacă”. Sau putem spune „cuvinte de extracție străină”, dar nu și „cuvinte de extragere străină”.

Pentru că este foarte mândru că este vecin cu o tânără și fermecătoare poetă, Săndel urmărește tot ce publică și tot ce se scrie despre ea. După apariția ultimului său volum de versuri, cineva a scris un articol laudativ care se încheia așa: „Este o poetă talentată care în curând va dovedi că este și o bună scriitoare”. Toată fericirea lui Săndel se spulberă într-o clipă și fu cuprins de cunoscuta-i suferință, iar întrebările nu întârziară să-i tulbure mintea: „Poeții nu sunt scriitori? Scriitori nu sunt și poeții? Dacă există Liga Scriitorilor și Uniunea Scriitorilor există și Liga ori Uniunea Poeților? În Liga ori Uniunea Scriitorilor sunt doar prozatori?” Cum Săndel crede că el este vinovat când nu înțelege ceva, imediat caută lămuriri în dicționare. Așa a înțeles că vecina sa va publica și un volum de proză, că este nu numai poetă, ci și prozatoare. Dar Săndel tot a rămas cu o durere de cap, adică tot nu a aflat răspunsul la întrebarea: „Cine a scris articolul n-o fi știut că scriitor nu înseamnă doar prozator?”

litere

Marcel Mureșeanu

În scaunul cu rotile
nu mai stă nimeni. Gol.
Cel care a trăit vreme îndelungată în el
s-a vindecat. Un porumbel a venit
într-o dimineață și i-a zis: ridică-te și umblă,
ți-a fost destul cât ai zăcut!
Neputinciosul s-a ridicat și a mers.
Porumbelul s-a făcut nevăzut și n-a vrut
grăunțe, iar omul umblă ușor.

1.Vai nouă

Câinele e în lanț,
pisica e liberă,
pe cușcă, se înmulțește.
Omul e în temniță.
Ce zice albina
în clipa morții
nu mai aud.
Peste mormântul
mareșalului se târăște
strada cu numele lui.

2. Orient

O petală de trandafir
mă urmărește de astă bună dimineață,
oriunde merg se ține după mine.
Adoptă-mă, pune-mă în cartea ta
de rugăciuni, într-un album de Botticelli,
sau la pagina 33 din *Bătrânul și marea,*
mă ademenește cu gura ei parfumată,
că mult noroc îți voi aduce!
Miroși a crin! o întâmpin eu
și ea recunoaște cu cine și-a petrecut noaptea.
Te voi asculta și te voi lăsa în carte!
îi promit solemn ca și cum aș ridica
un steag pe catarg.
Petala roșie îmi sărută ochiul drept,
mi-l închide și apoi se retrage
în închisoarea ei. Un rând de chei îți las ție!
îmi șoptește ea și îmi strecoară
în palmă un afrodisiac de tămâie.

3. 10 iunie 2022

Se dedică unui șurub

Într-o vineri.
Jumătate de lună mie, jumătate ție!
Dar cine ești tu, cel cu care
o împart? Pâlpâie stelele ca ochii pisicii.
Senin aberant. Ura-i un măr
din care mușcă doi flămânzi
venind unul spre altul.
Când și-au terminat jumătățile,
fețele lor se întâlnesc,
iar lacrimile li se contopesc.
Mărul acela nu mai este,
ei au înghițit și viermele lui.
A doua zi *Revista literară* apare
în chenar negru.

4. Guenonistă

Într-o grădină din Fălticeni
domnul Vasile cel Blând
mi-a spus că limba păsărilor există
și de atunci, dar mai ales după moartea lui,
noi numai în limba asta vorbim.
Când zice el *cip*, înseamnă
că mă trimite la o carte, spre care fug,
mă scufund în ea, mă șterg bine,
și-i răspund *cirip*, adică am citit-o
și-am pus-o în cufăr, iar cufărul
l-am lăsat pe râu în jos.
Zice el *tiu-tiu* înseamnă că trebuie
să alerg până la o răscruce
și să-i spun primului călător care vine
să nu o ia pe drumul pietruit,
ci pe o cărare. Îi strig *buhuhu*,
înseamnă că omul e pe calea bună
și se va vindeca de soartă.
Și uite așa vorbim zi și noapte
fără încetare, nu ne temem de veșnicie,
iar când o fi să mă duc și eu
lângă el, o să vedem atunci ce și cum,
nu atârnă totul de firul nostru.
Azi am căutat toată ziua
în dicționarele limbii păsărilor,
dar n-am găsit cuvântul *cucu*!

5. Așcum așcum

Aum aum
amin amin
amar amar
aur aur

Aum amin
aum amar
aum aur

Amin amar
amin aur
amin aum

Amar aur
amar aum
aum amin

Aur aum
aur amin
aur amar!

6. În trăsurică

De milioane de ani
călătorim pe același traseu
cu aceeași planetă.
Ea ne duce cu sine,
ne naște, ne leagănă și ne crește,
știe tot ce are în grijă,
până la ultimul ou
al ultimei furnici.
Ea vorbește cu noi numai prin semne,
ca Dumnezeu!
Ea face tic-tac,
tic-tac!

7. Propozițiile de pe rug

Scriu ca să fiu sigur că uitarea-i deplină.
Vinovat cel ce m-a învățat,
vinovată e mintea care nu mi-a lăsat mâna să se uște.
Prin zeitățile eviscerate șuieră vântul.
Coasta bărbatului este cârja femeii.
Ficțiunea se scufundă în smârcul realității,
nu realitatea se scufundă în smârcul ficțiunii.
Când vor fi împreună,
pe lumină și pe întuneric, își vor schimba identitățile.
Nu putem amâna, nu putem merge mai departe.
Gol, leagănul în care plâng
bătrânul și pruncul.

8. Din colț în colț

Nimic despre mine, dar mai ales nimic rău,
altfel cum ar avea alții loc să tacă
sau să proferezе indiferență.
Ceilalți nu există decât câtă vreme
îi recunosc. Nu merită să te umilești!
Ieșirea din ignoranță e în fața ta.
Răul se îmbracă elegant și aleargă
animalele bolnave. Înainte de a face
poarta intrării, fă poarta ieșirii!
Dă vina pe mâna ta pentru toate
greșelile tale, oricum cineva va veni
în noaptea asta să-i taie degetele!

9. O minge aruncată greșit

Suprema Enigmă a Universului se dezgheață,
sloiuri cad de pe marginile ei,
căderea lor dezgolește tăcerea,
vulturii sorilor se rotesc deasupra.
Ochii ne sunt dați s-o vedem,
gândul s-o atingă, mintea să spulbere
fărădelegile mândriei noastre
că nimic nu ne va putea opri.
Dar în noaptea dintre azi și mâine
sorii se vor odihni, pereții Supremei
se vor însticla iarăși, iar picioarele noastre
vor degera.
Copilul din spatele gardului așteaptă
să-i înapoiem mingea aruncată la noi
din greșeală.

10. Iarba nu crește singură

În scaunul cu rotile
nu mai stă nimeni. Gol.
Cel care a trăit vreme îndelungată în el
s-a vindecat. Un porumbel a venit
într-o dimineață și i-a zis: ridică-te și umblă,
ți-a fost destul cât ai zăcut!
Neputinciosul s-a ridicat și a mers.
Porumbelul s-a făcut nevăzut și n-a vrut
grăunțe, iar omul umblă ușor.
Prin toate locurile duce cu el și scaunul
cu rotile! Așa m-ai dus și tu pe mine!
zice el în gând și mulțumește
și porumbelului. Toți știu cine sunt
și nu se apropie de ei niciun tâlhar.
Câteodată, călătorul se mai odihnește
pe scaun, dar numai după ce îi
cere voie. Cei pe lângă care trec
se ascund.

Ilie Vodăian

poesis

Dintr-o regretabilă eroare, în numărul trecut al revistei au apărut trei poeme trunchiate ale poetului Ilie Vodăian. Ne pare rău. Redăm mai jos cele trei poeme în varianta corectă.

Desene celeste

An de an înfloresc zambila și laleaua,
iasomia și macul.
Niciodată nu întârzie să apară trandafirul
și, la căderea brumei, crizantema:
o zână care ține, tuturor florilor, trena.
Și inocentele inflorescențe
din perimetrul Orientului,
– cupele de azalee – în jurul cărora
se rotesc toate, absolut toate,
inclusiv Calea Lactee.
O, nicio floare
hrănită de acest pământ
nu poate fi frumoasă cum ești tu:
lumina din nestrămutatul crez
pecetluit în sufletul oricărui sfânt.
În tine – minune
ce îmi tulbură neîncetat ființa –,
în tine și-n albastrul cel nemărginit
îmi este și îmi va rămâne,
de nezdruncinat, credința.
Promit!, la noapte ne vom desfăta
privind, pe îndelete, desenele celeste.

Desculț prin zăpadă

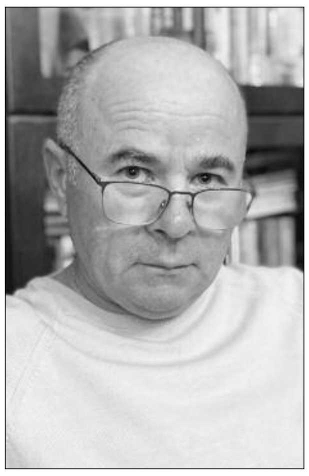
A câta oară, pe fiecare-n parte, vă întreb
de unde vine insistența ispitelor
de-a trage cu dinții de sufletul meu
ca el să-și pună zilnic semnătura
prin cârciumile amăgirilor deșarte?
Eu, nici în ruptul capului,
n-am să semnez astfel de alianțe:
chiar dacă sunt amenințat de voi
că nu am să mai pot gusta
de niciun fel alcool,
chiar dacă n-am să pot zări lumina
până la vremea de apoi...

Iedera ninsă, de pe zidul casei mele,
se străduiește
din răsputeri să nu cadă.
Așa cum în copilărie, dimineața,
devreme, merg iarăși desculț prin zăpadă.

Tratate de alianță

Până în această clipă din care
curge țărână
n-am spus nimănui
că nu m-am înțeles cu întunericul.
De niciun fel nu am putut
să-l înțeleg și – ca măsuri de apărare –
am încheiat tratate de alianță
cu norii și candela,
cu lumânări, cu lămpi și felinare.
Voi cumpăra destulă ceară de albine
și uleiuri volatile de finic,
și petrol lampant, și seu.
Toate să fie pregătite, absolut toate,
pentru a răspândi lumină:
singura însoțitoare,
în călătoria mea
cu sensul neprecizat,
pe neîntreruptul traseu de noapte.

Leonid Dragomir

Cartea de filosofie

Nihilism tehnicist și credință

Cine nu a citit cele cinci cărți ale lui Jacques Ellul apărute la Editura Sens poate începe cu *Sistemul tehnicist*, publicată anul trecut (2022) la aceeași editură arădeană, tot în traducerea lui Octavian Soviany. Spun aceasta nu pentru că lectura noii cărți ar fi mai facilă – de altfel, Ellul nu este un autor dificil –, ci fiindcă ea oferă o cale de înțelegere a inclasabilului gânditor francez mai directă decât celelalte. Spre deosebire de acestea, *Sistemul tehnicist* abordează problema tehnicii, fundamentală la Ellul, în ea însăși, în primul rând, și secundar în ceea ce privește consecințele sale.

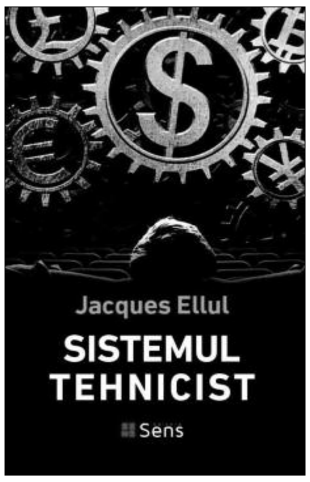
Tema cărții este enunțată chiar din primul paragraf: „Tehnica nu se mulțumește doar să fie factorul principal sau determinant, în epoca noastră ea a devenit Sistem.“ Noi încă înțelegem tehnica drept o sumă de mijloace pe care le utilizăm în vederea realizării unor scopuri, așadar tehnica în genere ar fi doar un instrument aflat în stăpânirea noastră, pe care noi decidem dacă și în ce fel să-l folosim. În cele peste cinci sute de pagini ale cărții, filosoful francez, să-i zicem așa, deși a fost și sociolog, și teolog, răstoarnă cu totul această convingere înrădăcinată atât la nivelul simțului comun, cât și al majorității intelectualilor, argumentând că tehnica a ajuns să fie o realitate ce-l aservește atât pe om, cât și mediul natural, social, cultural în care s-a format și a trăit până recent. Noul mediu tehnicist, începând cam de pe la jumătatea secolului al XIX-lea, s-a substituit celui vechi, bulversând toate raporturile tradiționale: cu natura, cu semenii, cu valorile, cu Dumnezeu. „E dificil, afirmă fără menajamente Ellul, de acceptat că trăim într-o societate care nu păstrează nicio măsură comună cu cele care au precedat-o și în care gândirea și experiența înaintașilor nu ne pot servi la nimic.“ Suntem încorsetați de un mediu tehnic care ne acaparează atât din exterior, cât și din interior, cucerindu-ne sufletele și mințile, astfel încât nu-i mai putem scăpa, el fiind singurul nostru mediu de viață. Întrucât noi l-am creat, ni s-ar putea părea că prin el lumea s-a umanizat, însă, nu obosește să arate Ellul, în realitate este exact invers: dezvoltarea sistemului tehnicist produce dezumanizare prin dezintegrarea a tot ce făcea ca omul să fie uman, respectiv cultura, arta, religia, familia, educația ș.a. De altfel, el nici nu ține cont de nevoile și aspirațiile reale ale oamenilor, libertatea fiind valoarea supremă, și tinde să conducă, prin tehnicizarea tuturor aspectelor vieții, la un control absolut asupra omului și societății. Ce-i drept, crede Ellul, acest lucru nu se va întâmpla niciodată, căci omul nu va deveni un robot, așa cum își imaginează unele utopii sau distopii al căror rol este de a facilita adaptarea la mediul tehnicist, și nici societatea nu se va transforma într-o Megamașină. În om vor subzista întotdeauna dorințe, sentimente, aspirații, credințe neraționale, necuantificabile, care-i vor influența deciziile importante, iar între societatea tehnicistă și sistemul tehnicist inserat în ea vor exista mereu conflicte, tensiuni reflectate în politică, artă, economie ș.a. Omul societăților tehniciste nu va fi privat de libertatea de alegere, numai că voința îi va fi slăbită de felurite tentații oferite de sistemul tehnicist, și orizontul său va fi condiționat și deci limitat de acesta. Posibilitatea de a alege între o multitudine de produse ce-i sunt puse la dispoziție, atitudinile nonconformiste tolerate, chiar încurajate, cu condiția să nu pună în discuție sistemul tehnicist, creează sentimentul unei creșteri a libertății. Departe de a se impune cu brutalitate, precum dictaturile din vremuri nu de mult apuse, sistemul tehnicist seduce prin multe facilități: distracții, călătorii, timp liber. Acestea și altele asemenea lor, susține Ellul, au rolul de a compensa disconfortul resimțit într-o lume deculturalizată prin pierderea funcției simbolice a limbajului („Când cuvântul e aservit, totul e aservit“, sună o neliniștitoare sentință elluliană), ce-l conecta pe om la o realitate care-l depășea, nefiind creația sa și de aceea rămânând o sursă de mister dătător de sens, și într-o societate în care posibilitățile de acțiune social-politică sunt reduse la minim, puterea revenindu-le cu adevărat tehnicienilor. „De fapt, spune Ellul, omul n-a muncit niciodată mai mult ca în lumea actuală“; o muncă neatrăgătoare, fără satisfacții și epuizantă psihic prin necesitatea adaptării rapide la noile invenții tehnologice. Frecvența actuală a psihozelor, angoaselor, stărilor depresive se leagă cu siguranță de obligativitatea viețuirii în mediul tehnicist. „Astăzi, spune o altă sentință, niciun om nu-și poate găsi locul dacă nu e un tehnician.“ Realitatea sistemului tehnicist, unde informația și nu producția reprezintă esențialul, iar calculatorul are rolul de corelare a diferitelor subsisteme tehnice, deci practic de constituire a sistemului, este un univers abstract al cifrelor în care omul pătrunde și se adaptează asimilând „gândirea“ calculatorului, bazată exclusiv pe principiul noncontradicției.

Ellul insistă mult asupra ideii că nu putem înțelege nici calculatoarele, nici tehnica actuală decât din perspectiva întregului, a sistemului, căci mai important decât părțile sunt interrelațiile. „Sistemul tehnicist, scrie el, este, înainte de toate, un sistem; adică un ansamblu ale cărui părți sunt strâns unite unele cu celelalte, sunt interdependente și se supun unor reguli comune.“ De aici și caracteristicile fenomenului tehnic: autonomia, unicitatea, universalitatea, totalitatea. Toate sunt împliniri ale unor aspirații metafizice străvechi, dar cărora le lipsește tocmai sensul, anulat de funcționarea sistemului tehnicist. Acesta a devenit realitatea supremă a vremurilor noastre, toate celelalte sectoare ale realității subordonându-i-se și fiind transformate în sensul exigențelor sale sau eliminate, deși,

(continuare în p. 27)

Suntem încorsetați de un mediu tehnic care ne acaparează atât din exterior, cât și din interior, cucerindu-ne sufletele și mințile, astfel încât nu-i mai putem scăpa, el fiind singurul nostru mediu de viață.

L.D.

Nicolae Turcan

Filosofie și credință

Sinceritatea zilei de mâine

■ A crede în Dumnezeu înseamnă a tăia ferestre în zidurile opacității proprii pentru a vedea, în sfârșit, dincolo de orice imaginație.

■ Suntem, categoric, *postmoderni*: în loc să ne revendicăm de la unitate – fie aceasta religioasă ori metafizică –, ne lăsăm, până la ireparabil, seduși de diferență. Prizonieri ai suprafețelor oarbe, confundăm diferența cu originalitatea și, incapabili de a gândi originalitatea *întru Unu*, ne continuăm, centrifugal, zilele cu o frenezie suspectă. Măcar de ne-am putea recunoaște statutul de muribunzi...

■ Chiar dacă orice vicios cu talent poate vorbi despre credință mai bine decât un virtuos fără talent, cel dintâi va înțelege, din marea taină, mai puțin decât cel din urmă.

■ În timp ce poetul este un mistic lipsit de ajutorul sfințeniei, iar misticul – un poet fără talent, filosoful poate să se lipsească și de talent, și de poezie, și de mistică: el se descurcă înfricoșător de bine cu banalitățile pe care le are la îndemână și cu *arhitectonica* lor.

■ A susține că viața nu are niciun sens este ultima sinceritate a celui care, lipsit de credință, nu poate întrezări sensul transcendent al omului în această lume. Oricât de nobilă, sinceritatea nu poate ține locul adevărului.

■ A fi sinceri cu noi înșine se reduce adesea la a înțelege că ne-am înșelat.

■ De unde, dacă nu de la suferință, vom lua puterea de a ne îndepărta de egoismul care ne caracterizează, în așa fel încât să putem auzi chemarea Adevărului?

■ Un singur lucru ar trebui să nu pierdem sub greutatea zilelor: capacitatea de a rămâne sinceri față de propriile neajunsuri și păcate. Doar privită în față, nimicnicia care ne locuiește devine sprijin neașteptat pentru sănătatea spirituală, chiar dacă nu înțelegem de unde vine asaltul nimicului, chiar când pare a nu ne defini cu adevărat.

■ Privindu-ne dinspre ineluctabila noastră devenire, dinspre ceea ce vom ajunge într-un viitor mai apropiat ori mai îndepărtat – fără să înțelegem sau să anticipăm mulțumitor de pe acum – suntem *cu necesitate* imperfecți.

■ A fi sinceri nu înseamnă a fi în adevăr: erorile care ne definesc nu definesc defel adevărul.

■ Că Dumnezeu vorbește și prin gura nevrednicului nu e nicio mirare. Oare nu a spus El că, dacă noi vom tăcea, „pietrele vor striga” (Luca 19, 40)? Doar un orgoliu nemăsurat ne-ar putea face să ne îndoim că aceia care ne vor urma vor scrie *mai bine* cuvintele Adevărului.

■ A visa la adevăr rămâne, în vremuri de criză, iluzia ce ne apropie cel mai mult de el.

■ Rătăcirile sunt forme de sinceritate *neintenționată*; pe când ceilalți le reperează cu ușurință, noi, singurii, avem dificultăți în a le sesiza. Să fie oare nevoie de încrederea în *alții* pentru a le întrezări și, în cazul fericit, a le corecta?

■ Noi, teologii, poate că am fi tăcut definitiv dacă nu am fi fost fascinați până la expresie de adâncul cuvintelor și *necuvintelor* (Nichita Stănescu) Absolutului.

■ Fără eshatologie, ontologia persoanei nu promite mai mult decât o superbie afectată când de reificare, când de moarte.

■ Să privești lucrurile din perspectiva eshatologică, să tratezi conflictele de acolo de unde nu vor mai fi, să-ți întâmpini oponenții cu dragostea viitoare – ce șansă pentru cel care a primit darul credinței în Dumnezeu! Eliberat de meschinăria unor lupte surde și inutile, omul credincios se bucură de ceea ce, într-un viitor postistoric, îl poate împlini cu noblețe. Nu luptă pentru a învinge cu orice preț, ci, mai degrabă, pentru a ajunge măcar la un acord, dacă nu la comuniunea cu celălalt, în așa fel încât să nu rănească, prin orbirea violenței sale, iubirea lui Dumnezeu pentru toți oamenii.

■ Perseverența în gândurile noastre ajunge să găsească argumente suficiente pentru a ne întemeia propriile poziții, cel puțin în ochii noștri. Este, indiscutabil, o formă de autenticitate să fii consecvent cu tine însuți; îți rămâne doar să te subminezi din când în când, să iei partea lui Dumnezeu, dacă n-ai făcut-o deja, să lași deschise ferestrele îndoielii față de sine pentru a-ți păstra sănătatea ontologică și așa *precară* – de vreme ce se termină în moarte, după ce a început cu păcatul adamic.

■ Adevărul nu este doar *aletheia*, „ieșire din ascundere” (Heidegger), ci și retrimitere către ascundere, cale către misterul care învăluie cunoașterea noastră și, deopotrivă, experiență a tainei Absolutului.

■ Religia are nevoie de rațiune și de știință pentru a se apăra de sine așa cum rațiunea are nevoie de religie în același scop, spuneau, într-o dezbatere, un filosof (Habermas) și un teolog (Ratzinger). Într-adevăr, orice suprimare a unei părți instaurează dictatura unei ordini – fie divină, fie naturală –, impunând forme ale unui *insuportabil* căruia nu-i mai urmează decât fie absurditatea, fie martirajul. Parafrazând Evanghelia: Dați rațiunii cele ce sunt ale rațiunii și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu.

■ Credința în Dumnezeu ne expune la extraordinar într-o asemenea măsură că riscăm să considerăm excesul și fronda drept trăsăturile ei fundamentale. Este nevoie de maturizare pentru a face din exces *măsura* și echilibrul de zi cu zi, în așa fel încât, în loc să aruncăm cu anateme asupra lumii întregi, să ne *vindecăm* prin osândirea sinelui propriu.

■ A te ridica din moartea proprie, din formele ei *multiple* – ce apar fie sub semnul seducției și pulsiunii, fie al nimicirii și spaimei – este o aventură care, fără credință, e pândită de eșec.

■ Din viață te retragi doar pentru scurtă vreme și doar pentru a muri.

Dumitru Ungureanu

După-amiaza, odată cu ieșirea schimbului 1 (unu) de la fabrici, târgul căpăta un ritm amețitor: comédiile se învârteau mai repede, bărcile se dădeau peste cap, circarii jucau și afară din cort, tuciurile cu gogoși sfârâiau, înghețata se topea în cornete și curgea pe degete, copiii suflau mai aprig în goarne, țignale și sirene, lovindu-se cu baloane, săbii de lemn, mingi și alte jucării. Bărbații de prin sate tranzacționau cereale, femeile duceau coșuri cu legume, materiale și materii prime mai rare, ca suluri de lână, mușamale pentru mesele de bucătărie, vopseluri etc.

proză

Lovitura

Aparatul de măsurat forța musculară te întâmpina la intrare și domina tot bâlciul, așa cum Turnul Eiffel domină Parisul: înalt, maiestuos, unic și imposibil de ocolit cu privirea, indiferent ce căutai. Era alcătuit din două piese ori două părți componente, dacă nu exagerez în tehnicisme: una mobilă, alta fixă. Partea fixă avea mai multe piese mici, ascunse într-un mecanism al cărui șpil nu era priceput de prea multă lume. Ținta atracției o constituia scala gradată, înscrisă pe un element din oțel, o tijă de vreo patru metri, vopsită în alb. Nu-mi amintesc bine dacă era cornier în formă de U sau mai degrabă T, n-am mai văzut așa ceva din mileniul trecut. Iar atunci când am văzut și încercat aparatul, nu i-am acordat mare atenție. În lungul tijei culisa o piesă de metal, o flanșă rotundă ce indica – vorba vine! – forța de care dispune omul curios. Gradațiile din 5 în 5 păreau să traducă puterea în kilograme forță (kg/f), însă nimeni nu se preocupa de acuratețe, ci doar de înălțimea la care se ridica flanșa când loveai cu barosul bolțul dedicat. Actul ăsta interesa, incita și chiar irita: „Ce, *numai atâta* pot?!" Bolțul semăna cu o nicovală pătrată, din fier masiv, suficient de gros ca să reziste la impact. Prin intermediul unui tub permanent uns, la izbire el tensiona un resort care, la rândul lui, acționa o pârghie simplă, solidă, bine încastrată în mecanism, și arunca flanșa în sus ca pe-o rachetă. Sau ca pe-o mămăligă, după înzestrarea celui care plătea să-și verifice voinicia.

Barosul cu coadă de lemn era – hai să admitem! – a doua piesă mișcătoare. Nu putea să aibă niciun secret, precum cealaltă. Fiindcă toți eram de părere că resortul e împiedicat de ceva, imposibil să fie atât de puternic încât nimeni să nu reușească ridicarea flanșei până la capătul de sus al tijei gradate. Apucai barosul, îl cântăreai în mâini ca „să-l simți" și dădeai cu sete, uitându-te apoi lung și deșirat la indicația mediocră spre medie ce-ți arăta insignifianța. Dacă împingeai cu podul palmei în bolț, acesta culisa ușor, ca și cum n-ar fi avut nicio frânare, numai că nu arunca flanșa pe scală, nici măcar n-o clintea. Cum să nu bănuiești vreo jmecherie? Sau poate bâlciul unde funcționa aparatul determina bănuiala? Fiindcă mișunau pe-acolo tot felul de pramatii antrenate să păcălească pe „oamenii muncii" dornici de distracții ieftine, nu de lecții politice...

Asta era în anii 1970, când escrocii mai fentau vigilența miliției noastre populare, dacă nu trișau sub oblăduirea ei. Întâmplarea următoare s-a petrecut în 1974, la târgul de Sântămărie, ce se ține pe 8 septembrie, în Găești. Tata lucra la IGO, electrician de întreținere pentru toate echipamentele. Când ieșea de la serviciu, nu dădea o tură prin oraș – plăcerea altora –, ci se oprea la cârciuma autogării. Cinstea cu prietenii o țuică, apoi se urca în autobuzul de Morteni–Ciupa și, la coborâre, mai lua „una mică" la prăvălia din sat, dacă nu avea acasă. Doar în ziua de bâlci își îngăduia să caște gura la lumea care fojgăia pe tăpșanul de la marginea urbei, spre Arsuri. Câteodată cumpăra ceva fleacuri trebuitoare în casă, uneori și turtă dulce pentru Dada, sora lui, amatoare de așa delicatesă. În acel septembrie nu-i ardea de plimbări, problemele sale îi cășunau destule insomnii. Totuși, s-a dus împreună cu Nenea, vărul meu care lucra tot la IGO, laborant la Stația de apă. De obicei, fiecare urma traseul propriu, însă atunci s-au potrivit și-au cinstit potrivirea cu o bere, cam caldă – căci n-avea timp să se răcească în hârdăul de lemn plin cu apă și o părere de gheață – la bufetul ambulant amplasat strategic în gura bâlciului. Tata mergea sprinten și călca ușor, încălțat cu niște pantofi de velură maro. Purta pantaloni de doc și cămașă cadrilată, cu mânecă scurtă, iar pe cap o pălărie cafenie, cu bor îngust. Era cam nebărbierit și nu trecuse în ziua aceea pe la femeia cu care se hotărâse (fără să ne spună încă, mie și soră-mii) să se recăsătorească, la doi ani după moartea mamei. Nenea nu știu cu ce era îmbrăcat, mi-a povestit tărășenia fără amănuntul ăsta...

După-amiaza, odată cu ieșirea schimbului 1 (unu) de la fabrici, târgul căpăta un ritm amețitor: comédiile se învârteau mai repede, bărcile se dădeau peste cap, circarii jucau și afară din cort, tuciurile cu gogoși sfârâiau, înghețata se topea în cornete și curgea pe degete, copiii suflau mai aprig în goarne, țignale și sirene, lovindu-se cu baloane, săbii de lemn, mingi și alte jucării. Bărbații de prin sate tranzacționau cereale, femeile duceau coșuri cu legume, materiale și materii prime mai rare, ca suluri de lână, mușamale pentru mesele de bucătărie, vopseluri etc. Tinerii zumzăiau fără rost, perechile de îndrăgostiți mergeau îmbrățișate, desfăcându-se rapid când zăreau vreun cunoscut. Tata și Nenea n-au staționat mult în fața câte unei tarabe, s-au plimbat înfruntând gălăgia și s-au oprit dinaintea aparatului de încercat forța, unde se adunaseră cei mai mulți bărbați, plus vreo trei-patru muieri, fără să se înghesuie, fiindcă toți voiau să vadă, dar să nu-i încurce pe ostenitorii cu barosul. Proprietar de aparat sau partener de afacere, agitându-se cu neascuns talent, era un oarecare nea Jănică, zis Balamuc. De statură medie, pirpiriu, oacheș, cu mustață pe oală și păr pus cu furca pe chelie, aducea un pic a țigan, însă nu era. Cum-necum, strânsese în jur o ceată de creduli, nătărăi și pierde-vară, din care vreo doi jucau pe mână cu el: când pofticioșii ezitau să-și măsoare forța, un complice lua barosul și lovea. Prilej pentru Balamuc să emită un șuvoi de aprecieri, glume, înjurături și scamatorii vocale, doar-doar va stimula clientela. Și de cele mai multe ori reușea.

Tata și Nenea îl cunoșteau pe nea Jănică și nu voiau să-i facă dever. Dar când a văzut cum se căzneau trei inși, unul după altul, să ridice flanșa dincolo de jumătatea tijei, lui tata i s-a năzărit să încerce și el. A scos o monedă de 3 lei și-a azvârlit-o în cutia ținută de afacerist la îndemână, să nu-i șterpelească vreun dibaci paralele. Avea dreptul la trei lovituri tata. A dat pălăria și servieta lui Nenea, a apucat coada barosului, a cumpănit unealta puțin, a ridicat-o deasupra capului, a lovit.

– Slab, slab! – a apreciat nea Jănică.

– Asta fuse de încălzire! – a zis tata. Mai am două!

– Dă-i înainte, *cauboi!* – a rânjit nea Jănică, folosind titlul unui film de succes în epocă (*Carry on, cowboy*, 1966).

Tata s-a pregătit mai atent, a căutat și a găsit echilibrul barosului, a scuipat în palme, a lovit din nou. Flanșa a zburat mai sus de jumătate, fapt salutat cu fluierături admirative de privitori. Nu văzuseră așa ispravă de când se distrau pe acolo.

– Nea Andreiule, ești cel mai tare dîn parcare, pă cât văz! – a zis nea Jănică. – Ai grijă să nu demolezi aparatu'! – a adăugat, ironic, privind în jur cu oarecare nădejde că va obține râsete și aprobare. Spectatorii, însă, parcă așteptau altceva.

Fără să ia în seamă ce zice nea Jănică, tata a reluat pregătirea loviturii. A făcut semn celor din jur să se dea mult mai înapoi, a încercat iarăși greutatea masivului ciocan, s-a proțăpit pe picioare, a luat elan și, rotind brațele, a executat de două ori cu barosul, în plan vertical, o mișcare circulară completă, din cele obișnuite lucrătorilor industriali de condiție grea. Plăcuța a zburat până la capătul scalei, iar de acolo și mai sus, ieșind de pe ghidaj și căzând undeva alături; bolțul de fier s-a îndoit și a pătruns în resortul susținător; mecanismul s-a pulverizat ca de-o explozie, tija gradată s-a prăvălit lateral, cât p-aci să nimerească niște trecători. După lovitură, din aparat a rămas un morman de arcuri și fiare îndoite. Mulțimea a izbucnit într-o cascadă colosală de aplauze și râsete.

– Na, lovitură! – a zis tata, lăsând barosul. A luat pălăria și servieta de la Nenea și-a vrut să plece, însă nea Jănică l-a apucat de cot:

– Ce-ai făcut, băi nea Andrei? Tâlharule, m-ai nenorocit! Aparatu' meu! Mi-ai rupt aparatu'! M-ai băgat în spital! Ce mă fac eu, acuma, fără el?

– Păi, n-ai zis mata că am lovit slab?! Și ce să-ți fac eu, dacă n-ai asigurat aparatu' din punct de vedere al protecției muncii?

Lumea râdea, tata zâmbea, nea Jănică îl trăgea de cot și zbiera:

– Te dau în judecată! M-ai jefuit! Te duc la miliție!

– Ce să-l mai duci la miliție! Uite, a venit miliția la locul faptei! – s-a auzit atunci o voce de om zdravăn, obișnuit să impună, nu să comande. Era a plutonierului Macedon, binecunoscut de orășeni, ba chiar și de sătenii de prin jur. Îl știau de frică toți borfașii din zonă, cu toate că nimeni nu se văitase că a fost bătut de milițian. (Însă pe atunci fapte de-astea treceau sub zodia tăcerii...) Nu mai știu ce funcție sau ce însărcinare operativă avea Macedon. Personal, n-am avut de-a face cu el, dar l-am întâlnit de vreo câteva ori pe vremea când frecventam barurile și discotecile tinereților mele.

Milițianul era îmbrăcat în haine civile, subțiri, de vară. Putea să nu fie în misiune, dar poporenii s-au purtat ca și când ar fi fost: au tăcut și s-au evaporat discret, uitându-se peste umăr din când în când. Fără să-l bage în seamă pe Macedon, nea Jănică se apucase de strâns resturile aparatului, bombănind:

– Tâlharul! M-a jefuit, tâlharul!

– Nea Jănică, spune odată ce s-a întâmplat! Să constatăm fapta și să luăm măsuri! Dar mai întâi, ia scoate și arată-mi autorizația de funcționare! – a spus Macedon, pe ton calm, de om serios, chiar înțelegător.

– Ce măsuri, domn' șăf! Ce măsuri! – se jelea nea Jănică. – Dă unde dracu măsuri, că s-a ales prafu' dă aparat! Nu-l vezi? S-a rupt și arcu', s-a-ndoit și țeava!

Lumea s-a împrăștiat. Tata și Nenea s-au depărtat cu mers lejer pe trotuarul ce ducea în oraș, spre autogară. Macedon a mai zăbovit un timp, apoi a plecat și el spre alte puncte de interes. Nea Jănică se tot învârtea, boscorodind. Soarele de septembrie se lăsa încet peste poiana unde bâlciul viermuia și se topea în uitare...

P.S.

Nenea mi-a povestit întâmplarea. Tata a repovestit-o, într-una din serile lui obișnuite, când țuica îi domolea fierberea și-l scufunda în veselă nepăsare. Am încercat să „scot" o povestire din asta și am scris cel puțin două versiuni. Încă păstrez un manuscris, pe file veline de caiet tip aritmetică, STAS 6521-71, datat în 5 martie 1978. Eram sergent în Marina Militară, radiotelegrafist obligat să stau singur zi și noapte într-o cameră cu aparatură rusească, la marginea satului 2 Mai. N-am reușit să transform faptele în proză cu schepsis, de mare sau mic efect.

Dar oare tot ce se petrece în lume poate deveni literatură? Oamenii se nasc, trăiesc și mor fără să ajungă ...ficțiuni! 45 de ani am lăsat textul deoparte, ezitând să-l arunc. Știu că nu-i perfect. Altul nu sunt capabil să scriu. Îl public, deoarece mi se pare că *n-am dreptul să uit* de apropiații mei. Oricine poate să-mi sfâșie osteneala epică. Nu va șterge, însă, urmele trecerii lui tata, Nenea, Macedon sau nea Jănică...

„Pentru că timpul păstrează amprentele și le scoate la iveală cine știe unde, când le vine sorocul..."

Mircea Bârsilă

Uitatul mit al Vârstei de Aur

Nostalgia *Vârstei de aur* a omenirii este prezentă, în felurite versiuni, în mitologia tuturor popoarelor. Expresiile generice *Krta-Yuga*, *Aurea aetas*, *Edenul primordial*, *Edenul pământesc* (şi altele) idealizează, dintr-o perspectivă mitică, îndepărtatele începuturi ale omenirii. Un timp fericit – un timp al stării de perfecţiune pământească, pe care mitologiile de pretutindeni îl situează, de obicei, în trecut – învăluia, în acele vremuri aurorale, existenţa umană. Toate popoarele – afirmă Erwin Rohde – *„situează de obicei starea de perfecţiune pământească într-un trecut îndepărtat. Multe popoare vorbesc despre o vârstă de aur şi despre felul în care omenirea s-a îndepărtat treptat tot mai mult de ea"* (Erwin Rohde, *Psyché*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1985, pp. 86-87, traducere şi cuvânt înainte de Mircea Popescu). Expresia „de obicei" folosită în textul citat este justificată de faptul că există şi mituri în care *Vârsta de aur* este plasată *în viitor*, la începutul unei noi etape aurorale ce va urma după sfârşitul – purificator şi regenerator – al Lumii.

În textele orfice, în odele lui Pindar, în dialogurile lui Platon (*Omul politic*, *Legile*, *Republica* ...), în scrierile unor filosofi eleaţi, dar şi în unele scrieri satirice se găsesc aluzii şi chiar şi referiri ferme la utopicele Vremuri de Aur ce vor veni într-un viitor nu prea depărtat, când oamenii vor avea înţelepciunea de a renunţa la toate relele ce caracterizează etapa „Vârstei de fier" a existenţei umane. În *Bucolica IV (Pollio)*, de pildă, începutul Veacului de aur bate deja la uşile oamenilor. Vergiliu „cântă" apropiata întoarcere a domniei zeului Saturn (*„Se întoarce şi Fecioara şi saturnica domnie"*) şi vesteşte coborârea enigmaticului prunc din cer, pe care teologii creştini l-au identificat cu Iisus: *«O progenitură nouă se coboar-acum din cer./Pruncului cu care, însă, veacul, mai întâi, de fier/Va-nceta şi-n toată lumea cel de aur va să vină./(Febus chiar acum domneşte) ocrotire dă-i, Lucină!/Faima veacului va-ncepe chiar sub consulatul tău/Pollio!* (Vergiliu, *Bucolice. Georgice*, EPL, Bucureşti, 1967, trad. de Teodor Naum).

Dinamica vârstelor omenirii este marcată, în vechile mitologii, de legea unei continue *decăderi*. Oamenii *Veacului de Aur* aveau o viaţă fericită şi incredibil de lungă în comparaţie cu cei din ciclurile următoare şi mai ales cu cei din epoca Vârstei de Fier. La acest trecut proiectat în *illo tempore* se referă şi Eminescu în prima strofă a basmului versificat ,,Fata-n grădina de aur" :*„A fost odat-un împărat, el fu-ncă/În vremi de aur ce nu pot să-ntorn./Când în păduri, în lacuri, lanuri, luncă/Vorbeai cu zeii de sunai din corn."*

Sensul mitului *Vârstei de Aur* nu poate fi redus la rostul de „refugiu himeric din realitatea unei vieţi mizere" şi, respectiv, la acela de „formă pasivă de protest" faţă de prezentul ostil, cum presupune Lileta Stoianovici-Donat în *Mitul Vârstei de Aur în literatura greacă* (Editura „Scrisul românesc", Craiova, 1981, p. 17). O asemenea lectură a raporturilor omului cu „zilele fericite din vechime", o lectură potrivit căreia mitul Veacului de aur *„este soarele iluzoriu al oprimaţilor* (...), *visul celor slabi"*, rodul neputinţei lor de împotrivire în faţa necesităţii naturale şi a forţelor sociale care îi apăsau» (ibidem, p.32) minimalizează componenta transfiguratoare, o componentă poetico-religioasă idealizantă, a gândirii mitice. Factorii istorici au rolul lor, un rol determinant, în constituirea acestei utopii, dar respectivul adevăr nu îndrituieşte excluderea elementelor strict spirituale care vor fi participat la constituirea acestui mit, precum idealizarea colectivă a strămoşului, a eroului totemic (civilizator) şi, implicit, a Timpului în care a trăit acesta (vezi E. Durkheim, *Formele elementare ale vieţii religioase*, Ed. Polirom, Iaşi, 1995, p. 386, trad. de Magda Jeanrenaud şi Silviu Lupescu), bergsoniana *facultate fabulatorie* a spiritului uman menită să întreţină elanul vital al omului, *funcţia sublimantă* a supra-conştiinţei în care se înrădăcinează gândirea religioasă (vezi Paul Diel, *Divinitatea. Simbolul şi semnificaţia ei*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2002, trad. de Mihai Avădanei) sau *funcţia sărbătorească a memoriei*, o funcţie specială care facilitează accesul la ceea ce este diferit de realitatea vizibilului şi a timpului prezent, ca *timp profan*. O asemenea funcţie a memoriei este activă şi astăzi, în timpul sărbătorilor de iarnă, când omul trăieşte bucuria actualizării evenimentelor mitice şi a „şansei de a- şi transfigura existenţa".

În mod firesc, amintirea „Vârstei de aur" a trecut printr-un îndelungat proces de interferenţă cu aşa-numitele *topos-uri ale fericirii*: orfica Insulă a Fericiţilor, Câmpiile Elizee, Paradisul terestru numit Arcadia, Paradisul celest destinat sufletelor celor „aleşi", lumea din universul mitic al colindelor religioase şi din anumite basme, fericitele ţinuturi feniciene sau cele hiperboreene unde nu se putea ajunge *„nici pe corabie, nici pe jos"*, ci doar în mod miraculos. Totuşi, Perseu a izbutit să ajungă, prin iscusinţă şi curaj, la hiperboreenii care-l slăveau pe Apolo. Următoarele versuri sunt întru totul semnificative în privinţa contaminărilor dintre imaginarele topos-uri amintite: *„Musa de-asemeni nu-i departe/De obiceiurile acestora... Toată vremea/Horele fecioarelor, cântul lirelor şi melodiile flautelor/ Se revarsă... Cu dafin de aur încopciindu-şi pletele,/Ospătau bucurîndu-se. Boli însă nu-i ating/Şi bătrîneţea distrugătoare nu cutremură/Seminţia sacră... Trufia şi lupta sunt departe de ei./Locuiesc de prigoana/Lui Nemesis apăraţi"* („Pythianica a zecea", III, în Pindar, *Ode II*, Editura Univers, Bucureşti, 1975, trad. de Ioan Alexandru, introducere şi note de Mihail Nasta).

În antica tragedie *Bacantele*, lumea vrăjită de Dionysos era atât de darnică, încât „cei posedaţi" de frenetica divinitate văd în jurul lor râuri de lapte, de vin şi de nectar de albine: *„Iar în juru-ţi curg râuri de lapte, de vin şi nectar de albine, Şi-adie miresme ca din tămâi siriene"*.

Următoarele versuri extrase din *Eneida* (Cartea a VI-a) se referă la fericitele lăcaşuri ale Câmpiilor Elizee, unde sufletele se bucură, într-o natură idilică – şi detemporalizată – de cuvenita răsplată post-sepulcrală:*...„locuri frumoase, cu mândreţe de dumbrăvi/şi cu păduri bogate, lăcaşurile fericiţilor./Aici un aer mai curat scaldă cîmpiile/Într-o lumină trandafirie"*.

În mitul hesiodic al Vârstelor omenirii, au fost unificate *„două tradiţii diferite, de bună seamă independente la origine: pe de o parte, mitul genealogic al vârstelor, legat de simbolismul metalelor şi care povestea declinul moral al umanităţii; pe de altă parte, o diviziune structurală a lumii divine ce urma să fie explicată prin remanierea schemei mitice primitive în vederea introducerii unei vârste a eroilor"* (Jean-Pierre Vernant, *Mit şi gândire în Grecia antică*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1995, p. 33, trad. de Zoe Petre şi Andrei Niculescu). Cele cinci vârste – Vârsta de aur, Vârsta de argint, Vârsta de bronz, Vârsta eroilor şi Vârsta de fier – au specificul lor, iar Hesiod face cunoscut şi destinul, dincolo de moarte, al acestor „generaţii" ale omenirii.

În viziunea lui Platon, căderea lumii a avut loc prin retragerea Zeului din lume – şi odată cu el şi a celorlalte zeităţi care aveau grija anumitor părţi ale Universului. „Lăsând la o parte maneta cârmei", un mare număr de vieţuitoare a murit datorită tulburării şi cutremurului provocate de schimbarea sensului de rotaţie a Universului (mişcarea ciclică retrogradă). Neamul oamenilor fericiţi a supravieţuit în număr mic, iar supravieţuitorii au fost supuşi unei stranii şi neprevăzute inversări a devenirii individuale (vezi Platon, *Omul politic*, 270 d-e). Prin schimbarea sensului de rotaţie a Universului, vârstele îşi schimbă evoluţia firească în una contrară (inversă): cei morţi se întorc la viaţă, iar bătrânii ajung, trecând prin toate etapele, la copilărie, dispărând, apoi, în neant. Dacă în epoca dinaintea schimbării, când vieţuitoarele **nu** se năşteau unele din altele, ci din pământ (din Glia-Mamă), şi când nu existau războaie, vrajbe, constituţii sau proprietatea asupra femeilor şi copiilor şi nici obiceiul ca vieţuitoarele să se mănânce unele pe altele, în perioada următoare, cea a mişcării retrograde, oamenii nu se mai nasc din pământ, ci unii din alţii *„imitând şi dând urmare, toate dimpreună, schimbării Universului; de fapt, şi imitaţia gestaţiei, a naşterii şi a creşterii urmau cu necesitate tuturor celorlalte; căci nu mai era posibilă naşterea unei vieţuitoare în pământ din componente diferite, ci, aşa cum Universului îi fusese dat să fie conducătorul propriei mişcări, tot astfel, deci, le era dat şi părţilor, luate separat, ca, atât cât le sta în puteri, să conceapă, să nască şi să crească din ele însele, dintr-un impuls asemănător"* (Ibidem, 274 a – b).

„Căderea" lumii şi lupta cu existenţa în epoca „Vârstei de fier" l-au atras şi pe Vergiliu, în cea dintâi Carte a „Georgicelor". Jupiter, mâniat, a ascuns focul, a adus otrava viperelor, a poruncit lupilor să prade şi a retras fericirea din lume silindu-i, astfel, pe oameni să născocească felurite unelte din lemn şi din fierul necunoscut până atunci, spre a face faţă cumplitelor vitregii ale naturii (,,Munca ogorului. Cartea I" (,,Georgice"), în Vergiliu, *Bucolice. Georgice*, EPLU, Bucureşti, 1967, versurile 125-140; 143-159, trad. de D. Murăraşu).

Vârstele omenirii sunt reprezentate, în Infernul lui Dante, de figura bătrânului (de pe muntele Ida) ale cărui lacrimi unite formează fluviile infernale: *Şi-n munte sus, ca bradu-înfipt în stîncă,/şade-un bătrîn cu spata-n răsărit/şi către Roma ochii lui şi-aruncă./Din aur fin e capul lui cioplit/şi piept şi braţe din argint, ocale,/iar pântecul de-aramă-i făurit./Piciorul stîng e din oţel de zale,/iar dreptul e din lut şi rezemat/stă-n el pe stei, smuţindu-se din şale./Afar' de cap, tot trupu-i e brăzdat,/de crăpături din care curg agale/de lacrimi stropi şi muntele-l străbat,/pîn ce-ajung în iad să se prăvale,/şi-aici sînt Flegeton şi Stix, precum/şi Aheron; se scurg apoi în vale,/ de unde-n jos nu-i chip să-şi facă drum;/Cocito-i zice-acelui jalnic rîu şi-l vei vedea;/deci alta nu-ţi mai spun".* (Dante Alighieri, *Infernul*, Cântul 14, vs. 103-120, trad. de Eta Boeriu).

Aluzia alegorică la vârstele omenirii fuzionează, în poemul ,,Demonism", de Mihai Eminescu, cu miturile „de origine" potrivit cărora lucrurile lumii (cerul, pământul, munţii, iarba, apele etc.) s-au născut din trupul unei făpturi rele, monstruoase, ucise, în mod violent, de adversarul său, precum Tiamat în poemul mesopotamian al creaţiei (Enuma Eliş). Din leşul Titanului înfrânt nu s-au născut numai oamenii, ci şi pădurile, apele, aurul argintul şi fierul: *„Titan bătrân, cu aspru păr de codri,/Plânge în veci pe creţii feţii sale/Fluvii de lacrimi/ (...)./Sângele său/Se prefăcu în aur, iară muşchii/Se prefăcură în argint şi fier"* (Mihai Eminescu, ,,Demonism", versurile 137-139 şi 146-148).

Cele cinci vârste – Vârsta de aur, Vârsta de argint, Vârsta de bronz, Vârsta eroilor şi Vârsta de fier – au specificul lor, iar Hesiod face cunoscut şi destinul, dincolo de moarte, al acestor „generaţii" ale omenirii.

Modelul ambelor reprezentări ale vârstelor omenirii, cel dantesc şi cel eminescian, în care mitul Vârstei de Aur este valorificat sub semnul *mitului literar*, se află, probabil, în *Biblie*. În al doilea an al domniei sale, Nebucadneţar, împăratul Babilonului, era tulburat de nişte vise enigmatice. Spre dezlegarea lor, au fost chemaţi scribii, cititorii în stele, descântătorii şi înţelepţii caldeenii, sub ameninţarea că, dacă nu vor izbuti, vor fi făcuţi bucăţi, iar casele lor vor deveni un morman de murdării. Hotărârea împăratului ca înţelepţii să fie omorâţi l-a determinat pe Daniel, care se numea Beltşaţar, să-i ceară lui Arioc să-l ducă la împărat. Ajuns în faţa împăratului, Daniel i-a mărturisit: *„în ce mă priveşte, mi s-a descoperit taina aceasta, nu pentru că ar fi în mine o înţelepciune mai mare decât a celor vii, ci pentru ca să se dea împăratului explicarea ei şi să poţi cunoaşte gândurile inimii tale. Tu, împărate, te uitai, şi iată, ai văzut un chip mare. Chipul acesta era foarte mare şi de o strălucire nemaipomenită. Stătea în picioare înaintea ta şi înfăţişarea lui era înfricoşătoare. Capul chipului acestuia era de aur curat; pieptul şi braţele îi erau de argint; pântecele şi coapsele îi erau de bronz; fluierele picioarelor, de fier; picioarele, parte de fier şi parte de lut. Tu te uitai, până ce s-a dezlipit o piatră, fără ajutorul vreunei mâini, a izbit piciorul de fier şi de lut ale chipului şi le-a făcut bucăţi, Atunci fierul, lutul bronzul, argintul şi aurul s-au sfărâmat împreună şi au devenit ca pleava din arie, vara; le-a luat vântul, şi nici un loc nu s-a mai găsit pentru ele. Dar piatra, care lovise chipul, s-a făcut un munte mare şi a umplut tot pământul."* (*Daniel*, 2, 30-35). În tălmăcirea lui Daniel, capul de aur este vremea împărăţiei lui Nebucadneţar, iar celelelate elemente reprezintă următoarele epoci istorice aflate într-un continuu declin. După cea de a patra împărăţie, ,,parte de lut de olar şi parte de fier", dar care are în ea ,,ceva din tăria fierului," se va ridica cea de a cincea – simbolizată de piatra care a sfărâmat fierul, bronzul , lutul, argintul şi aurul – şi care, la fel ca un munte, va dăinui pentru totdeauna.

În *Munci şi zile*, Hesiod îşi exprima regretul de a nu se fi născut mai devreme sau mai târziu. Gândul legat de expresia „mai târziu" trezeşte anumite nedumeriri, dacă se ţine seama de „evoluţia" continuă spre rău a omenirii. Jean- Pierre Vernant a sesizat că respectivul gând atrage atenţia asupra *ciclicităţii* timpului hesiodic. După încheierea celor cinci etape, ciclul se va relua: în aceeaşi ordine sau poate în ordine inversă. În *Biblie*, desfăşurarea temporală a ,,împărăţiilor" este una de factură rectilinie, iar vârsta - simbolizată de piatra distrugătoare şi care s-a prefăcut, apoi, într-un munte - este veşnică.

Vârsta de Aur şi *Vârsta de Fier* au cunoscut, în decursul timpului, importante reverberaţii literare. Celelalte vârste – aflate între *„Aur"* şi *„Fier"* au rămas, din punct de vedere literar, în umbră.

Ninel Ganea

Divizia şi omul C.A. Rosetti

...discursul public al lui Rosetti devine din ce în mai egalitarist (comunist) şi culminează cu ideea abolirii proprietăţii private. Ulterior acestui moment, la sfârşitul anului 1850 şi începutul anului 1851, va scrie o serie de epistole publice adresate lui Barbu Ştirbei, în care ideile sale par că se mai temperează, deşi rămân tot în zona comunismului.

Nu cu mult timp în urmă, Horia-Roman Patapievici făcea o declaraţie interesantă despre strategia de viitor a României: „Părerea mea este că România trebuie să se înarmeze puternic. Şi anume – să se înarmeze inteligent, aşa cum Statul Israel se înarmează inteligent. Trebuie să avem servicii secrete puternice, naţionale şi animate de paşoptism. Le-aş numi aşa: Divizia C.A. Rosetti, Divizia Titu Maiorescu, ca să-şi amintească de unde vin, că nu sunt comunişti (...) Deci: caractere, capitalism şi armată flexibilă. Asta îţi doresc eu ţie, dulce Românie."

Sunt multe idei controversate în fragmentul anterior. Ceea ce te izbeşte, însă, este revendicarea explicită de la trecutul paşoptist şi introducerea simbolică a lui C.A. Rosetti în panoplia figurilor tutelare pentru divizia de apărare a ţării şi a capitalismului. Paşoptismul, deşi a fixat cadrul narativ pentru întreaga modernitate a României, fiind presupoziţia fundamentală a tuturor dezbaterilor contemporane în care globaliştii (sincroniştii) şi patrioţii naţionalişti acceptă fără rest valorile şi idealurile generaţiei de revoluţionari, rămâne, în continuare, nediscutat critic. Moment fondator pentru marşul progresului spre culmile civilizaţiei occidentale sau o nouă pagină glorioasă în cartea poporului român, în funcţie de perspectivă, prea puţini sunt aceia care să reevalueze piatra de căpătâi a naţionalismului şi progresivismului.

Cum istoria acelor ani decisivi pentru traiectoria ulterioară a României este, cu foarte rare excepţii, încă prizoniera unor formule înţepenite şi a panegiricelor, o scurtă amintire a biografiei şi ideilor lui Rosetti ar putea aduce măcar câteva lămuriri necesare.

Revoluţionarul şi-a căpătat un loc în istoria naţională graţie momentului de la '48 şi a muncii neostoite de a ciopli societatea după calapoade artificiale. Eminescu l-a ridiculizat în „Scrisoarea a III-a" („Şi deasupra tuturora, oastea să şi-o recunoască, / Îşi aruncă pocitura bulbucaţii ochi de broască") şi l-a încondeiat în articole vitriolante, din care răzbate mai mult decât talentul de pamfletar al poetului („n-are patrie, patria lui fiind universul lui Blanqui, n-are naţionalitate, naţionalitatea lui fiind umanitatea întreagă a comunarzilor, n-are trecut şi tradiţii, c-un cuvânt nimic de pierdut, totul de câştigat"). Astăzi, însă, din păcate, Eminescu este luat în serios cel mult ca poet.

Rosetti s-a născut la Bucureşti, în 1816, într-o familie de boieri cu tradiţie. Studiile le-a început acasă, inclusiv cu diverşi profesori particulari, dar mai târziu a mers la şcoală, la Sf. Sava. Aici va intra sub influenţa profesorului francez J. Vaillant, un iacobin rătăcit prin România, care îşi va pune amprenta asupra unei bune părţi din generaţia paşoptistă. Nu străluceşte prin nimic în şcoală, pe care o părăseşte înainte de a-şi finaliza studiile, şi decide să se înregimenteze în oştirea naţională deoarece îi oferă o carieră mult mai facilă. În acelaşi timp, flirtează cu teatrul şi parcurge câte puţin din opera autorilor esenţiali în epocă, în special Voltaire. De aici îşi însuşeşte frazeologia emfatică a iluminismului, „nu (voi) mângâia pe tâlhari", deşi, în practică, rămâne departe de standardele moralităţii declamate. Aşa că, după doar trei ani, este nevoit să plece din armată, „din motive de disciplină", după cum menţionează unul dintre biografii săi. Mai pe şleau: din cauza beţiilor şi a afacerilor amoroase, în care erau implicate inclusiv nevestele superiorilor. „Cu vizite, petreceri şi amoruri abia nădăjduiesc ca, în 20 de ani, să pot învăţa ceva", mărturisea, pe vremea aceea, Rosetti. De învăţat nu a învăţat niciodată ceva foarte temeinic, dar nici nu avea mare nevoie. Era epoca faptelor, nu a vorbelor. Cel puţin nu a vorbelor serioase. „La mine geniul este în inimă, iar nu în cap", spunea revoluţionarul, indicând, desigur, în manieră specific romantică, alte regiuni.

Spirit revoluţionar în toate, mirosind de unde bate vântul schimbării, îşi deschide la Bucureşti o tipografie modernă, ceea ce îl va transforma într-un paria în ochii clasei sale. Ocolit de lumea bună, găseşte companie în rândurile poeţilor, pictorilor şi artiştilor care redescoperă în prăvălia lui Rosetti ceva din aerul boemei pariziene. De aici până la apropierea de cercurile revoluţionare nu mai era decât un pas, mai ales că mulţi dintre viitori companioni îi fuseseră colegi la Sf. Sava. Aşa ajunge Rosetti să fie, la 1843, unul dintre membrii fondatori ai „Frăţiei", cea mai eficace organizaţie secretă a epocii, responsabilă de declanşarea şi înfăptuirea Revoluţiei de la 1848.

Ca orice om al timpului, tânărul revoluţionar decide, la un moment dat, să întreprindă un pelerinaj la Mecca revoluţiei şi boemei: Parisul. Aici audiază diverse cursuri la College de France, fără a urmări ceva sistematic. Dar nici nu suferă din această pricină, deoarece nu îşi propune să scrie tratate, ci să schimbe lumea. Iar pentru acest deziderat este suficient să asculte cursurile profesorilor radicali. „Astăzi într-adevăr fu învierea, fiindcă pentru întâiaş dată vorbii cu un Christ, vorbii cu Michelet (...) Nu am fost în stare să-i vorbesc, căci ideea că vorbesc cu dânsul şi că fiecare minut ce-i fur este o pagubă adusă omenirei şi că abuz de delicateţea lui, mă făcea să tremur."

De la Michelet deprinde romantismul istoric. De la alţi profesori şi autori întâlniţi la Paris va învăţa anticlericalismul (Edgar Quinet), sentimentalismul bolnav şi radicalismul politic (Rousseau cu „Noua Eloiză" şi „Contractul social"). Ia contact cu cei mai importanţi gânditori socialişti ai epocii (Louis Blanc, Lammenais, Ledru-Rollin) şi aspiră la utopii politice. „Sunt punturi în care şi la aceasta mă gândesc (la revoluţia universală – n.n.). De câte ori n-am suferit eu pentru univers (...) Dacă ar fi să se plătească suferinţele, Dumnezeu ar libera o parte din univers ca să-mi plătească pe ale mele."

Ca urmare a unor legături personale şi a ideilor radicale este primit în masoneria franceză, în Loja Rose Du Parfait Silence, parte a Marelui Orient. „Numele acela de secretar ce mi-l deteră mi se pare că este o prevestire că condeiului îi va şedea o dată bine în mâna mea".

Aventura pariziană se încheie cu Revoluţia din 1848, moment apoteotic pentru o întreagă generaţie şi mai ales pentru Rosetti care începe să viseze cu ochii deschişi la o nouă eră pentru omenire. Se reîntoarce în ţară alături de Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Christian Tell şi pun la cale răzmeriţa împotriva ordinii legitime. Rosetti se situează, de la bun început, în fruntea grupului de radicali, susţinând o expropiere fără despăgubire a boierilor în problema împroprietăririi ţăranilor, ceea ce i-a adus de pe atunci acuzele de comunism şi socialism. Problema proprietăţii era vitală şi toată revoluţia se învârtea, după spusele lui Bălcescu, în jurului punctului 13 al Proclamaţiei de la Islaz.

Rosetti participă activ la revoluţie şi în calitatea sa de jurnalist. Frazele sale intoxicante au scopul de a agita lumea („fraţi români din toate clase, iată aurora libertăţii, iată ziua fericită, ziua mult dorită, ziua aşteptată cu atâta înfocare, ziua în care v-aţi arătat vrednici de strămoşii noştri, vrednici de numele de români"), în timp ce „Pruncul român", ziarul al cărui redactor era, lansează poezii iacobine: („Aceste ziduri şi palate / Unde zac mii de păcate / Haideţi a le dărâma. / Fraţilor să n-aveţi milă, / Daţi în cei ce vă fac silă").

În vâltoarea revoluţiei, numele lui Rosetti apare şi într-un eveniment mai puţin cunoscut astăzi: atentatul asupra domnitorului Gheorghe Bibescu. Pe 10 iunie 1848, în timp ce se afla în trăsură, domnitorul este atacat cu focuri de armă de către trei tineri. Conform lui Ion Heliade Rădulescu şi Christian Tell, atentatul a fost organizat de Rosetti, deşi alţi martori ai vremii, printre care şi Ion Ghica, au susţinut inocenţa sa. Peste mai mulţi ani, aceeaşi acuzaţie va fi îndreptată din nou asupra lui Rosetti, de data aceasta pentru uciderea primului ministru Barbu Catargiu, într-un atentat cu autori rămaşi necunoscuţi până astăzi.

Prin ce se mai distinge Rosetti la '48? Arde în public, alături de I.C. Brătianu şi Cezar Bolliac, Regulamentul Organic şi condica rangurilor boiereşti. Îi cere unui administrator să folosească „toate mijloacele necesare ca să împaci amândouă părţile (pe ţărani şi pe boieri – n.r.)", dă dispoziţii ca subadministratorii şi comisarii „să umble neîncetat prin sate şi să nu plece de la un sat la altul până ce nu-i vedea duşi la lucru" pe ţăranii care refuzau să mai presteze claca, în acelaşi timp în care le explica proprietarilor şi arendaşilor că „într-o revoluţie sunt şi oarecare pagube ce nu le poţi evita".

Pe plan ideologic, pentru Rosetti revoluţia are o dimensiune aproape metafizică, fiind mijlocul prin care omenirea accelerează către un rai secular. Cu ajutorul revoluţiei, „societatea omenească înaintează necontenit spre perfecţie". Semnificativ şi previzibil întrucâtva, dar, pentru Rosetti, revoluţia capătă, în principal, o dimensiune socială, şi nu naţională, ceea ce aruncă o lumină diferită asupra patriotismului generaţiei. „Am hotărât să nu mor până ce nu voi vedea Republica Universală şi în ciuda sângelui scuipat tot o să trăiesc măcar până la liberarea României." În această filosofie politică, revoluţia devine singurul mod de viaţă, iar Rosetti nu se sfieşte să o afirme explicit chiar dacă putem suspecta o pompă specifică: „Dacă n-ar fi revoluţiile, singura fericire ar fi moartea".

Odată înfrântă răzmeriţa din Ţara Românească, Rosetti decide să-şi încerce norocul în Italia sau în Ungaria (trupele maghiare luptau în Transilvania împotriva moţilor lui Avram Iancu şi a armatelor ţariste), „oriunde în sfârşit, dar să mă duc", însă medicul îi interzice plecarea.

După eşecul insurecţiei de la Bucureşti, ia calea exilului parizian, iar aici se familiarizează cu socialismul lui Proudhon şi aşteaptă eschatonul socialist. „Nu ai tu ca şi mine asigurarea că în curând mâine, poate, peste un an, peste doi, peste trei, socialismul o să triumfe?", îi scria el lui Ghica.

De altfel, discursul public al lui Rosetti devine din ce în mai egalitarist (comunist) şi culminează cu ideea abolirii proprietăţii private. Ulterior acestui moment, la sfârşitul anului 1850 şi începutul anului 1851, va scrie o serie de epistole publice adresate lui Barbu Ştirbei, în care ideile sale par că se mai temperează, deşi rămân tot în zona comunismului. Scrisorile cuprindeau următoarele doleanţe: „1) să nu mai fie domn şi boieri, stăpâni şi slugi, ci toţi d-o potrivă şi fraţi în societate; 2) fiece om să fie liber, onest şi stimat, având toate trebuincioasele înlesniri ca să-şi împlinească misiunea sa şi primind de la societate tot ce-i trebuie după ceea ce produce; 3) fie ce fiu omenesc, fie ce om, fie ce muritor, să aibă o parte de pământ egală; 4) să nu mai fie jafuri, podvezi şi biruri; să nu mai fie moldoveni, transilvăneni...etc. ci o singură naţiune de români liberi şi egali, fără protectori şi suzerani."

În pribegie, Rosetti continuă lupta revoluţionară pe frontul manipulărilor şi alimentează ziarele străine cu informaţii despre abuzurile domnitorilor locali, despre încălcarea drepturilor cetăţeneşti, despre prezenţa figurilor rusofile în cadrul administraţiilor...

Cu voie de la domnie, se reîntoarce în ţară în 1857, iar obiectivul primordial se schimbă din mers. Unirea principatelor ia locul revoluţiei sociale în lista de priorităţi, mai ales că revoluţia paşoptistă se impusese practic prin mijloace diplomatice. „Socială sau naţională, revoluţia pretutindeni, deşi sub felurite haine este tot aceea adică: suspinul suferinţelor adunate de veacuri şi care se prefac în lave arzânde dar mântuitoare." De acum înainte, Rosetti va acţiona spre ţeluri la fel de ambiţioase, dar prin metode mai oculte.

Mijloacele principale le reprezintă conjuraţia şi propaganda: „eşiţi în grădinile publice şi cereţi iscălituri, lucraţi pe uliţe dar nu în case ca să nu se zică că conspiraţi, numai astfel veţi avea ce voiţi", îi trasa el indicaţiile unui subaltern însărcinat cu răspândirea mesajelor unioniste.

Ales în divanul ţării, Rosetti îşi pune la lucru toată experienţa de conjurat („mâna sa se găseşte în toate comploturile timpului", nota Frederic Dame, fost redactor la „Românul"), alături de fraţii Brătieni. „Fără consimţământul lor, nimic nu este luat în considerare", ei fiind cei care „fac legea", mărturisea un contemporan. Drept urmare, ideea alegerii unui prinţ autohton se impune, grupul radicalilor fiind promotorii principali. Rosetti îi trasează şi prerogativele viitorului principe, care nu erau cu mult mai mult decât cele ale unei marionete politice: „să n-aibă altă dorinţă, alt scop şi altă însărcinare decât a veghea cu respect, cu dreptate şi cu credinţă a pune lucrare decât cele decretate de adunarea naţiei." De altfel, Rosetti a fost decisiv în alegerea lui Alexandru Ioan Cuza de către Adunarea de la Bucureşti, inclusiv prin intimidarea fizică, cu ajutorul maselor scoase în jurul Dealului Mitropoliei, a conservatorilor care doreau un alt candidat.

Sub domnia lui Cuza, Rosetti înfloreşte. I se concesionează, la cererea sa, antreprezia Teatrului Naţional, „şcoala prin care poporul învaţă morala, patriotismul şi virtutea", conştient fiind că între teatru şi revoluţiile mari au fost „raporturi statornice şi credincioase". Ajunge apoi la conducerea Ministerului Instrucţiunii Publice şi fixează o nouă programă „eminamente naţională menită să contribuie la *înrădăcinarea principiilor egalitare* (s.n.) şi ⟶

Lucian Sârbu

Ce a mai rămas din Fukuyama după treizeci de ani?

În urmă cu vreo 30 de ani făcea furori prin mediile intelectuale atât de la noi, cât și de aiurea, cartea lui Francis Fukuyama *Sfârșitul istoriei și ultimul om*. Cartea fusese tradusă cu promptitudine în România, într-o primă ediție apărută la Editura Paideia. De atunci a mai apărut de câteva ori, poate și în alte traduceri. Nu am mai urmărit.

Cartea lui Fukuyama se discuta intens în anii 1990 la Facultatea de Filozofie de la București, la seminarele de filozofie politică de la cursurile unor profesori precum M.R. Solcan sau A.P. Iliescu, și nu numai. Erau anii în care România zburătăcea ca o găină fără cap, între moartea URSS-ului și viitoarea aderare la NATO și UE. Economia începuse o descentralizare timidă sub primul regim al lui Ion Iliescu, dar relațiile de piață liberă puseseră în genunchi companiile românești, ale căror directori erau lipsiți după 1990 de cele mai minimale competențe antreprenoriale. La facultățile cu profil economic abia atunci începea să fie studiat managementul științific, în timp ce disciplina marketingului, atât de necesară pentru a cuceri noi piețe, sau pentru a le apăra pe cele pe care le ai, era în continuare o necunoscută. Cei mai norocoși oameni de afaceri ai momentului se ghidau exclusiv după „fler", după „intuiție", succesul în afaceri fiind de cele mai multe ori rezultatul unui noroc chior sau al vreunor relații politice bine cultivate, nicidecum rezultatul vreunei investiții gândite inteligent.

Deși astăzi se încearcă prezentarea cărții lui Fukuyama ca fiind expresia unui „postumanism" *avant-la-lettre*, realitatea e că în 1990 *Sfârșitul istoriei și ultimul om* nu era nimic altceva decât expresia unui hybris occidental pe care nu mai ajungeau să-l cuprindă baierele cu care vesticii înfășuraseră strâns toată planeta ca urmare a succesului istoric repurtat în timpul Războiului Rece. De fapt, ce zicea Fukuyama? El ținea să precizeze că nu are câtuși de puțin în vedere sfârșitul istoriei ca înșiruire de evenimente importante: vor mai exista neîndoielnic, zicea el, războaie, revoluții și alte evenimente majore în jurul cărora se scriu de obicei cărțile de istorie. Ceea ce urma să nu mai existe, în schimb, ar fi fost apariția unor contestatari ai democrației liberale ca formă ultimă de guvernământ. Ceea ce numim, pe scurt, pluralism politic combinat cu o economie de piață. Fukuyama vorbea de „sfârșitul istoriei" în spirit hegelian, ca rațiune ajunsă la forma ei cea mai desăvârșită pe pământ.

Numai că au trecut mai bine de trei decenii de atunci și devine din ce în ce mai clar că Fukuyama nu a avut dreptate. Nu doar că istoria ca înșiruire de mari evenimente nu a luat sfârșit – ceea ce el, de altfel, prezisese – dar dacă ne uităm atenți în jurul nostru vedem că s-au creat o mulțime de premise care amenință democrația liberală ca formă de guvernare, și care vor face, fără îndoială, ca „sfârșitul istoriei" să se amâne pentru altădată.

Avem de-a face, mai întâi, cu *emergența senzațională a tehnologiei*. Când scria Fukuyama, un calculator cu 8Gb de RAM încă mai ocupa un spațiu cât o cameră dintr-un apartament. Astăzi, ne intră în buzunar. E telefonul nostru mobil. Puterea de calcul a mașinilor face astăzi caduc atât argumentul principal al lui Fr. Hayek din *Drumul către servitute*, care zicea – în urmă cu 80 de ani – că „socialismul e imposibil" fiindcă nici o armată de contabili nu va putea calcula distribuirea și redistribuirea tuturor resurselor necesare bunei funcționări a unei societăți, dar și ideea că democrația în populații și teritorii de mari dimensiuni nu poate funcționa decât ca „democrație reprezentativă", adică prin delegarea drepturilor noastre către o mână de aleși organizați în jurul unor simpatii politice (partide). În realitate, calculatoarele deja domină perfect distribuția de bunuri și servicii în cadrul unor corporații cu procese mult mai complexe decât un stat socialist din urmă cu 40 de ani, iar democrația poate fi imaginată bine-mersi ca și sumă de decizii directe pe care le putem discuta și vota cu ajutorul telefonului nostru mobil. Ar mai putea fi nevoie de liberalism și pluripartidism într-o lume în care delegarea voinței politice nu mai e necesară? Greu de spus.

Dar dacă tot am amintit de corporații trebuie să remarcăm că spre deosebire de 1990 astăzi avem pe glob sute, dacă nu cumva mii de corporații transnaționale care nu doar că au mai mulți bani decât o mulțime de state naționale, dar care se și amestecă fățiș în deciziile politice din țările mai mici și mai necăjite (cum e și România!), schimbând cu grație președinți, premieri sau miniștri. Singurele țări care le mai țin cât de cât piept acestor corporații transnaționale sunt marile puteri, dar chiar și acolo procesele politice sunt influențate prin acțiuni de „lobby" și relații publice (PR). Așa cum se desfășoară lucrurile acum nu e decât o chestiune de timp până când marile corporații transnaționale vor numi direct președinți și premieri în toată lumea occidentală. De altfel, de la criza din 2008 încoace de când s-a zis că unele bănci sunt „too big to fail" („prea mari ca să se prăbușească") am intrat pe un drum fără întoarcere în care procesele democratice sunt subminate constant de interese corporatiste. Și nu doar procesele democratice sunt subminate de marile corporații, care sunt prea importante ca să-și ia o binemeritată papară atunci când greșesc, ci și celălalt pilon al democrației liberale: economia liberă de piață. Cum mai pot concura cu succes nou-veniții cu asemenea monștri care nu pot da faliment indiferent de greșelile pe care le comit?!

Aceasta ar fi a doua diferență specifică a epocii noastre față de cea în care scria Fukuyama. În sfârșit, ar mai fi și o a treia ciudățenie cu care ne confruntăm azi: emergența *ultraliberalismului identitar*, care duce liberalismul clasic într-o zonă complet nerezonabilă – deși, din motive ideologice, nimeni nu va recunoaște acest lucru. Liberalismul clasic a fost construit în jurul ideii de drepturi ale omului, adică drepturi ale individului în raport cu colectivul - societatea sau statul. Acestea sunt codificate în documentul ONU vechi, deja, de aproape 80 de ani. Numai că astăzi suntem confruntați cu imperativul apărării unor drepturi absolut ciudate, cum ar fi dreptul cuiva care e născut biologic cu un anumit sex, de a fi transformat medical într-un om asemănător (pe dinafară, cel puțin) cu cineva de sex opus. Unde se va opri febra identitară, febra „trans"? De ce nu ar avea dreptul cineva de 50 de ani să se considere de 10 ani (oare cum s-ar numi așa ceva, „transvârstism"?!) și să solicite clemență în cazul comiterii unei crime? Sau, dimpotrivă, cineva de 45 de ani să se considere de 65 și să ceară... ieșirea la pensie?! Dar febra „trans" poate duce la mult mai multe ciudățenii care, dacă ar fi luate în serios, ar putea arunca în aer chiar ordinea de drept. Cineva se poate considera fiul lui Ioan Corvin și moștenitor al castelului de la Hunedoara – de ce nu?! Până una, alta, să remarcăm că emergența ultraliberalismului sub impulsul căutărilor identitare e pe cale să arunce în aer competițiile sportive, unde deja ditamai zdrahonii cu umerii lați cât jugul, și care se consideră femei, pun la pământ diverse domnișoare...

Cele trei tendințe contemporane expuse mai sus dinamitează fundamentele democrației liberale, făcând din ea un tip de regim politic oarecare, unul care va dăinui cât va fi dat să dăinuie și va muri... când i-o suna ceasul. Pentru că regimurile politice ale viitorului vor trebui să găsească un echilibru între avansul tehnologic, pretențiile marilor corporații și febra hyper-identitară, pe de o parte, și interesele colective (stat și societate) pe de altă parte. Până la urmă ceea ce rămâne din Fukuyama este *parfumul de hegelianism*: iată cum ceea ce el credea că va fi „sfârșitul istoriei" de fapt a dat naștere semințelor din care va răsări cândva un nou început.

Avem de-a face, mai întâi, cu *emergența senzațională a tehnologiei.* Când scria Fukuyama, un calculator cu 8Gb de RAM încă mai ocupa un spațiu cât o cameră dintr-un apartament. Astăzi, ne intră în buzunar. E telefonul nostru mobil.

→ constituționale și la cultivarea frumosului și binelui și la moralizarea societății." Tot în calitate de ministru, Rosetti este cel care va numi și însărcina comisia pentru „secularizarea averilor mănăstirești", proiect aflat pe agenda revoluționarilor încă dinainte de '48 și definitivat de Cuza în 1863. Mai târziu, în 1866, tot în calitate de ministru, va da dispoziții foarte tranșante pentru punerea în aplicare în toate comunele și satele a obligativității învățământului.

O altă realizare ca ministru o reprezintă adoptarea unei ortografii oficiale a limbii române. Episodul este descris astfel de către Nicolae Iorga: „Printre diferite curente care se arătară, învinse cel ultralatinist al lui Laurian; lui i se încredință (de către Rosetti – n.n.) redactarea dicționarului îndreptar care decretă o limbă pur și simplu artificială."

Neînțelegerile tot mai acute cu principele țării îl determină să treacă la o campanie de presă agresivă, în care face inclusiv aluzii la sfârșitul regelui Ludovic al XVI-lea. În paralel, va fi „tartorul mișcării" care îl va îndepărta pe Cuza de la domnie. După lovitura de palat, opera unei mâini de conspiratori în fruntea cărora se afla, Rosetti va saluta în ziarul său „Românul" „actul măreț (...) spectacolul sublim al unei națiuni conduse de drepturile și datoriile ei". După cum remarca istoricul Vasile Netea, „exact cu aceleași cuvinte și cu aceleași epitete salutase cu șapte ani înainte și actul alegerii lui Cuza."

Rosetti va încerca, în 1870, o lovitură de palat similară, împotriva regelui Carol I, dar această operațiune mai complexă a eșuat. Nu va avea de suferit nicio consecință neplăcută și își va desfășura activitățile subversive fără să fie deranjat semnificativ.

Mânat de vechiul ideal al revoluției universale, Rosetti proiectează o nouă insurecție și se angajează la un moment dat față de companionii francezi să ridice Răsăritul. În fapt, nu se va mai întâmpla nimic spectaculos pe acest front, iar Rosetti se va concentra pe „Plevna internă", adică pe războiul din interiorul țării pentru obținerea unei republici egalitare.

Din acest punct de vedere, a încercat să introducă modificări legislative prin care să știrbească dreptul de proprietate funciară, a propus ca libertatea presei să fie absolută pentru a-și putea intimida nestingherit adversarii și a impune teme și a pledat pentru un drept de vot extins, deoarece „dreptul de vot este un agent de educație, el dă omului conștiința demnității sale sociale, a-l exercita este a se instrui".

După divorțul de liberali, Rosetti va face din ziarul său „Românul" o platformă a ideilor socialiste. În paginile gazetei puteau fi citite articole în care se cerea trecerea proprietății private în mâinile muncitorilor, deoarece „proprietatea colectivă este superioară celei individuale" ș.a.m.d.

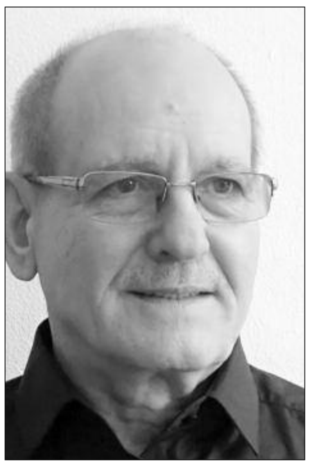
Pe de altă parte, deși a fost toată viața un socialist și un luptător împotriva imperiilor (creștine), în fapt Rosetti era deschis atât la posibilitățile comerțului, cât și la farmecul imperial, însă sub condiția ca acesta să fie de sorginte franceză sau engleză. „Englejilor trebuie să le vorbești comerciu, mine, poduri, căi ferate, petrol, canalizările râurilor, debușeul cel mai mare al industriei și comerciului englez, Dunărea la dispozițiunea comerciului și industriei al națiunii celei libere. Cea mai mare Californie, o Americă în Europa pentru industria și comerciul englez. Toată lumea a înțeles-o, o cere. Noi ca deputați ne-am muncit să deschidem această cale (..) Bogățiile sunt mari și noi am voit să le dăm englejilor (și francejilor)."

Moartea nu îi va mușca din prestigiul și aureola dobândite în lupta pentru schimbarea din rădăcini (modernizare) a României. Sicriul său a fost scos din casă de foștii tovarăși, Dimitrie Brătianu, Ion C. Brătianu, Ion Ghica, Dimitrie Ghica, iar în cortegiu printre steagurile tricolore îndoliate își făceau loc și drapelele roșii ale socialiștilor, arborate pentru prima dată la o ceremonie publică în România.

Posteritatea nu l-a uitat pe Rosetti, iar numele său s-a păstrat în memoria publică în special datorită unor botezuri toponimice (piețe, localități și în viitor se pare divizii de „intelligence"). Moștenirea sa politică, chiar dacă ignorată, este dusă astăzi mai departe de activiști la fel de entuziaști, în timp ce peste creația sa poetică s-a așternut o binemeritată tăcere.

Să încheiem, totuși, acest portret incomplet al patriotului pașoptist cu spovedania lirică din „Tânguirea unui poet": „Iubesc mâncarea bună, friptura turturică, / Dar cum merg la vr-o masă de loc mă-nbolnăvesc, / Șampania îmi place, dar și ea mult mă strică / Căci cum beau picătura, eu țara mi-o jelesc".

Constantin Arcu

Cît poate fi ascuns un secret

XVII.

Doamna Rahila aruncă o privire fugară prin fereastră. Peste acoperișuri se prelingea o lumină roșiatică prin care săgetau din cînd în cînd păsări, proiectîndu-se cîteva clipe pe fundalul senin al cerului. Femeia era într-o rochie vișinie, înflorată, strînsă lejer la mijloc într-un cordon. Se întoarse în fața dulapului de haine și se examină în oglindă, cu o cută de nemulțumire pe frunte. Rochia nouă i se balona la mijloc, neajuns pe care croitoreasa, o cață zeflemistă la serviciile căreia doamna era hotărîtă să renunțe, nu reușise să-l înlăture, în ciuda insistențelor ei. Și nici nu se potrivea cu o vizită la spital, cu toate florile alea, găsi pe loc alt argument.

Își scoase rochia și, continuînd să țină sub observație imaginea din oglindă, se îmbrăcă cu fustă și taior de culoare bleumarin, compleu care suprima ambele cusururi. Culoarea cernită a costumului sugera durerea din sufletul ei și, la fel de important, reușea să-i camufleze proeminențele bustului strîns în corset. Începu să-și cerceteze petele maronii de pe față, care păreau să se resoarbă în urma masajelor de fiecare seară cu alifia magică pe care o descoperise recent în farmacie. Destul de mulțumită, se deplasă în baie și se machie îndelung cu farduri pe care le extrăgea dintr-un dulap plin cu truse, borcănele și sticluțe.

Se întoarse în sufragerie și Mister Judge apăru dintr-un alt univers, cum îi stătea în obicei, începînd să se frece de piciorul ei și să miaune. Rahila se aplecă și luă de lîngă fotoliu dicționarul de engleză, uitat pe covor din ziua în care a dispărut Geo. Cărțoiul ar fi rămas mult și bine acolo, dacă omul nu i-ar fi cerut prin telefon să i-l aducă la spital. „A-nviat dihania", își spusese, surprinsă că acela își revenise atît de repede. „Și vrea să se dea mare pe-acolo, că studiază el engleza și nu știu ce. Poate-o ochit vreo asistentă, parcă farfuzele alea nu mai pot de dragul boșorogilor, ce să-ți spun!"

Și nou se întrebă unde putuse dosi el banii, numai că-i dăduse lui Genucu. În casă nu erau, pentru că scociorîse fiecare colțișor, ciocănise toți pereții și parchetul. Nimic. Știa că Geo se ferește de bănci, iar alt om de încredere nu avea. Mormăi, cuprinsă de un entuziasm brusc: „Acuma, bine că și-a revenit, că dacă dădea în primire, pas de mai scoate un ban de la Genucu, că șmecheru' ăla nu era fraier să recunoască." Și totuși, erau slabe speranțe ca Geo să-i dezvăluie urma banilor. „Pînă cînd nu-i pe patu' de moarte, nu-mi spune, degeaba mă zbucium." Și nici atunci nu putea fi sigură, cît de strîns era omul la pungă.

Aruncă din nou o privire în oglinda încastrată în dulap, se mișcă încoace și încolo, părînd mulțumită de efectul dichisirii matinale. Măcar acum știa adresa spitalului, își spuse, amintindu-și că prima dată umblase pe niște străduțe încîlcite de era să se rătăcească. Și numai ce-a ajuns acolo, că un țăcănit cu păr vîlvoi i-a spus că Geo e la reanimare și nu poate fi vizitat. Îți dai seama că se înfuriase de-a binelea, cum să dea în primire, lăsînd atîtea treburi vraiște? Și-a amintit că fusese sunată chiar de doamna directoare și asta a fost cheia care i-a permis accesul la patul bolnavului aflat în perfuzii. Numai că n-a folosit la nimic. L-a tot pisat cu întrebări despre banii puși deoparte și dacă avea o țidulă la mînă de la Genucu, însă Geo aiura interesîndu-se de Skodița lui, de parcă avea de gînd să facă o plimbare, ce să-ți spun!

Apoi a fost invitată în biroul unei doctorițe, doamna Athzeimer sau așa ceva. Doamna i s-a părut la început drăguță, asigurînd-o că specialiști de înaltă clasă se ocupau de sănătatea soțului ei. Erau zi și noapte în slujba bolnavului, pentru asta munceau toți pînă la epuizare. Se afla într-o unitatea spitalicească de elită, o asigurase doamna doctor, comparabilă cu spitalele *de afară*. Își permiteau să-și selecteze clienții, nu era de nasul săracanilor din provincie. Apoi, adăugase: „E scump, dar face. Dar cine se uită la bani, cînd e vorba de sănătate?"

Starea de spirit a Rahilei se schimbase brusc și cu greu își ținuse furia în frîu. Obiectă cu sfială, de parcă s-ar fi temut să nu fie confundată cu o femeie de la țară, că nici orășenii n-o duc strălucit, cînd toate se scumpesc de la o zi la alta. Apoi căpătă curaj, continuînd pe un ton de reproș, că ea avea o pensie de nimic, iar domnul din salon dădea bani cu țîrîita în casă, ce-i scăpa printre degete, poate c-avea și-o amantă, ce putea ști ea? Apoi, îndrăzni să se întrebe cu voce tare de ce au plătit CAS toată viața, dacă acum trebuiau să suporte costul tratamentului.

Doamna îi reaminti că acolo era o unitate particulară, n-avea legătură cu CAS-ul plătit de oameni. Dar să nu se streseze, nota de plată se face la sfîrșit, deocamdată soțul ei era ținut sub atentă observație și beneficia de cel mai bun tratament. Avusese un AVC, iar cu accidentul vascular cerebral nu era de glumit. Finalul întrevederii o indispuse și cîteva zile nu se mai interesă de sănătatea *nesimțitului*, de parcă se ferea să nu-i ceară careva să achite vreo notă de plată.

Doamna îi reaminti că acolo era o unitate particulară, n-avea legătură cu CAS-ul plătit de oameni. Dar să nu se streseze, nota de plată se face la sfîrșit, deocamdată soțul ei era ținut sub atentă observație și beneficia de cel mai bun tratament. Avusese un AVC, iar cu accidentul vascular cerebral nu era de glumit.

Acum așeză dicționarul de engleză pe masă, întrebîndu-se ce putea să-i ducă. Măcar de ochii lumii, nu se cuvenea să meargă cu mîna goală la bolnav. Dar ce era recomandat pentru un suferind cu AVC? Și dintr-o dată îi trecu prin minte o idee genială. Era nevoie să facă ceva, să acționeze pînă n-ar fi fost prea tîrziu. Se putea întîmpla o nenorocire în orice moment, numai bunul Dumnezeu știe zilele omului, așa că nu putea sta cu mîinile în sîn. La telefon îi păruse că se afla într-o bună dispoziție suspectă. Ce putea să-i treacă prin cap? Să facă un testament pentru cine știe cine, de exemplu, de ce să nu se gîndească la nenorocirea asta? Trebuia să pună răul înainte, să nu se trezească pe urmă cu vreo surpriză de să-și pună mîinile în cap.

Îl sună pe Marian pe mobil și acela răspunse de îndată.

— Ce faci, Mărean? Cum te simți?

Rahila se interesa de fiecare dată de sănătatea băiatului, pentru că uneori se lăsa dus de anturaj și mai trăgea cîte un pahar. În rest, era un băiat minunat, nu găseai mulți ca el. De cînd Geo fusese internat, putea s-o viziteze oricînd, fără comentariile și glumele lui nesărate. Marian o asigură că era ok, doar că-l durea ușor capul. Nimic grav, nu trebuia să-și facă griji.

Apoi Rahila îi ceru s-o asculte pînă la capăt și să nu se enerveze. *El* era carevasăzică internat într-un centru de gerontologie, auzi, unde a nimerit, dar spitalele erau pline, că nu mai găseai loc să bagi un ac măcar. Iar azi avea să meargă în vizită, să-i ducă unele lucruri, adăugă, ascultîndu-și rotițele care-i ticăiau parcă prin cap. Și pe loc se hotărî să-i dezvăluie ideea ce-i dăduse prin minte. Se gîndise la toate. Marian să vină cu mașina și să-i facă o poză în parcare și să i-o trimită *lui* pe WhatsApp, să-l liniștească, uite, Skodița e la locul ei, să nu facă acela vreo prostie, un testament pentru cine știe cine, Doamne ferește!

După multă stăruință, reuși să-l înduplece, iar Marian, mahmur și indispus, apăru aproape de amiază. Parcă mașina lîngă bloc și-i făcu două poze, pe care le trimise lui Geo de pe telefon. Îi expedie și un mesaj, asigurîndu-l că mașina e în ordine. Nu acceptă totuși să i se adreseze cu particula „tăticule", cum sugerase Rahila. „Nu de alta, da' să nu facă și infarct", o temperă Marian. Dădu gata omleta pe care i-o pregătise maică-sa, apoi deschise televizorul.

Femeia puse într-o plasă cîteva mere, un borcan cu iaurt și două banane, alături de dicționarul englez. Așeză plasa pe suportul cuierului din hol, cînd auzi înălțîndu-se reprize scurte de sforăit. „Lasă-l, cred că-i obosit și el", își spuse. „Avem timp, orele de vizită sînt după-amiază." Simți inima înmuindu-i-se de duioșie, privind trupul solid, cu un cap mai înalt decît ea, cu plete blonde și barbă, un viking autentic, dacă-l priveai, făcînd abstracție de fotoliul în care stătea prăvălit. Îl crescuse dintr-un boț vînat, amintindu-și că n-a lipsit mult să-l lepede din cauza primului soț, un plutonier care trăgea la măsea și-i stîlcea moaca uneori.

Marian era în pantaloni trei sferturi bej, bluză cu dungi vișinii, iar la încheietura mâinii avea o mască obișnuită. Rahila se miră, știind că fiul ei făcea bășcălie pe seama măsurilor și restricțiilor din timpul pandemiei. Fața lui înroșită, strîmbîndu-se ori de cîte ori schimba tonalitatea sforăitului, îi dădea aerul unei păpuși uriașe, stricate, amintindu-i de celălalt. Pentru că și Marian o luase pe urmele derbedeului de plutonier, un curvar și-un bețiv, de nu l-ar mai odihni sfîntul! Numai că rătăcirile fiului i se păreau lipsite de gravitate, însemnau fața luminoasă a păcatului, suferințele dulci ale tinereții ei, așteptările și chinurile ei, pînă cînd un telefon în miezul nopții i-a adus vestea accidentului de mașină, înștiințarea sinistră, dar pe care, în mod ciudat, parcă o așteptase.

Nu se îndură să-l trezească și-și făcu de lucru prin bucătărie. Se întoarse în camera de zi mai tîrziu, iar Marian deschise ochii. Își șterse firul de salivă prelins în colțul gurii și zîmbi, întinzîndu-și mădularele.

— Umbli cu mască acuma? Văd că ai una la mînă, spuse Rahila.

— Mi-o intrat frica-n oase, mămică, zise Marian, continuînd să zîmbească. Avea ochii înroșiți, cîrpiți de somn. Am aflat că-i de rău dac-ajungi la ATI. A pățit-o Rusnacu, un tip cam dus cu pluta el, nu cred să-l știi... Era pornit împotriva vaccinării și a lui Bill Gates, însă l-a prins covidu' și-a dat de naiba. Vreo două săptămîni s-a chinuit în spital, i-au băgat oxigen cu furtunul că nu mai putea să respire și-i ieșeau ochii din cap. Cică trăgea aer degeaba, ca peștele ăla pe uscat, chinuri mai mari n-a tras de cînd îi el. E de groază, nu minte Rusnacu, așa că mai bine mă feresc.

— Ce să-i faci? N-avem încotro, încuviință femeia. Noi ne-am vaccinat, că mă tem cu bolile astea, comorbidități, cum le spun ei.

— Și *el* ce are? Marian își scutură pletele blonde și se săltă din fotoliu. Ai aflat?

— O făcut un AVC, spuse Rahila. Nu știu ce-o avut de împărțit cu niște derbedei și i-o venit rău. Da'-i mai bine acum, m-a sunat ieri pe mobil.

— De l-ar mai ține acolo, zise Marian, zîmbind cu perfidie.

— Eu zic așa, spuse Rahila, fără să ia seama la viclenia din vorbele lui. Mergem amîndoi la spital, să nu fie vorbă. Că te-o mai ajutat și iel, nu poți să spui nu.

— M-a ajutat numai de gura ta, obiectă tînărul. Că nu mi-ar fi dat un leu, dacă era după el. Nu-l știi mata, dar am să-ți spun eu odată și-odată ce-i poate capu'...

— Lasă și tu, îl temperă femeia. Să-l luăm cu binișoru', mă tem să nu facă vreo prostie, de să ne smulgem părul din cap.

— Ce prostie?

— Na, un testament. Cine știe ce-i poate trece prin cap. Și cîte drăcovenii avocățești poate face, că nu le mai descîlcește pe urmă niș' o mie de oameni cu mintea la cap. Cred că are iel și niște bani puși deoparte, la Genucu. Și-ți dai seama, dacă se-ntîmplă ceva, Genucu nu recunoaște nimica, că nu-i fraier. Și nu cred c-o făcut vreo hîrtie de mînă macar, că de notar se ferește iel.

— Și n-ai putut să-i sucești mințile să-ți facă matale testament?

Întrebarea conținea un reproș ascuns, deși n-avea îndoială că maică-sa depunea străduințe pentru asta. Numai că moșneagul era afurisit și cărpănos, n-o puteai scoate la capăt cu el.

Mergeau spre spital și Rahila rîse în sinea sa, gîndindu-se că Geo era mulțumit știindu-și Skodița în parcare. Simțea o plăcere proaspătă, ca atunci cînd îi ieșea vreo poznă în timpul copilăriei. Ceva mai jos de Centrul gerontologic, făcu semn să oprească și Marian parcă vehiculul pe partea dreaptă a străzii. Au coborît și au măsurat din priviri terenul, asigurîndu-se că mașina nu putea fi zărită din clădire. Poarta din fier forjat era întredeschisă și li s-a permis accesul în curte, după ce domnul Aldea, zbîrlit și iritat, le-a cerut să-și pună măștile și a copiat într-un registru datele de pe cărțile lor de identitate.

proză

Geo era în pat, îmbrăcat în pijamale din finet decolorate, de spital, iar Rahila se bătu cu palma peste frunte: „Doamne, ce uituc sînt!" De cum îi simţi prezenţa în rezervă, bolnavul se ridică în capul oaselor şi schiţă un zîmbet obosit. Faţa îi era slăbită, gălbejită. Încercă să se ridice în capul oaselor şi Rahila se grăbi să-l sprijine. Se trase aproape şi Marian şi-l apucă de braţ, însă faţa bolnavului se crispă şi tînărul pletos îi lăsă mîna. N-avea rost să forţeze lucrurile.

Ajutat de nevastă-sa, Geo aşeză dicţionarul englez lîngă pernă, apoi începu să decojească o banană. Fusese în perfuzie, pe stativ era o pungă goală. Rahila spuse că arăta bine, faţă de agonia în care se afla la prima ei vizită. Erau şanse să-l externeze de-acum, ce spuneau doctorii? Ar trebui probabil să-i dea doctoriţei o atenţie, îşi continuă apropoul, însă rămăsese fără bani în casă. Şi pînă la pensie mai erau două săptămîni şi toate se scumpeau de la o zi la alta, parcă înnebunise lumea. Numai că bolnavul nu reacţionă în nici un fel şi femeia îşi spuse că-şi răcea gura de pomană.

Conform scenariului pe care-l conveniseră pe drum, Marian îşi ceru scuze pentru teribila încurcătură cu maşina, deşi el încercase să facă bine de la un capăt la altul. Dar aşa-i cînd îşi bagă dracu' coada, găsi acela pe loc ţapul ispăşitor. Bine măcar că acum se află la locui ei în parcare, n-avea de ce să-şi facă griji. „Totul e sub control", îl asigură Marian, punîndu-i mîna pe braţul descărnat de pe pătură. Îl privi în ochi şi spuse: „Însănătoşire grabnică! Te-aşteaptă lumea afară, unii sînt nerăbdători să te-ntîlnească!" Apoi se aplecă şi-i şopti la ureche: „Crina te-aşteaptă cu drag şi-ţi trimite salutări!"

Marian ieşi triumfal din rezervă, urmărit de privirile îngrozite ale bătrînului. Acesta pricepu că totul era dat în vileag şi nu exista cale de salvare. Onoarea lui era terfelită, tot oraşul se distra pe seama neghiobiei lui. Poate că acţiunea pentru plata pensiei de întreţinere fusese depusă la judecătorie şi o copie se afla deja în cutia sa poştală. Urmărind în continuare filmul, o văzu pe nevastă-sa citind pîra despre copilul său, pardon, despre pensia de întreţinere ce i se solicita pentru un plod care nu era al lui, însă pe care fusese îngheşuit să-l recunoască la notar, sub ameninţarea unui scandal public.

Rahila păru să nu-i observe zbuciumul şi-i spuse că intenţiona să vină iar a doua zi, pentru a-i aduce pijamale de-acasă şi tot ce credea el că mai trebuie. Geo se miră cît de convingător juca teatru femeia şi încercă să intre în mintea ei. Ce urmărea, la urma urmei? De ce nu făcea scandal şi nu se arăta ofensată? Se gîndi să-i spună de-a fir-a-păr cum s-au petrecut lucrurile şi să-şi ceară iertare. Ar fi fost imposibil să nu priceapă că a fost un moment de rătăcire, femeile înţeleg mai bine chestiile astea. Exista totuşi un obstacol, presimţind că, dacă ar fi început momentul adevărului între ei, i-ar fi fost dificil să-şi dea seama unde trebuia să se oprească.

Se uită la faţa Rahilei, calmă şi uşor vicleană, cum o ştia de ani buni, spunîndu-şi că femeia nu era atît de prefăcută, încît să nu se dea de gol în faţa unei drame de familie. Şi-o putea închipui uşor jucînd un rol tragic de femeie înşelată, gata de răzbunare cruntă. Atunci îi trecu prin minte că poate femeia ştia mult mai puţin şi era cazul să amîne spovedania, indiferent de riscuri. O asigură că pijamalele erau în regulă, nu trebuia să aducă altele de-acasă. Din păcate, o informă el, avea numai vreo zece lei, cît i-au găsit prin buzunar cei de pe Salvare, ce să-i dea doctoriţei? Şi pentru ce trebuiau îmbuibaţi doctorii? Ca ce chestie? Toţi s-au învăţat să stea cu mîna întinsă şi să-l jecmănească pe el de parale. Nu sînt legi şi pentru ei?

Nevastă-sa încercă să-l tempereze: „Stai liniştit acum! Nu-i bine să te enervezi, şi-aşa te ţin ăştia în perfuzii!" Apoi, simţindu-se pe teren mai sigur, îi garantă că n-avea el să sărăcească de cîteva milioane, numai să-şi rezolve problema sănătăţii. Îşi dădu seama de eroare şi se corectă de îndată: „Doamne, ce vorbesc şi eu! De cîteva sute de lei, nu de milioane. Am rămas pe stilul vechi cu banii."

Atunci a intrat doctoriţa Athzeimer, urmată de o asistentă, iar Rahila îşi aminti de discuţia despre taxele de internare. Nu era momentul să reia conversaţia în prezenţa lui Geo şi-o întrebă dacă învăţarea limbii engleze nu-l obosea prea tare pe bolnav. Doamna Athzeimer luă cărţoiul şi-l răsfoi nedumerită. Îşi săltă apoi masca, spunînd: „E un dicţionar pentru avansaţi, *not for beginners.*" Geo rămase cu expresia englezească în timpane şi se simţi cuprins de o stare dezagreabilă. Încercă să înţeleagă ce a spus doctoriţa, oricum, ceva simplu, numai că nu-i dădea de capăt. I-ar fi plăcut să-i răspundă prompt în aceeaşi limbă, ar fi dat bani grei să fi fost în stare s-o surprindă cu o replică inteligentă în engleză.

— Cum ne simţim azi?

Doctoriţa mignonă, într-un halat alb, apretat, zîmbi profesional, iar Geo se simţi cucerit de farmecul şi blîndeţea ei. Bîigui ceva, cu toate că doamna nu păru interesată de răspuns. El o urmări cum pune dicţionarul pe dulăpiorul de lîngă pat, apoi schimbă cîteva cuvinte cu asistenta care nota într-un catastif.

— Nu engleza-i problema, spuse doctoriţa. Am fost informată că ieşim din cînd în cînd la fumat, aşa-i domnu' Minea? Spuneţi, că-i şi doamna de faţă, adăugă, iar Geo se simţi pe loc decepţionat. Dacă mai încălcaţi regulile, vom fi nevoiţi să vă externăm şi n-ar fi bine deloc. În primul rînd, aţi suporta toate cheltuielile de spitalizare, că nici o casă de asigurări de sănătate...

În acel moment, din hol se înălţă un val de rumoare şi cadrele medicale se precipitară spre uşă, lăsîndu-i pe cei doi soţi dezorientaţi.

— Mi-o spus data trecută că nota o să te cam usture la buzunar, reluă Rahila ideea doctoriţei. I-un spital particular, cică. Adică iau şi de la pacienţi, şi de la stat, fără preferinţă.

— 'a 'a lor, spuse Geo. Şi-atunci, de ce 'i-au oprit atîţia 'ani 'entru sănătate? Unde se duc 'anii pe care ni-i reţin ăştia lună de lună, vrei să-'i s'ui?

— Tot aşa am întrebat-o şi eu, da' toţi ridică din umeri. Da' tu de ce te bîlbîi aşa?

— Nu ş'iu, spuse Geo, dînd din mînă. Pro 'a 'il de la 'oala asta...

— Demult mă ţin să te-ntreb ceva, spuse Rahila, aşezîndu-se pe pat. Simţea că discuţia îi apropiase suficient, încît să încerce. Ştiu că ai nişte bani puşi deoparte, adăugă, simţind cum îşi pierde încrederea.

— Ce 'ani?! Nu în'eleg ce spui...

— Las' că n-oi fi proasta satului, îşi reluă asaltul femeia. Cu Genucu, am mirosit eu. Da' sîntem şi noi la o vîrstă şi tre' s-avem încredere unu' în altul, că nu ştim ce ni se poate întîmpla. Şi crezi că Genucu ar recunoaşte, dacă nu-i o hîrtie scrisă? Şi-aşa nu cred că mai scoţi ceva de la el, şmecher cum îl ştiu.

— Nu-ţi 'ate ca'ul de 'anii 'isericii, răspunse Geo.

Fusese convins că secretul era adînc îngropat, cum de ajunsese Rahila la bănuiala asta? Exista un risc în toate cazurile, luase în calcul fiecare variantă. Banii nu se aflau într-o mai mare siguranţă în saltea, sub fundul Rahilei, decît în mîna lui Genucu. Ăsta ştia măcar cum să-nvîrtă leuţii şi să-i pună să muncească pentru ei. Îi investise, nu avea cum să-i restituie pe moment. Înfiinţase o firmă de construcţii şi era prins cu o lucrare la Poieni, un stabiliment pentru bătrîni, ceva serios. Genucu promisese să treacă pe-acolo, numai un bob zăbavă, pînă pune în mişcare lucrurile pe şantier şi-şi poate trage şi el sufletul. Geo se gîndise de multe ori la discuţia lor, regretînd că nu înregistrase totul, aşa, pentru liniştea lui sufletească.

Un miros greu pătrunse din hol şi Geo îi ceru să închidă uşa. Rahila se ridică de pe marginea patului şi împinse uşa rezervei, strîmbîndu-se.

— Ce miroase aşa urît?

— Îi scoate a'ă din 'urtă la unu' cu ciroză, spuse Geo, oprindu-şi un suspin de satisfacţie, că nu era el într-o situaţie atît de gravă. Da' tu-l ştii pe Nae, tipul ăla care se dădea citit el şi le ştia pe toate. Adăugă apoi, făcînd semn cu degetul mare: Îi ga'a şi ăsta, ce să mai vor'im.

Femeia îi privi cu atenţie faţa asimetrică şi partea dreaptă a buzei, puţin lăsată, fără să spună ceva. Bănui că are paralizie facială şi-şi propuse s-o întrebe mai tîrziu pe doctoriţă. O cuprinse tristeţea şi-i veni să plîngă, apoi îşi aminti de motan. Ar fi putut să-l ascundă într-o geantă, numai cît să-l mîngîie şi el, deşi nu era permis cu animale acolo. Îi venea să plîngă dintr-un motiv nelămurit, îşi mută privirile şi merse lîngă fereastră. Mai tîrziu, se întoarse, asigurîndu-l că motanul era bine mersi şi-l aşteaptă acasă. Geo îşi strîmbă gura într-un zîmbet, cerîndu-i să-i trimită o poză cu Mister Judge prin WhatsApp.

(Fragment din romanul *Tramvaiul 13*, în pregătire la Editura Limes)

Clara Marinescu

Transformare

Îşi rotunjeşte gura într-un „oooo" prelung şi roşu şi-şi şterge puţinul ruj care a depăşit buza inferioară. Are gură ofertantă, dar nu strică să surclaseze puţin conturul buzelor, ca să le dea volum. Ochii migdalaţi clipesc des şi-şi scutură părul să-l dezordoneze din clama în care stă prins. A O X A O X, exersează ea şoptit pe scena dincolo de care întunericul stă agăţat ca sudoarea de pielea ei. Îşi verifică apoi, prin palpare, eventuala guşă şi-şi aminteşte că, încordând muşchii gâtului, se estompează. Ptiu! scuipă ea oţărându-se şi scuturându-şi membrele, ca apucata, să scape de stres. Îşi cocoşează umerii (aşa cere rolul), se scarpină la subraţ, nu, n-a transpirat, încă, îşi mai trece o dată mâna prin păr ca să-l mai încurce puţin, face un pas în faţă şi ridică un braţ, pregătindu-se să declame.

- Da` cu braţul ăla ce faci, îţi iei zborul? se aude o voce ca de tunet din întunericul care-i zădărniceşte perspectiva unui orizont mai clar şi surâde acrişor, coborându-l de-a lungul corpului, cu pumnul strâns, când realizează că nu e singură în sală.

Se propteşte bine pe piciorul drept, se apleacă uşor, n-are microfon, dar vocea îi duduie convingătoare, răscolind colţurile sălii.

Şi perdelele.

- Dumnezeu mi-e martor! N-am să mă...

- Stooop! Ce-i asta? Confidenţă la ceas de seară? Vorbeşte, dragă, încet, e monolog, Dumnezeu te aude şi din pat, şi din baie.

Mutra acră izvorăşte din nou din colţurile căzute ale gurii ei cu volum adăugat şi-şi domoleşte vocea.

- Dumnezeu mi-e...

- Mne, dragă, MNE! M N E! urlă acelaşi tunet din întuneric şi fata îl înjură în surdină, mişcând buzele într-o măruntă rugăciune de înghiţire de către pământ a tuturor perturbatorilor din lume.

- DuMNEzeu mi-e martor! N-am să mă las doborâtă! Voi supravieţui şi, când se va termina totul, nu voi mai fi niciodată înfometată. Nici...

Vocea din sală se aude din nou, de astă dată nu către ea, ci către cineva din apropiere.

- Auzi? Tu vezi vreun tren în urma ei? Nu? Atunci de ce gâfâie?

Acru, acru surâde iar, e greu să devii Scarlett O`Hara într-un moment de grea încercare, când cineva îţi întrerupe aplombul sistematic, coborându-ţi umerii în mod natural, nu pentru că cere rolul.

- De la capăt. De la capăt, dragă. Hai, ultima oară şi bine!

Se adună. Se scutură, cu un tremur vizibil al corpului, respiră adânc, şi-o cheamă în minte pe eroină, vede Tara în ruine, dar în picioare, îi e foame, e singură, toţi se bazează pe ea, are ochi cu verde şi hotărâre în ei, se apleacă, apoi se ridică şi se ridică bine, cu voce cu tot, se transformă complet şi uită de tot, de sală, de scenă, de regizor, de sudoarea care o gâdilă la subraţ, de rujul întins neuniform pe buze, de ziua de mâine.

- Dumnezeu mi-e martor! N-am să mă las doborâtă. Voi supravieţui şi, când se va termina totul, nu voi mai fi niciodată înfometată. Nici eu, nici familia mea. Chiar dacă voi fi nevoită să mint, să fur, să înşel sau să ucid. Dumnezeu mi-e martor, nu voi mai fi niciodată înfometată!

Tăcere.

Clipeşte des, nedumerită. Tremură din nou, de astă dată de plăcere, de conştiinţa rolului bine intrepretat, dar tot aşteaptă verdictul cu sufletul la gură.

- Mai bine. Vii mâine, la aceeaşi oră, să vezi dacă ai fost acceptată.

Ea ţopăie pe scenă pentru că ştie. Ştie! Ea este noua Scarlett O`Hara!

Acru, acru surâde iar, e greu să devii Scarlett O`Hara într-un moment de grea încercare, când cineva îţi întrerupe aplombul sistematic, coborându-ţi umerii în mod natural, nu pentru că cere rolul.

proză

Cosmin Victor Lotreanu

Portrete citadine: Spilimbergo și mozaicurile sale

La Apus și Răsărit de Europa

Peregrinările mele în regiunea friulană a Italiei, adesea profesionale, m-au purtat și în orașul Spilimbergo. Este firesc ca, înainte de fiecare întrevedere oficială, să mă documentez asupra destinației și a subiectelor ce urmează a fi discutate cu respectabilii parteneri de dialog. Deseori mi-am propus și poate am și reușit să pătrund dincolo de informațiile fără îndoială utile și să identific, reflex al primei și statornice iubiri a *muzei Clio*, resorturile istorice ce întregesc până astăzi, inclusiv prin legăturile cu spațiul românesc, farmecul unei regiuni de la confluența lumilor și imperiilor, aflată între estul și vestul Europei, între lumea germanică, latină și sud-slavă, între munte și Mare. Aceste din urmă cuvinte definesc cum nu se poate mai potrivit orașul Spilimbergo, situat în vecinătatea râului Tagliamento, a frontierelor cu Austria și Slovenia, respectiv în proximitatea *Serenisimei* Veneția.

Originea numelui vine de la o familie de origine germană (Spengenberg) care, în cursul secolului XI d.Hr., s-a stabilit în Friuli și a construit așa numitul “Castrum de Spengenberg”. Așezarea se va numi cu timpul Spengenberch sau Spinemerch, rădăcina cuvântului fiind evident *berg* (munte) respectiv latinescul *speculum* (iscoadă). Teatru al disputelor între nobilii friulani vasali inițial și Patriarhatul de Aquileia, Spilimbergo a devenit posesiune a Veneției în anul 1420 și “capo cantone” la final de secol XVIII odată cu războaiele napoleoniene. Urmare tratatului de la Campoformio (1797), Spilimbergo a trecut sub stăpânire habsburgică. În 1866, an cu puternice reverberații și în ceea ce privește istoria României, orașul a devenit parte componentă a așa numitului *Regno d'Italia*.

Irene de Spilimbergo

Domul din Spilimbergo, monument romano-gotic impresionant a cărui construcție a început în anul 1284, *Academia* înființată de Bernardino Partenio în care se studiau limbile latină, greacă și ebraică, documentul intitulat *„Statuto della Terra di Spilimbergo*” (1326) creație a nobililor Bregonio și Bartolomeo, *Castelul* ce domină întregul areal și care, între zidurile sale impunătoare, a găzduit de-a lungul istoriei personaje istorice precum Carol al V-lea (Carol Quintul, 1532), Bona Sforza, regină a Poloniei în calitatea sa de soție a regelui Poloniei Sigismund I (1556) sau Henri al III-lea, regele Franței (1574) și, în fine dar poate în primul rând, *mozaicurile* ce definesc cultura acestui oraș și simbolizează tradiția romană, bizantină, dar și modernitatea, Orientul și Occidentul, Roma și Bizanțul, toate aceste valuri și mărturii ale istoriei se regăsesc aici împreună. Mozaicul are însușirea și libertatea de a fi în același timp vechi și nou, antic și contemporan, tradițional și modern. Iar Spilimbergo a fost, este și va fi un “oraș al mozaicurilor.” De altfel, de peste o sută de ani, în Spilimbergo funcționează *„Scuola Mosaicisti del Friuli*” iar reprezentantul său cel mai de seamă este cu siguranță Gian Domenico Facchina (1826-1903). Personalitatea sa precum și cea a nemuritoarei Irene de Spilimbergo, al cărei destin mi-a amintit imediat de Iulia Hașdeu, merită a fi reliefate, în cazul celei dintâi existând și legături de o importanță poate nebănuită cu România.

Născut la mică distanță de Spilimbergo (orășelul Sequels, în provincia Pordenone), Gian Domenico Facchina a copilărit la Trieste, unde a și frecventat o școală de desen. A restaurat, alături de alți maeștri, la doar 17 ani, mozaicurile din catedrala cea mai reprezentativă a orașului, San Giusto. În anul 1847 a ajuns la Montpellier și apoi la Béziers, unde a și deținut un atelier de mozaicuri. Se stabilește la Paris unde, în contextul “Expoziției Universale” din 1867, îl întâlnește pe arhitectul Charles Garnier. Mozaicurile din incinta „Opera Garnier”, edificiu parizian impresionant inaugurat la 5 ianuarie 1875, sunt creația lui Facchina. Acestea se regăsesc în cupola catedralei „Saint Paul” din Londra, bazilica „Notre-Dame de Sion” din Ierusalim, „Palatul Imperial” din Kyoto, „Biblioteca Congresului Statelor Unite” din Washington, „War Memorial” din Canberra, clădiri reprezentative din Buenos Aires, dar și... București. Mozaicurile din „Ateneul Român” poartă amprenta lui Gian Domenico Facchina.

Irene di Spilimbergo (1538-1559), fiica nobilei venețiene Giulia da Ponte și a contelui Adriano, a fost un „copil fermecat”[1]. Crescută inițial la Spilimbergo și apoi la Veneția, sub ocrotirea bunicului său Gian Paolo di Ponte, a fost pasionată de muzică și pictură și a impresionat profund, prin vivacitate și inteligență, saloanele epocii. A oferit un concert la Spilimbergo în onoarea reginei Poloniei, Bona Sforza dar, mai presus de toate, a fost discipol al lui Tiziano, cei doi având o relație maestru-elev încărcată de sensibilitate și afecțiune reciprocă, aspect important având în vedere rezerva arhicunoscută a lui Tiziano în a accepta pe cineva alături. Această Iulia Hașdeu *avant la lettre* a pictat, a cântat la harpă și violă, a compus poezii ce din păcate s-au pierdut, a fost alături de Tiziano și a devenit nemuritoare, așa cum nemuritor este eternul feminin surprins și în tabloul alăturat al aceluiași Tiziano.

Spilimbergo respiră istorie la fiecare pas. Este „orașul ce te fură încet/Cu ale lui tăcute strade” în care pașii se opresc pentru o clipă la întâlnirea cu cel care, după popasul în orășelul friulan, va deveni mai târziu Împărat al Franței: Napoleon Bonaparte. Aici descoperi și redescoperi prezența atât de emoționantă a legăturii cu România: Italianul Angelo Garlatti-Venturini (1859-1945), rezident în Spilimbergo și autor al mai multor lucrări edilitare în Sinaia[2], familia Giacomello în care atât tatăl Leo Giacomello cât și fiii Giorgio și Paolo Giacomello[3] au fost membri ai Legației Italiei la București respectiv ai Ambasadei aceleiași țări în capitala României sau prezența în memoria citadină a pictoriței românce Gabriela Florescu (1919-1991), soția lui Leo Giacomello. Tablourile expuse la galeria de artă “Spazio Linzi” din Spilimbergo au ca tematică atât lumea rurală și citadină din Transilvania, cu precădere Mărginimea Sibiului și orașul propriu-zis, cât și elementele florale ce reflectă preocupările artistice din ultimii ani de viață și creație a omului de cultură și artă Gabriela Florescu. Aceste prezențe culturale sunt dublate astăzi de o comunitate românească foarte bine integrată în societatea locală. Cele câteva sute de cetățeni români ce trăiesc în Spilimbergo au contribuția lor însemnată la viața economică și, după cum am menționat mai sus, culturală a acestui burg multisecular în care profesiunea de credință a fiecărei comunități este cea a cuvintelor scrise la intrarea în casa natală a lui Gian Domenico Facchina: „Arta sa a condus la triumfuri impresionante și a onorat în acest fel lumea întreagă și patria sa.”

1 Descrierea citează pe autorul Ion Vlasiu și cartea sa “Copil Fermecat”. (n.a.)

2 “Un'emigrazione dimenticata, Le famiglie di Spilimbergo in Romania”, Paolo Tomasella, în volumul “Spilimberc”, Società Filologica Friulana, 2022, ediție îngrijită de Gianni Colledani și Marco Attilio Salvadori, pag.347-355.

3 Idem.

To Woman (1807), by George Gordon Byron (1788-1824)

G. G. Byron was a famous English romantic poet whose work has lasted in time, enriching universal literature with the archetype of the lonely, rebellious hero, the so-called Byronic hero. His poetical works include: ‘Hours of Idleness (1807), the autobiographical long poem ‘Childe Harold’s Pilgrimage’ (1812-1819), as well as the satirical long poem ‘Don Juan’ (1819-1824). ‘To Woman’ expresses the typical romantic attitude of the poet rejected in love, who oscillates between ex-halted adoration and ‘revengeful’, condemnation.

Woman! experience might have told me
That all must love thee who behold thee:
Surely experience might have taught
Thy firmest promises are nought;
But, placed in all thy charms before me,
All I forget, but to adore thee.
O memory! thou choicest blessing
When join’d with hope, when still possessing;
But how much cursed by every lover
When hope is fled and passion’s over.
Woman, that fair and fond deceiver,
How prompt are striplings to believe her!
How throbs the pulse when first we view
The eye that rolls in glossy blue,
Or sparkles black, or mildly throws
A beam from under hazel brows!
How quick we credit every oath,
And hear her plight the willing troth!
Fondly we hope ‘twill last for aye,
When lo! she changes in a day.
This record will for ever stand,
‘Woman, thy vows are traced in sand.’ *

* This line is an almost literal translation of a Spanish proverb.

Femeia (1807), De George Gordon Byron (1788-1824)

Trad. de PROCOPIE CLONȚEA

G.G. Byron a fost un renumit poet romantic englez a cărui operă a dăinuit în timp, îmbogățind literatura universală cu arhetipul eroului rebel și însingurat, așa-numitul erou byronian. Operele sale poetice includ: *Clipe de răgaz* (1807), lungul poem autobiografic *Pelerinajul Infantelui Childe Harold* (1812-1819) cât și extinsul poem satiric *Don Juan* (1821-1824). Poezia *Femeia* exprimă atitudinea tipic-romantică a poetului respins în dragoste, oscilând între adorație exaltată și respingere anatemizant-răzbunătoare.

Femeie! Din toate cele, eu n-am știut
Că pe toți tu-i cucerești, de cum te-au văzut:
Din experiență, iară, nu am învățat
Că multe tu promiți, dar uiți cuvântul dat;
Și-așa cum ești, tu, plină de grație,
Toate uit eu, și cad în admirație.
O, amintire! ce binecuvântare
Cât speranța vană, flacără mai are.
Dar ce blestem ți-aruncă cel îndrăgostit
Când focul și speranța, de tot s-au potolit.
Femeie! frumoasă, dulce-amăgitoare,
Cum, gata, un june îți cade la picioare!
Cum inima-i bate când el, sihaștri,
Ochii tăi îi vede, licărind albaștri,
Sau negri-mpodobiți de lunge gene
Cu blândă rază, umbrită de sprâncene:
Cum, iute, noi credem orice jurământ,
Că doar a ta voi fi, până în mormânt!
Și-o viață îndelungă, fericiți vom fi,
Când, vai, tu îți uiți vorba chiar a doua zi.
Dar altfel ca să fie, chiar nu este chip,
Ce spui, tu, femeie-i a scrie pe nisip.*

* Acest rând este o traducere aproape literală a unui proverb spaniol.

Cristian Cocea

Jurnal de bibliotecă

Mircea Eliade și mișcarea hippie

Sâmbătă, 22 aprilie. Ajunul sărbătorii Sfântului Gheorghe. Deschiderea jumătății vii, calde a anului (Antoaneta Olteanu - "Calendarele poporului român"). În această noapte, mare desfășurare de forțe malefice, de unde multe practici magice, cu scop apotropaic. Dacă vezi strigoii prinși în horă, să le urezi "Să vă fie jocul cu veselie!", altfel se supără și te ologesc. Adevărul e că au dat ăștia la televizor imagini de la ședința de Guvern... Sărbătoare creștină, suprapusă peste alta mai veche, de la geto-daci - Mănicătoarea. Mănicătoarea este o plantă pe care o mănâncă țăranii, spre a avea îndemn la lucru (să fie macul?). Săpătorul de comori se culcă pe malul unui iaz și se uită neclintit în apă, până vede un șarpe alb, căruia îi taie capul cu un ban de argint. Îl îngroapă și plantează peste el usturoi, pe care, apoi, îl consumă, ca să înțeleagă graiul păsărilor și să vadă cum crește iarba. Apoi își cumpără detector!

Duminică, 23 aprilie. Răsfoiesc "Jurnalul" lui Mircea Eliade. Interesantă aprecierea pe care profesorul o avea, în 1968, pentru mișcarea hippie. El notează că tineretul american, radical anti-establishment, caută cu sinceritate un stil de viață diferit de cel desacralizat și consumerist al părinților. Consemnează cu entuziasm experiențele cu droguri ale studenților, comparându-le cu călătoriile extatice ale șamanilor și yoghinilor. Îl deranjează doar instrumentalizarea politică a stării de refuz, la care se dedau activiștii din campusuri.

"Câte nu învăț de la cei foarte tineri, din College. Bărboși, cu plete de țigani lăieți, îmbrăcați excentric și totodată sărăcăcios; hippies, specialiști în LSD și mescalină etc... Sunt toți în revoltă deschisă contra ideologiilor părinților și ale instituțiilor, îndeosebi contra instituțiilor academice. Ca un leit-motiv, revin câteva teme: anti-tradiționalism, anti-reducționism (sunt pentru Jung, împotriva lui Freud), interes pentru mistică dar nu pentru religiile-instituții." Sau: "Din ce în ce mai fermecat de fenomenul hippies. Mi-am adus aminte de povestirile unui student al meu - hippies alcătuiesc un fel de societate secretă de tip religios. Vin tineri din toate colțurile Americii. Fără bani, sunt găzduiți la necunoscuți (și ei tot hippies), mănâncă ce li se oferă... Locuri în care se adună, în pădure, pe dealuri, trăiesc acolo într-o comunitate primitiv-creștină. Toți lucrează, toți ascultă muzică, meditează etc. Fac dragoste liberă, dar nici o promiscuitate, nimic orgiastic, dimpotrivă, spun ei, nudismul fetelor și femeilor ajută camaraderia. De ce numesc această mișcare - religioasă sau cvasi-religioasă? Pentru că e o reacție contra lipsei de semnificație și vacuității unei existențe alienate (...)".

"Flower Power", mișcare religioasă? Mai degrabă o revoltă a tinerilor cu anumită stare materială, o evadare din societate, intermediată de substanțe psihoactive. O religie fără Zeu nu este de conceput - Eliade ar fi trebuit să știe asta. Zeul hippie era drogul. El permitea extazul, trecerea prin "porțile percepției", nu mântuirea. A fost suficient ca Nixon, îngrijorat că nu mai avea soldați pentru Vietnam, să interzică aceste substanțe și mișcarea s-a dizolvat, o parte în mainstream, altă parte în underground. Mulți hippies au revenit la stilul de viață al părinților, alții au continuat să militeze pentru un spectru larg de libertăți - de la cele ale cuvântului până la cele ale minorităților sexuale. Lipsiți de un Zeu, tinerii s-au mulțumit cu lideri - artiști, poeți, activiști. Religios, hippies n-au avut nimic de oferit. De exemplu, "doctrina" lui Allen Ginsberg era un amestec de elemente tradiționale, scoase din sistemul lor specific de referință, un "ghiveci" New Age pe care maestrul Guenon l-ar fi încadrat la capitolul pseudo-inițiere. Politic, moștenirea lor mi se pare mai degrabă nocivă, dacă e să punem în balanță binele făcut de activiștii pentru drepturile omului cu răul sfărâmării autorității intelectuale, care a contaminat universitățile americane, născând fructe otrăvite precum Cancel Culture.

În aceste condiții, cred că importanța mișcării "Flower Power" rămâne în zona muzicii rock, mai ales a rockului progresiv, dar și a muzicii folk, pacifistă și contestatară. Substanțele psihoactive au stimulat asociațiile libere, atât de frapante în versurile lui Bob Dylan sau în ale celor de la Beatles, și au generat experimente sonore (accelerarea sau încetinirea timpului, folosirea unor instrumente nespecifice muzicii rock, mixarea unor zgomote preînregistrate, derularea inversă a muzicii, distorsionarea sunetului etc), menite să inducă anxietate sau ataraxie. A fost epoca marilor trupe (The Doors, Deep Purple, Pink Floyd, The Rolling Stones. Led Zeppelin etc.), a marilor albume conceptuale, a pieselor care durau minimum șase minute, o extraordinară revărsare de creativitate artistică, pe care n-o mai întâlnim în ziua de astăzi. Deh, și drogurile s-au schimbat - de la LSD la cocaină, aliata muzicii de discotecă, până la amfetaminele marilor concerte de muzică electronică. Să nu se înțeleagă faptul că pledez pentru folosirea drogurilor, nici măcar de către muzicieni. Se poate și fără - un bun exemplu a fost trupa "Phoenix".

Marți, 25 aprilie. Bedros Horasangian conferențiază la Pitești despre Camus. Urcă cu greu treptele de la Centrul Cultural și, în ciuda durerii din picior, așteaptă cu modestie să se elibereze sala. Este tonic, se întreține jovial cu asistența pestriță, spune bancuri. Pe scenă, trei scaune. Scriitorul ia loc, privește în jur, apoi ricanează: "Mai trebuie o femeie și un negru, că handicapat avem!". Apoi se lansează într-o fermecătoare cozerie privindu-l pe Camus. Nici nu știu când a trecut o oră și jumătate. Ce păcat că, apoi, au venit întrebările din sală, unele stupide, de genul: "Ce părere aveți despre literatura armeană din România" sau tembele de-a dreptul: "Dacă vă susțin la Premiul Nobel pentru literatură, îmi dați biblioteca dumneavoastră?".

"Flower Power", mișcare religioasă?

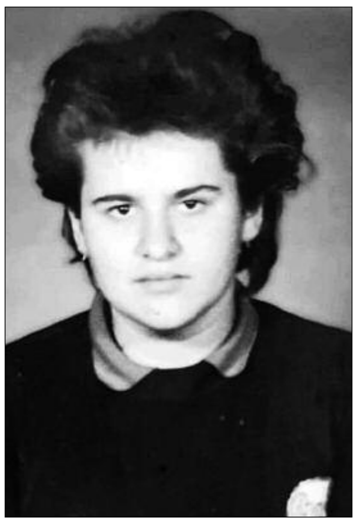

LEBĂDA CARE CÂNTA ÎN FIECARE ZI

CRISTINA ȘUȚAN aparține generației care n-a învățat să trăiască, dar nici să moară. Avea 45 de ani când s-a frânt în două. Ce era trecere a trecut, ce era menit să rămână a rămas – creația ei poetică, legătura consubstanțială cu nenumitul căruia ea s-a străduit să-i dea totuși un nume, să-i confere o identitate.

Cristina s-a născut și a crescut în Pitești. A învățat la Liceul "Nicolae Bălcescu". Era impetuoasă și voia să trăiască dincolo de șabloane. S-a refugiat în poezie la vârsta de 17 ani. Aici răsufla ușurată, se limpezea, își potolea cumva rănile, încerca să înțeleagă ce n-a făcut bine. În viața de zi cu zi, îngrijea bolnavi. Se ocupa de cei cu mintea și cu sufletul zăvorâte. Sau neluminate, neiubite. În fond, nu știm niciodată cu adevărat de ce ne-am prăbușit, atunci când ne trezim cu fața la pământ. Nu știm dacă mintea a tras după ea sufletul ori dacă sufletul, câine bătrân și credincios, nu s-a mai putut târî în urma minții. Nici Cristina n-a știut. Probabil că acum a aflat.

Versurile ei sunt despre ființă și tulburare: aerul care nu face zgomot, cerul anotimpurilor, clipa și veșnicia, fața și căptușeala adevărului, ce se spune și ce se învelește în tăcere, singurătatea ca formă de alienare, dragostea și absența ei: *"Cândva, am făcut pe Pământ o fotografie./ Am adunat în ea un soare rotund,/ valurile toate,/ țipăt de albatroși risipiți,/ mirosul otrăvit de splendori al crinului,/ beția boabei de strugure./ Când întunericul camerei se speria/ de pustiul din jur și din mine,/ întorceam fotografia spre tristețe,/ luminând-o./ Într-o zi, voi găsi în locul fotografiei/ o notă de plată"*.

CRISTINA ȘUȚAN

Cristina Șuțan s-a apropiat de viață dinspre Apus, nu dinspre Răsărit, cum se întâmplă de obicei. Ca și cum, pentru a fi, trebuie mai întâi să fi fost. Ce trăim – sugerează ea - e amintire, repetare, obsesie, pendulare între extreme, numai vindecare nu: *"...Ochii mei/ de dincolo de mine/ s-au fixat goi/ în ochii calului mort./ Ți-ai privit vreodată mâinile/ de dimineață?/ Pe palmă s-ar putea să-ți rămână/ inima animalului răsucită în afară"*.

În poezia Cristinei Șuțan, speranța nu există, pentru că tărâmul acesta nu e pentru suflete, ci pentru corpuri cu suflete. Nu e pentru extaz, e pentru ispășire. Nu e pentru certitudine, e pentru aspirație. Oricâte amintiri și obsesii s-ar activa în noi venind aici, ne scapă mereu amintirea primordială, aceea care pe ea, pe Cristina, ar putea s-o convingă să se nască privind spre Răsărit și tot privind spre Răsărit să-și coboare pleoapele: *"Cu ochii pierduți, ca oarbă,/ Îmi simțeam visele pietre,/ Grele imagini stoarse între gene,/ Pulbere topită în fiecare lacrimă./ Atunci dormeam cu capul pe lebede"*.

DENISA POPESCU

eseu

Ioana Burghel

Am întors, pe dos, toate pietrele.

Într-o secundă,

pământul a devenit o inimă tare,

ca o greșeală înfometată.

***

deschid o carte, așa,
să-mi încălzesc
sufletul ruginit

aerul pocnește ca
un măr căzut pe acoperiș
plouă

cândva, toamna mă impresiona
mai tare
acum
o descifrez în oasele mele

fragilă
iau urma fiecărei zile și
mă răzvrătesc

sunt ca o furtună într-un pahar
cu apă

la capătul grădinii
pisica își ascute ghearele
pe lemnul umed

peste prădător și pradă
același întuneric

O altă zi de duminică

Pământul n-a devenit plat între timp,
nici lumea mai bună.
Am umblat prin curte și bucătărie
cu însemnele frigului agățate de vestă și
m-am gândit la poeți;
ei nu au astfel de îndeletniciri!
Nu dau cu mătura, nu fac chiftele,
nu se gândesc dacă supa e prea sărată,
dacă zilei de mâine i se vor îngălbeni oftaturile, nu...
Ei scriu!
Unii, curat, alții, frumos, unii, înălțător, alții... scriu...
Foarte bine, mi-am zis!
Așa trebuie!
Și, am continuat să greblez târziul fruzelor
rătăcite în
duminica
mea.

De-a curmezișul

- Mamă, pe mine „să nu mă mai naști odată!”

eu am visat o planetă cu oameni
o planetă
în care
nimeni nu-și ascute cuțitele pe pielea mea
scrijelind zâmbete false

acolo unde nu era
eu am visat lumina

m-am intoxicat cu toată răutatea și
m-am îmbolnăvit de tot întunericul
sperând să văd cerul în fiecare zi

de-a curmezișul mi s-a așezat lumea
cu gândurile ei
putrede
lumea aceasta cu rădăcinile pe dinafară
m-a secătuit
mamă
de tot sufletul meu

să nu mă mai naști

vine iarna

În valuri
trec păsări spre moarte

e de ajuns o fluturare de
cuțit

Niciodată

N-am avut niciodată idoli!
nu mi-am tapetat pereții cu
fotografiile iubiților
actori sau cântăreți
de aici sau
de aiurea
n-am așezat busuioc
sub pernă în
speranța unui vis cu
Făt-Frumos
am privit mereu
lumea
cu detașare,
așa cum
îmi privesc mănușile
din lână
așa cum
îmi privesc mănușile
de gală
cu așteptări
potrivite
am creat
în mine
un spațiu cu
ferestre rabatabile
să intre
din tot ceea ce am citit
din tot ceea ce am privit
lumina în oase și
să circule
precum o flăcăruie
într-o pădure
opacă

Pustiu

Nu mai e nimic la casa părintească!
Doar o ușă, roasă, care stă să cadă
și un gard din scânduri ce-or să putrezească
sub atâtea ierburi crescute grămadă.

Nu mai e nimic la casa părintească!
Și-am avut un vis cu ferestre sparte:
M-am visat copilă, adunând zăpadă
din noroiul vieții ce m-a dus departe.

Am visat și via, struguri vineții,
adunați cu poala și striviți cu pasul,
palmele pătate de coajă de nuci
și-n pridvorul casei pe cei doi bunici.

Masa-n trei picioare, luna răsturnată
într-o mămăligă pusă sub ștergare,
vinul rubiniu din cana curată,
și copilăria, valul de candoare.

Îmi tot țese toamna vise fir cu fir
Și îmi plouă somnul lacrimi de gutuie,
dintr-o lume albă, doar o flăcăruie
luminează drumul, azi, spre cimitir.

***

M-am gândit să scriu o carte
„Cultivatorii de prăpăstii”
Viața a început să însemne atât de puțin!
Frumusețea lumii e o pietricică
într-o mare de întrebări.

Te împrietenești cu muzica unei meduze eșuate și
spiritul tău degustă nemărginirea cu
setea copacului
care
știe că
va
muri.

***

Doamne, fiecare zi,
e ziua mea de naștere!
Eu nu înțeleg cum vine asta!
Pe ogorul meu cresc toate nimicurile!
În prăpăstii
cultivăm gesturi naïve și sentimente.
Nicio primăvară nu ajunge la maturitate!
I se împietresc zăpezile de prea multă inimă și
brusc, în ochi se cuibărește moartea ca
un zâmbet verde.

Șerpuiri de toamnă,
calde și rotunde ca
burta unui pițigoi sătul.

Am întors, pe dos, toate pietrele.
Într-o secundă,
pământul a devenit o inimă tare,
ca o greșeală înfometată.
Sufletele s-au micșorat
și, neputincioase, atârnă
de paloarea aerului ăsta,
bolnav de ne/lumina sa.

***

Încă aștept să-mi aduci pulberea aceea
de maci uscați în bătaia lunii.
Ieri, m-a săgetat un gând de plecare definitivă și
nu mă durea.
Visam
cum
umbra mea, vâscoasă,
tăiase cercul fâșii.
În străveziul unei dimineți obscure
adormisem puțin
peste foșnetul
iluziilor

***

Dimineața începe cu o moarte și mă gândesc cât de puțin e puținul nostru. De fapt, viața nu-i decât o scurtătură spre o promisiune. Bezmetici, alergăm să stăpânim irealul dintr-un real sinucigaș. Din fericirile noastre mărunte fricile pregătesc Cina cea de Taină. Aici se duce războiul: în noi, cu noi, pentru noi și, mai ales noi împotriva noastră! Atât de multă lumină în jur și atât de întuneric în Om! Din toiagul ce-a despărțit cândva apele în două am cioplit o cruce singurătăților. De ce să sperăm la o îndurare prin moarte? Sortit pieirii e doar acest timp ce și-a ascuns cântecul.

Cine?

Cine vânează suflete albe?
În pieptul cui s-a-ntunecat?
Sabia cu o mie de lame
a cui lumină-a-nsângerat?
Cine vânează zilele calpe?
De pe buze, surâsul confuz?
și-n flautul lui Euterpe
versul cui se aude, difuz ?

O EXCEPȚIONALĂ CRONICĂ APOCRIFĂ

Baștina este o adevărată revelație, romanul fiind alăturabil valoric, o spun fără șovăire, celor mai puternice creații aparținătoare genului proteic din literatura română. În câteva rânduri intitulate *Prolegomene*, autorul însuși își definește succint și exact scrierea: ”O însemnare sinceră, pe care o iau pe cont propriu, inspirată din periferia istorică a trăirii multor necunoscuți, părtași, și ei, meritorii, dincolo de faptele distinșilor din vremuri, la care imemorialul numește *istoria magistra vitae*, care pe lângă bătălii, vieți de voievozi sau lupte de cancelarii, înseamnă și tablouri dintre cele mai mișcătoare existente ale celor rânduiți să viețuiască simplu întru săvârșiri și patimi, așa cum i le-au povestit, cu farmecul aparte al vechii limbi române, cronici, hrisoave, zapisuri, mizamuri și pitacuri, probe ale vremurilor unde am poposit cu gândurile, cufundat de cea mai incitantă zicere lăuntrică ce m-a bântuit vreodată”. Într-adevăr, zicerea lăuntrică este teribil de incitantă, nu însă pentru că ar fi o repovestire, cum afirmă prozatorul cu modestie, a conținutului unor documente de limbă și literatură veche, ci pentru că pe teren solid, Victor Panduru alcătuiește o scriere autonomă, care dă impresia tulburătoare a unei cronici apocrife, pe cât se poate de complete, a faptelor care se petrec ”undeva în Valahia sfârșitului de secol 18”. Romanticii aveau obiceiul de a pretinde că transcriu manuscrise descoperite nu-știu-unde și, de fapt, dau la iveală proprii producții literare. Autorul nostru nu utilizează astfel de strategii, de altfel, demult învechite, ci dă impresia inefabilă a transcrie chiar un manuscris veritabil a grăitorilor din partea pe care o menționează din țară, din timpul pe care îl precizează. Un cronicar, care parcă a fost la fața locului, vede în amănunt fapte, destine, întorsături ale destinelor. El ține parcă sub lupă tot ce se petrece în lumea exterioară, dar și în cea lăuntrică a făpturilor care joacă un rol, mai mare sau mai mic, în economia narațiunii, dar și în sufletul lor, aceste trăiri, nefiind punctate, cel mai adesea, prin analiză psihologică, ci prin minuțioasa descriere a manifestărilor celor în cauză, manifestări acut divulgatoare a unor dominante lăuntrice. Trebuie insistat asupra acestui aspect, valoarea de căpătâi a cărții este aceea de a crea iluzia că e vorba de însemnările detaliate până la paroxism, ale unui comentator ubicuu la ceea ce s-a petrecut în Valahia. Fidelitatea transcrierii este expresia unei vijelioase puteri de creație. ”Cronicarul”, tot mai fidel și minuțios, va transcrie repetat, mai mult, parcă, în chipul unei reluări ritualice dominante ale epocii. Una din acestea este a torturilor atroce, minuțioase, descrise în toate etapele lor, neomițându-se nimic din reacțiile osândiților și ale privitorilor. Sfâșietoare sunt, desigur, trăirile osândiților, care suportă chinuri în diverse reprize, derulate cu o lipsă de grabă înfricoșătoare, de parcă ar fi vorba de actele unei tragedii. Numai auzind ce-i așteaptă, la un moment dat, unii din acești ticăloși și criminali, care primesc o pedeapsă mai intensă decât propriile lor nelegiuiri, fac pe ei de frică. Dacă trăirile acestor nefericiți sunt tulburătoare, dar și firești, la urma-urmelor, cele ale privitorilor la supliciile care se întind parcă pe infinite portative, deconspiră, cu o luciditate artistică exemplară, firea supraîncărcată de cruzime. Prin toate aceste notații, Victor Panduru se demonstrează a fi unul din prozatorii noștri naturaliști de forță, el mergând pe urmele lui Rebreanu din *Adam și Eva*, dar și din *Răscoala,* ori ale lui Caragiale din nuvelele lui târzii, ori ale lui Marin Preda din scrierile sale timpurii. Atrocitățile, doar descrise în scrierile precedente, sunt făcute aici să trăiască aievea, sufocat, în textul care ni se revarsă în conștiință, parcă noi înșine suferim biciuirile sâcâitoare, dar aceasta este partea mai puțin contondentă. Psihicul ni se zgâlțâie din temelii când ni se descrie repetat, așa cum se întâmplă în diverse ”secvențe” notate în text, bucuria nebună a mulțimii când are dinaintea ochilor schingiuiri năprasnice și de toate felurile, ori când aude urletele, care pătrund prin creieri, ale nefericiților, dar blestemul torturii se învârte dintr-o parte în alta.

Un tânăr se plânge că mireasa nu i-a fost neprihănită și atunci fata este chinuită în chipul cel mai blestemat posibil. Redată beteagă părinților ei, tânăra cu totul stoarsă de viață, se ridică într-o noapte din așternut și se culcă în grădină, îmbrățișată tandru de diverse floricele, în timp ce trupul îi alunecă din ființă în neființă. Scena este de un patetism nețărmurit, cu atât m-a impresionat, cu cât notația, deși acut delicată, este sobră, scurtul episod purtând integral pecetea dramei și deloc pe aceea dovedește a fi melodramei. Dar, ca și la jocul de cărți, ghinionul trece dintr-o parte în cealaltă. care moare atât de mișcător, (scena amintește de alta, la fel de *commovente*, cum zic italienii, din *Cavalerii teutoni*, al lui Sienkiewicz) și nevinovată, iar pricinuitorul chinurilor ei va avea și el parte de un tratament la fel de minuțios și implacabil. Efectele devastatoare ale unei molime atroce, care au efectele complementare ale unor jafuri și nelegiuiri cumplite, căci nu găsim dragostea de pe vremea holerei, ca la un fundamental prozator sud-american (de fapt, pasiuni răvășitoare în vremuri apocaliptice aflăm nu doar la unul dintre aceștia, căci le regăsim și la Marquez dar și la Llosa ori la Cortazar), ci năpasta adusă de om, pe lângă aceea adusă de apocaliptica maladie. Descrierea jafurilor, a violurilor, a incendierilor, puse cu blestemată premeditare la cale, a omorârii semenilor încă vii, toate acestea sunt puse în pagină de același prozator naturalist de marcă pe care-l cunoaștem deja, iar întreg contextul ne deslușește că toate nenorocirile de pe vremea pandemiei actuale, care ni se spune că nu și-a dat încă duhul, ori a gripei spaniole, sunt, cum se spune, floare la ureche.

O altă repetare cvasi-ritualică din carte este aceea a ospețelor, însoțite de înșiruirea inevitabilă a bucatelor servite. Firește, este vorba de un meniu cu desăvârșire autohton, ca și la Sadoveanu, totuși, toată lumea trăiește sub spectrul terorii, al holerei că totu-i va fi înșfăcat, țăranilor de vătafi, vătafilor de boieri, boierilor de Vodă, lui Vodă de sultan, de slugile acestuia și chiar de rebelii față de el, precum vestitul Pazvantoglu. Holerei torturilor i se adaugă cea a fricii, neputinței, lipsurilor. Femeile vor fi pe măsura epocii, nimic nu se va afla sub semnul tandreței ori asentimentelor nobile. Nu e loc pentru Romeo și Julieta aici, iar Victor Panduru reia, cu talent, o frumoasă scenă, una din veninoasele pline de nerv pamfletar cronici muntene, prin care boierii, pentru a satisface pretențiile turcilor de a le da pentru istovirea poftelor carnale aristocraticele lor neveste, le oferă, deghizate în acestea, ”curve podărese”.

Un vechi boier ce va fi fost ocupator al unei vechi funcții în stat, în Țara Românească, face o călătorie prin locuri unde se aflau moșiile sale, va descoperi grozăvii. Va face dreptate, după cum vrea el și îl va lăsa teafăr pe vătaf, după ce îl va jumuli de bani mai abitir decât jumulise vătaful, după care pune-n locu-i pe un bastard al său, care, însă, nu știa paternitatea dar căruia, tocmai din acest motiv, îi va da dreptul să fie un balaur și mai nesățios decât vătaful detronat. Mai rău ca în Kafka peștele cel mare va înghite pe cel mic, iar abilul vodă Hangerli va pieri la ordinul rechinului întrupat în sultanul Selim al III-lea, căruia i s-a năzărit că tocmai cel mai slugarnic dintre slugarnicii săi supuși, anume Hangerli, e de vină, că răzvrătitul Pazvantoglu a avut câștig de cauză împotriva Înaltei Porți. Sfârșitul lui Hangerli, intempestiv, este notat în toate etapele lui de cronicarul fictiv. Acesta din urmă e fictiv, dar consemnează realitatea, prelucrând creator surse cronicărești reale în toate amănuntele ei grozave. Hangerliul se aștepta să fie felicitat de Sultan, pe care îl slujise cu slugărnicie supremă, slujindu-se, în același timp, pe sine, și când colo i se strânge gâtul cu juvățul în propriul său palat, i se descarcă plumbi în piept și e descăpățânat. Suprema degradare la care ajunsesem noi, românii, chiar dacă în fruntea noastră era un simplu funcționar otoman, desigur grec ca naționalitate, este concretizată în faptul că, atunci când cei care l-au căsăpit pe domnitor prezintă firmanul sultanului, care ordonase atrocitatea, nimeni nu îndrăznește să murmure dintre cei care trebuiau să-l păzească pe Hangerli, nimeni nu crâcnește.

Cronicarul, pentru a crea pe deplin iluzia că e cronicar, Victor Panduru ne dă impresia a vorbi în limba strămoșilor noștri de acum 6-7 generații în urmă. Autorul a adăugat cărții un glosar, trebuincios sub raport didactic, nici vorbă, dar care, pentru descifrarea textului de cititorul român, este, din nefericire, inutil. Cuvintele sunt redate în mod atât de savant și meșteșugit orânduit în frază, încât oricât limba era cangrenată de slavisme, grecisme ori turcisme, frazele le înțelegem perfect în frământătoarea lor sonoritate arhaică. Parcă ne-am afla în fața unui sit arheologic lingvistic, pe care l-a descoperit pentru noi romancierul.

VICTOR ATANASIU

Cronicar

Combaterea (lirică) a pandemiei

Poetul *Claudiu Komartin*, prin colecția Rotonda a Editurii Cartier, în 2022, ne provoacă și ne incită, persiflant, cu niște *„hore pentru zădărnicirea combaterii”*; adică prin volumul *„Inoculare”*.

După alte cărți de lirică, nonconformiste, poetul-editor de la Bistrița, cu ironie și ludic, vrea să ne vindece de virus, de Covid-19, grație lucidității, unei ficțiuni parodic-polifonice, ideii care ar putea eradica angoasa, teama, delirul rătăcirii, alienarea.

Introspectiv, Claudiu Komartin, în 45 de secvențe, combate nevroza colectivă iscată de o pandemie rebelă, liricul surâzând amar printre ADN-uri, vaccin, măști medicinale, ser și o salvare de întreținut ființa. Aluziv la poncife (la sparanghel, căpșune), la ocult, la misticisme, la viruși, la anticorpi, la moravuri grele. *Inoculare* e o resetare ce eludează extincția, cu acces la „luciferază” (Cl. K.). În regim satiric, pamfletar, de revoltă sui-generis: *„nu ne lasă să punem întrebări”*.

Fără a-și vaccina memoria, Eul, poetul repudiază păcatele „plandemiei” (Cl.K.), cronicizarea disperării, autoironic față de autoimunizare, cu sarcasm în contra psihozei, a termoscanării, bagatelizând certificatul verde, mesajele și codurile de tot felul, însumând, ca într-un fapt divers, victime „publice” ale pandemiei.

Un poem face trimiteri la internet, la Instagram, la Facebook, la YouTube sau la TikTok, veștejind frica, groaza carantinei. Poetul amendează excesele și festivismele, vaxinul (= vaccinul), acesta din urmă fiind steril, anarhic, pseudo-salvator, într-un soi de inchiziție.

Lirica de aici ridiculizează terapia naturistă (cu ingrediente ca: ghimbir, hrean, ridichi, pelin), o rețetă „halucinogenă”, manipulatoriu-terorizantă.

„Măscuța” asortată, războiul (închipuit!?) chimico-biologic, psihoza generalizată și „elita” politichiei lasă loc și jocului de cuvinte: „Ci BernEtic”. Cu aluzii transparente la OMS, la câțiva teleaști, la moaște, la Soros, la diagnoze, manipulări ori terapii cu „îngeri”. În glumă (oare?), poetul re-simte epicentrul pandemic în Biserica Ortodoxă.

Efectul virusologic e spălatul pe mâini, ideea că Arafat e o „clonă”, Macron fiind și el subiect al *„...inoculării”*. Care nu e un termen strict medical, ci de uzanță morală, parodiat, un avertisment la prespălarea (n.n.) creierului. Alt iminent efect al bolii.

Omenirea nu a răposat (încă!), indignarea cuprinzând și pe un „sperminator” anume, ipostazele contaminării, de la o călugăriță la Putin, fiind contrase în spațiul spitalicesc, de unde *„scapă cine poate”*. Apelul poetic final e, totuși, optimist, îndemnul liric *„să rămânem oameni”* relevând o Poezie a mizei traumatizante dar și o terapie inedit-oraculară.

ŞTEFAN VIDA MARINESCU

Efectul virusologic e spălatul pe mâini, ideea că Arafat e o „clonă”, Macron fiind și el subiect al *„...inoculării”*. Care nu e un termen strict medical, ci de uzanță morală, parodiat, un avertisment la prespălarea (n.n.) creierului. Alt iminent efect al bolii.

Jean Dumitrașcu

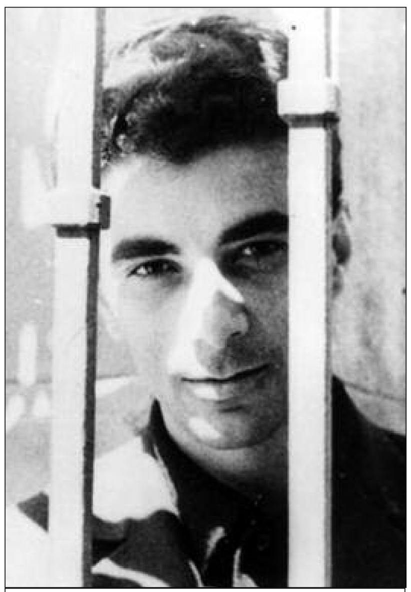
Momente din viața revistei de cultură ARGEȘ

Cine va dori să scrie o istorie completă a revistei *Argeș* va avea mult de lucru, atât de zbuciumată e! Cu numiri neașteptate, cu demiteri și demisii răsunătoare, cu războaie fratricide și procese la Judecătorie.

Prima serie a revistei de cultură ARGEȘ a apărut la începutul verii anului 1966. Dar câte discuții până să iasă de sub tipar primul număr! Astfel, în anul 1965, observând că în țară încep să apară reviste literare, scriitorii piteșteni au prins curaj și s-au manifestat, îndeosebi în cadrul ședințelor Cenaclului literar *Liviu Rebreanu* (Tudor Diaconu, Ludmila Ghițescu, Marin Ioniță, Octav Pârvulescu, Ion Voiculescu), dar și în mediul universitar, în favoarea apariției și aici a unei reviste. Nimeni nu a zis nu, singura problemă fiind aceea a alegerii celor care urmau să o realizeze. Întrucât la Institutul din Pitești profesau Gabriel Țepelea, Augustin Z.N. Pop (Șerban Cioculescu tocmai plecase), Gh. Vrabie, Mihail Diaconescu ș.a., forurile au preferat universitarii. Scriitorii erau cam fără studii. Deja în toamna acelui an, revista începea să prindă contur (întâlnirile aveau loc la Pitești, dar și la Găești, în casa lui Aurel Iordache, Gabriel Țepelea cooptându-l deja pe Baruțu Arghezi). Primul număr al revistei județene de cultură – intitulată *Meșterul Manole* – a apărut în ianuarie 1966. Nu a apărut pe piață, la intervenția unui vigilent: mai existase o revistă cu acest titlu la sfârșitul anilor '30, una de orientare legionară. Și nu care cumva să se interpreteze! Extrem de curios: revista *Meșterul Manole* nu avea nici casetă redacțională.

Mihail Diaconescu

Gh. Tomozei

MEȘTERUL MANOLE
ANUL I
NUMĂRUL
1
IANUARIE 1966
PITEȘTI
24 PAGINI
3 LEI
REVISTĂ DE CULTURĂ
început de drum
Inscripție pe o casă nouă

Pe prima pagină din *Meșterul Manole* trona o imagine a Hidrocentralei „Gheorghe Gheorgiu-Dej" de la Vidraru, încă în lucru. Plus o tabletă a lui Tudor Arghezi, poet național la acea vreme, „Inscripție pe o casă nouă". Cităm din Arghezi: „Meștere Manole care treci prin gândurile mele de o viață întreagă, ridicându-ți schelele peste noul grai românesc, ajungi și întreci turlele lui Negru-Vodă (...) să-ți doresc un veac de viață e prea puțin. Tu faci parte din vecia muntenească".

„Vecia muntenească" a durat un număr, și acela nescos pe piață. După liniștirea spiritelor, **la 1 iunie 1966 ieșea de sub tipar *Argeș*** (și aici au fost probleme, unii susținând că mai există până și un restaurant cu această denumire, nu mai vorbim de râu), în care au fost preluate majoritatea textelor din *Meșterul Manole*, ba chiar și echipa era cam aceeași. Cel mai important lucru a fost acela că revista putea să apară și avea și sprijinul necesar al autorităților (obligatoriu), acceptându-se și subtitlul de ,,revistă politică, socială, culturală editată de către Comitetul județean pentru cultură și artă Argeș". Nu mai era hidrocentrala pe prima pagină, ci Nicolae Ceaușescu. Din primul colectiv redacțional făceau parte: Baruțu Arghezi, Dan Bițică, ing. C. Budan, Al. Cerna-Rădulescu (secretar general de redacție), Șerban Cioculescu, Mihail Diaconescu (redactor-șef), arh. V. Manu, Augustin Z.N. Pop, Gh. Stănculescu, Gabriel Țepelea, ing. Nicolae Țivilea. Revista a primit un sediu propriu, pe str. Justiției nr. 6, iar, ulterior, și mașină. Cum a ajuns Baruțu Arghezi la Pitești? Practic a fost impus corector chiar de Tudor Arghezi, după cum mărturisea Mihail Diaconescu, cel care îi solicitase marelui poet colaborarea (ultima serie a *Biletelor de papagal*). ,,O greșeală de tipar e ca un cui în pantof!", a spus Arghezi...

Cum Mihail Diaconescu se pregătea să se predea în Germania, în toamna lui 1969, la conducere a fost numit, pentru nici două luni, Ion Popovici, dar acesta nu a rezistat, fiind înlocuit, în decembrie 1969, cu Gheorghe Tomozei. „Prințul Tom" îl aduce ca secund pe Florin Mugur, iar revista publică tot ce era mai bun – Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Cezar Baltag, Marin Preda, Eugen Barbu, Gabriela Adameșteanu etc. Pentru reputația la care ajunsese revista, Tomozei primește, din mâna lui Nicolae Ceaușescu, în decembrie 1973, o înaltă distincție de stat (Meritul cultural).

Adus de la Șuici, salvat de acolo, Mihai Golescu se inițiază în arta reportajului, dar și a publicității. La acest ultim capitol îl are ca mentor pe Vili Firoiu, cel care îi dă un sfat valabil și astăzi: „Dacă vrei să intri la un mare director de întreprindere întâi îi cucerești secretara. Cu o floare, cu o ciocolată". De altfel, revista se autofinanța înainte de 1989, după cum se mândrea Sergiu I. Nicolaescu.

Dar Tomozei rămâne cu medalia în piept, pentru că este schimbat imediat. Revista își pierde independența, devine trimestrială, ajunge supliment al ziarului de partid „Secera și ciocanul", directorul ziarului (Gh. Stănculescu) e și al revistei, iar redactor-șef este numit Sergiu I. Nicolaescu. Acesta din urmă primește sarcina de a publica în special pe scriitorii din județ, nu pe unii „abstracți", precum Nichita Stănescu.

La revoluție, peste membrii redacției ARGEȘ năvălesc scriitori mai... revoluționari. Sergiu I. Nicolaescu renunță, fiind ales șef Nicolae Oprea. Ei bine, socotind că numele revistei este compromis, se hotărăște editarea revistei... MEȘTERUL MANOLE! Exact ca-n 1965. Și tot ca atunci, apare un singur număr, decembrie 1989. În ianuarie 1990, reapare ARGEȘ...

Am spus că revista a avut o agitată viață internă. Să dăm câteva exemple revelatorii.

Marin Ioniță e angajat la revistă, adus de la „Făclia hidrocentralei" din Corbeni, dar numele nu-i încape în caseta redacțională. Nici altora – precum Ilenei Mălăncioiu, Elisabetei Niță-Novac, Mihai Golescu. Octav Pârvulescu e pierdut pe drum(uri), în boema sa proverbială. Într-o zi, în 1968, la redacție sosește o circulară de la P.C.R., cum că Dan Rotaru nu are drept de semnătură pentru implicarea într-un incident petrecut la Iași, pe când era student. Marin Ioniță rupe circulara, dar tot se află. Dan Rotaru nu e bine văzut în redacție. Mihail Diaconescu îl tot întreabă: „Domnule, ce fel de filosof ești dumneata?" Nu e bine văzut nici secretarul de redacție Al. Cerna-Rădulescu, legionar în tinerețe, care semnase pe vremuri, în presa legionară, cu pseudonimul „Pistol".

Într-o zi, pe când era redactor-șef Ion Popovici, vine la redacție o femeie cu un sugar în brațe. Aceasta susține că tatăl ar fi Baruțu Arghezi. Baruțu o știa și se face nevăzut, femeia lasă copilul pe biroul lui Popovici. Acesta, neavând copii, își cheamă soția la revistă, hotărât să înfieze copilul. Dar, spre terminarea programului, revine mama și-și revendică odrasla din flori.

Pe când era șef Gheorghe Tomozei, nu se ținea condică de prezență. Se pomenesc în redacție cu secretarul cu propaganda, Grigore Comartin, fioros. Florin Mugur ia un pumn de calmante, își amintește Dan Rotaru. „Tovarășe Tomozei, zice Comartin, am auzit că la revistă nu e condică de prezență și nici nu se prea vine zilnic la serviciu!". Tomozei, prieten cu Gh. Năstase, îi replică: „A apărut revista pe luna asta? Înseamnă că oamenii mei au muncit și au scos-o la timp".

Neaderând la nicio grupare, un Romulus Constantinescu reușește să nu se certe cu nimeni, văzându-și de grafica sa, deși avea un rival redutabil, pe Ion Gheorghe Vrăneanțu.

Dar Tomozei, care făcea o revistă de top național, era un tiran. Gelos pe Cezar Ivănescu, îl dă afară din redacție. După o ceartă violentă cu adjunctul Florin Mugur, îl dă afară și pe acesta. Mugur pleacă la gară pe jos, prin zăpadă, îmbrăcat subțire, cu capul gol, târând piciorul beteag. Dar Tom îi desface contractul de muncă și lui Marin Ioniță, pentru lipsă de talent, dar acesta îl dă în judecată. Marin Ioniță tocmai primise premiul revistei „Luceafărul". Judecătorii piteșteni sunt puși la grea încercare. Cum să judece dacă un scriitor, premiat încă de la prima carte, are talent sau nu? Așa că Marin Ioniță e reîncadrat. Dar vine un alt prim-secretar, care-l schimbă pe Tomozei.

Următorul șef, Sergiu I. Nicolaescu, nu are viață ușoară. În 1975, după ce publică un reportaj al lui Dorin Tudoran, „Dialectica realității", este anchetat la Partid și la Securitate. Scapă cu avertisment. În 1980 publică un text al lui Ion Lică-Vulpești, „O poală cu ouă", text ce este preluat/citit de „Europa Liberă". Iar anchetă, iar avertisment. În 1981, pentru că publică placheta „Neuronia" a lui Călin Vlasie, este desființat de Constantin Stănescu, în ziarul principal de partid, „Scânteia", pentru devierea revistei de la principiile oficiale. Iar emoții. Și mai mari în 1988, când, după publicarea unui text al lui Paul Everac, „Intelectualii satului", plin de șopârle, preluat și acesta de „Europa Liberă", este sancționat tocmai de o... subalternă, Ioana (Neli) Girardi, care avea funcția de adjunctă a organizației de bază PCR pe revistă. Neli Girardi îl roagă chiar pe Sergiu I. Nicolaescu să scrie un referat în care să-și facă autocritica. La ședință participă și vestitul prim-secretar Zanfir care, culmea, nu s-a amestecat. Se votează cea mai blândă sancțiune. Așa și-a sancționat Neli Girardi șeful. După care toți membrii redacției au mers la o votcă...

(va urma)

Țările Române, zid al Europei și al creștinătății

Andrei Breabăn, *Poarta războiului sfânt, Belgrad 1456*, Ed. Cronedit, Iași, 2023

La mijlocul secolului al XV-lea, cele trei țări românești făceau parte din imperii europene diferite, dar au avut norocul istoric și binecuvântat de Dumnezeu de a fi conduse de personalități excepționale care au marcat istoria europeană: Ștefan cel Mare în Moldova, Vlad Țepeș Dracula în Valahia și Iancu de Hunedoara în Transilvania. În acest moment, Bizanțul, Cetatea lui Constantin cel Mare, părea să fie cel mai aproape de eliberarea sa de sub stăpânirea păgânilor.

Andrei Breabăn a inițiat un uriaș proiect, *Epopeea ștefaniană*, care a ajuns la al cincilea volum. Autorul și-a ales această perioadă de grandoare românească deoarece în acest mijloc de secol al XVI-lea sunt contemporani trei mari personalități ale neamului, trei voievozi în cele trei provincii sfâșiate de trei imperii. E un fel de unitate sui-generis între cele trei principate cu statalitate proprie.

Autorul se oprește la perioada ștefaniană descoperind evenimente și unghiuri de vedere inedite, deși epoca a constituit subiectul capodoperei lui Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*. Imaginarul istoric al lui Andrei Breabăn este însă structural diferit de cel sadovenian care nu s-a îndepărtat niciodată de fundamentul moldovenesc. Dimpotrivă, cartea de față, „Poarta războiului sfânt, Belgrad 1456", este un roman dinamic, cu schimbări de rezoluție stilistică și alternarea nucleelor narative, care varientează specificul evenimentelor și alunecă cu viteză pe harta continentului european.

Am spune că opera lui Andrei Breabăn absoarbe denominații superlative în care eticheta de roman este minimală, dar care se dezvoltă într-o excelentă expresie narativă, de la epos și ciclu la epopee. În paginile cărții sale, nimic nu este exagerat în amplitudinea tablourilor istorice, a conturării personajelor și scenelor de viață autentică.

Printr-un discurs direct, pur informativ, aproape cenușiu, autorul acumulează evenimentele metodic, precum un adevărat istoric, le selectează și le ierarhizează într-o piramidă a semnificațiilor.

Morala înfruntărilor dintre marile forțe din acea perioadă istorică dă seama de eroziunea marilor puteri după o ascensiune vremelnică și dovedește aceeași morală a fragilității ființei umane. Astfel, Imperiul otoman din perioada cuceririi Constantinopolului de către Mahomed și până la înfrângerea din fața orașului Viena parcurge o perioadă de glorie care durează, totuși, mai bine de trei secole. În acest timp, confruntările dintre turci și creștini au și o dominantă religioasă, dar secolul al XIX-lea vine cu o serie de înfrângeri care limitează fostul Imperiu și conduce la apariția unui stat modern după model european.

În ceea ce privește romanul de față, trebuie să remarcăm că este riguros structurat și cuprinde atât episoade de luptă – „Plecarea în cruciadă", „Bătălia navală", „Asediul general" sau „Bătălia finală", cât și aspecte ale vieții românilor, precum „Nuntă la oșeni", incipitul cărții, „Cină între prieteni" sau „Întrecerea", dar pare să lipsească latura romantică, iubirea, care nu este prezentă decât cu momentul festiv al nunții. Așa cum observă cu pertinență prefațatorul, Ion Holban, „pentru nunta oșenilor din Negrești, Andrei Breabăn n-a avut, se pare, nevoie de un efort special de documentare; primul capitol al cărții (...) descrie, în fond, desfășurarea unei nunți acolo, *azi*, cum va fi fost și altădată". În schimb, episoadele de luptă sunt scrise alert, dinamismul acțiunii răzbate din fiecare frază: *Ștefan observă hangerul care și-a luat zborul spre el. Vrând să se ferească, se împiedică de un cadavru și poticnindu-se, cade pe punte. Ismail ridică iataganul deasupra capului, pregătindu-se să-l înfigă în moldovean. În ultima clipă, Ștefan se întoarce și scoțând jungherul îl înfige cu putere în pieptul turcului care era aplecat asupra lui.* Este vorba despre capitolul 19, „Bătălia navală", care redă scena apărării Belgradului. Aceasta, și altele, depășesc stricta relatare istorică și amplifică universul narativ cu teme secundare și episoade exhaustive care rotunjesc acțiunea și conferă rezoluție sapiențială cu consecințe morale.

Impresionantă este și descrierea ultimelor clipe de viață ale eroului învingător al marelui Imperiu otoman, Iancu de Hunedoara. Înconjurat de familie, de episcopul Capistrano și de Ștefan, Iancu înțelege că boala lui – ciuma – a fost mai parșivă decât turcii: *A venit vremea să-mi dai ultima împărtășanie, Sfinția ta. „Sunt gata pentru drumul cel mare și etern. Toată viața mea a fost o pregătire pentru primirea acelui prieten bun, care să mă conducă la tronul atotputernicului meu Domn. L-am servit pe acesta în toate peripețiile și vitejiile vieții mele, năzuindu-mă să umplu acel loc care mi-a fost încredințat (...)",* citează autorul pe Antonio Bonfini, „Iancu Corvin de Hunedoara", traducere de Teodor Popa, Ed. Wachter, Hunedoara.

E posibil ca în scurt timp, Andrei Breabăn să câștige laurii și gloria pe care o merită. Doar în urmă cu cinci ani dânsul – debutant trecut bine de cumpăna vieții – a început să publice diverse lucrări de documentare și popularizare pe teme istorice, dar și versuri, legende istorice, eseuri, romane într-o ordine aleatorie care nu obiectivau un centru al creației. Cu timpul însă s-a dovedit că textele propuneau o lectură variată și extrem de complexă într-o abordare obiectivă și nuanțată, excluzând orice suspiciune de amatorism.

AURELIU GOCI

Christine Bernadette Rousseau

Avalon. Secretele emigranților fericiți

Cartea ,,Avalon. Secretele emigranților fericiți" apărută la Editura Polirom, având ca autor pe Bogdan Suceavă, își începe periplul cu o dedicație: ,,Celor ce au plecat. Celor ce se gândesc să plece. Celor ce vor pleca." și, pe parcursul celor 619 pagini, autorul nu face altceva decât să-și îndrume cititorii interesați spre deprinderea vieții într-o lume nouă, lumea universitară americană. Încă din prolog am descoperit ceva ce m-a interesat, și anume autorul declară că: ,,Oamenii se simt acasă când joacă fotbal." Urmează apoi o enumerare care dă cărții un plus de suculență: ,,Echipe de latino-americani care jonglează cu balonul ca și cum ar naște metafore, echipe de africani care dansează în loc să respire, iar când respiră o fac cu inima, echipe ale cluburilor fraternităților, studenți care împart o vilă și gătesc împreună, se antrenează împreună și pregătesc meciurile așa cum un pluton de trupe speciale ar pregăti o operațiune de desant. Sunt echipe de asiatici care aleargă după sisteme de joc imposibil de înțeles, echipe care împart între ei cafeaua de la ora zece și bârfele de la ora cinci/.../Sunt și echipe de fete, gata să demonstreze și pe terenul de fotbal că sunt mai bune decât băieții, iar unele dintre ele chiar reușesc. Între acestia e și echipa de români. Suntem după Euro 2000, iar nouă ni se pare că putem cuceri lumea." Am început cu acest citat pentru că în el e cuprinsă descrierea categoriilor de tineri care au venit să învețe în America, să susțină doctorate, apoi să se lupte pe piața muncii pentru câștigarea unor posturi bine plătite ca mai apoi, unii, să se întoarcă în țările lor de origine, iar alții să uite definitiv sau parțial de locul lor de naștere.

Bogdan Suceavă, matematician și scriitor, impresionează în primul rând prin faptul că, deși tânăr (e născut în 27 septembrie 1969), are o carieră magistrală: studii de matematică la Universitatea din București (licență și master), doctorat la Michigan State University, apoi profesor în Departamentul de Matematică de la California State University-SUA și o mulțime de premii câștigate ca romancier, cărțile lui fiind traduse în numeroase limbi (engleză, franceză, slovenă, bulgară, maghiară, cehă, italiană etc) precum și numeroase lucrări de matematică apărute în reputate reviste de profil din lume.

Fără să vreau fac o paralelă între cartea ,,Avalon. Secretele emigranților fericiți" și o poezie a poetului Florin Mugur, poezie care face parte din volumul ,,Firea lucrurilor" (1988): ,,mor școlile matematice, știați?/să comparăm agonia școlilor matematice/cu agonia scurtă a vrăbiilor/și să nu ducem comparația mai departe/să nu ducem nimic/ mai departe/decât cel mult/ învelit într-o foaie de ziar/trupul cald al pauperei vrăbii/pe care să-l punem ușor/ lângă lăzile vechi de gunoi/așezate geometric în unghi ascuțit" (,,O afirmație a lui Norbert Wiener"). După cum scrie Bogdan Suceavă în cartea sa, nu numai că nu mor școlile matematice, ci ele sunt izvoare din a căror apă beau tinerii iubitori de ecuații diferențiale, de analiză matematică, de algebră, de topologie etc. Curioși fiind ne întrebăm cum era la un curs? Găsim un fragment care descrie perfect un profesor care trăiește prin matematică și care vede în ecuațiile matematice niște ființe vii după ce le scrie pe tablă ca și cum numai așa ar putea să le îmblânzească: ,,Selman Akbulut intră în sala de curs ca o furtună. Se întoarce către tablă și se adresează direct grupurilor topologice precum unor ființe vii, vorbește cu obiectele matematice."

Autorul, venit în America pentru câțiva ani necesari obținerii doctoratului, se gândește deseori la ceea ce a lăsat în urmă: la problemele prin care a trecut familia sa, la orașele din România unde a trăit, la cursurile extrem de valide de la Universitatea din București, la situația politică din țară, la faptul că își dorește cu ardoare să se reîntoarcă în țară ca să predea la universitate crezând cu tărie într-un climat politic total schimbat în bine în România...

Bogdan Suceavă analizează suav dar și realist lumea în care a plonjat, e drept cu voia lui. Spre exemplu, descrie colegii de la cursul de topologie, unul mai special decât altul:

- Matthias are un raport ciudat cu realitatea, e prezent și nu e prezent în același timp; poartă saboți de lemn care fac un zgomot ca de galop pe coridoare. E german.

- Tae-Wan e caracterizat ca fiind cel mai simpatic și se poate comunica plăcut cu el.

- Hamid a reprezentat Iugoslavia la Olimpiada Internațională de Matematică. Vorbește despre Sarajevo. Fusese în Sarajevo când se trăgea în oraș. Supraviețuise măcelului.

Alături de Bogdan Suceavă parcurgem momente emoționante ca acela în care tatăl prozatorului fiind însărcinat să investigheze o crimă în care o fată fusese violată și omorâtă. Era toamna anului 1974. Singurul indiciu de la locul crimei a fost un nasture. Pe nasturele acela era amprenta fetei iar pe dosul nasturelui se mai vedea un fragment de amprentă care nu aparținea victimei. Nasturele provenea de la o salopetă pe care o foloseau muncitorii singurei întreprinderi care funcționa în zonă; 800 de bărbați aveau astfel de bluze. Și totuși, tatăl autorului a găsit ucigașul. ,,De atunci, scrie cu mândrie Bogdan Suceavă, tata a devenit ofițerul de miliție care a prins un criminal plecând de la un nasture pierdut la locul faptei. Nimic nu e mai important decât o investigație la capătul căreia se află adevărul."

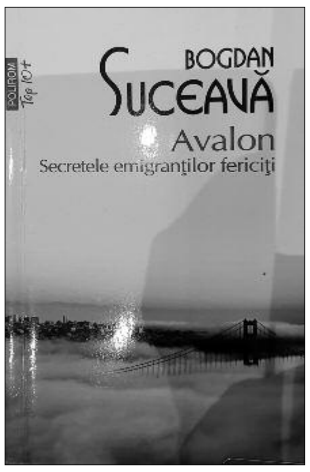
Titlul cărții conține două părți. Partea a doua a titlului, ,,Secretele emigranților fericiți", e ușor de înțeles. Partea întâi, Avalon, este insula legendară, unde se spune că a fost făurită sabia Excalibur a regelui Arthur și unde acesta a fost dus să îi fie vindecate rănile. Avalon a fost descrisă pentru prima dată de Geoffrey of Monmouth în Historia Regum Britanniae. Geoffrey of Monmouth a fost un cronicar și episcop anglo-normand, care a trăit în jurul anilor 1100 și 1155 și este cunoscut mai ales pentru opera sa Historia Regum Britanniae ("Istoria regilor Britaniei"). Pentru Bogdan Suceavă continentul american este insula Avalon, așa cum pentru regele Arthur a fost această insulă legendară-aceasta ar fi interpretarea mea privind titlul romanului.

Nu aș vrea să închei această scurtă prezentare a cărții (ea meritând o analiză amplă și o vizualizare din toate unghiurile și din foarte multe puncte de vedere), înainte de a arăta cu câtă sinceritate, cu câtă limpezime, cu câtă dedicare a scris autorul acest roman-ghid. Se vede din fiecare descriere cât de mult iubește matematica și cu câtă determinare și seriozitate își dorește să devină un învingător în relaționarea cu problemele de cercetare matematică, ele nefiind simple probleme căci rezolvarea lor ,,mușcă ceva din carnea și din sângele tău./.../E ca și cum dracul însuși ar trage de tine ca să vadă până unde duci înainte să te rupi."

Numai cei care ajung să relaționeze la cel mai înalt grad cu matematica așa cum relaționează autorul cărții ,,Avalon. Secretele emigranților fericiți"consideră această relaționare ca fiind o ,,bătălie" dar care ,,conține în ea un potențial de iluminare similar experienței din vechime care ar fi implicat frecventarea Sfinților Părinți sau a Scripturilor."

Tot o bătălie câștigată pare a fi și acest roman-ghid care aduce în fața cititorilor un fel de schemă de viață și de înaltă reușită.

Autorul, venit în America pentru câțiva ani necesari obținerii doctoratului, se gândește deseori la ceea ce a lăsat în urmă: la problemele prin care a trecut familia sa, la orașele din România unde a trăit, la cursurile extrem de valide de la Universitatea din București, la situația politică din țară, la faptul că își dorește cu ardoare să se reîntoarcă în țară ca să predea la universitate...

Mihaela Albu

Arta de a scrie Povestiri (chiar și) despre oameni obișnuiți[1]

Cine a citit *Cartea șoaptelor*, ca și toate celelalte volume de proză publicate, în timp, de Varujan Vosganian, ar putea afirma, plecând de la o frază din deschiderea *Cărții*, că scriitorul nu a dus nicidecum viața unui „om care a trăit nespus"[2].

Și bine a făcut *spunând*, spre folosul literaturii române!

Cititorul familiarizat cu opera lui Vosganian știe de asemenea că autorul a cunoscut și „a trăit" trecutul cu ajutorul poveștilor aflate de la bunicul său ori de la alți bătrâni, dar înțelege și că el *trăiește* deopotrivă prezentul, adică observă și *spune*, devenind astfel *martorul* care depune depoziție – pentru astăzi, pentru mâine.

Ca și în *Copiii războiului,* de exemplu, personajele *Povestirilor despre oameni obișnuiți* (cea mai recentă carte a sa), pot fi oricare dintre noi, cititorii. Ne putem astfel regăsi în Oni, în bătrânul Vladimir, în Dl. Simion, în Narcisa, în Bogdan, în Filotti, în personajele nenumite (care completează viața și conferă credibilitate celor cărora „le decupează imaginea" spre a ne relata povestea lor[3]), chiar în Demostene ori Butucu (dacă aceștia doi ar citi vreodată cărți). Putem regăsi totodată realitatea în care trăim/ am trăit recent – anii pandemiei de corona virus, ai transformărilor de atitudini, de mentalități, de caractere, de limbaj ori relații interumane etc., de cele mai multe ori într-un sens negativ.

Oamenii despre care a ales să scrie, cărora autorul le-a „decupat" o parte din destin, ca exemple pentru o anumită categorie, sunt, cum bine se observă la lectură, oameni „obișnuiți", întâlniți de fiecare în viață. Deși suntem în plină ficțiune, unii au o identitate reală, cum este – probabil – anticarul Arșavir, „unul dintre cei mai mari anticari pe care i-a avut vreodată Bucureștiul după război." Poate că într-o proză viitoare el va fi personaj principal, iar viața lui și mai cu seamă activitatea lui – atât de importantă în interbelic mai ales (pe cale de dispariție, într-un fel, azi) – ar ajunge să fie cunoscute, de vreme ce vor fi *spuse*. „Crede-mă, meseria de anticar nu e de colea", va afirma cel care-i va urma – cu aceeași pasiune – în această îndeletnicire: „Îți cunosc cartea după miros, închid ochii și-ți spun cu ce piele este învelită, cu ce fel de hârtie și cerneală a fost tipărită, câți oameni au citit-o. Cred că, dacă ar fi să ne numeri câți de-ăștia mai suntem în București, îți prisosesc degetele de la o mână". (p. 177) O informație referitor la cenzură și mai ales la ura autorităților din perioada stalinistă împotriva scriitorilor și a cărților, cu binecunoscuta epurare din acel timp, când mii de volume din biblioteci au fost distruse[4], iar cei care le dețineau erau întemnițați, este introdusă subtil în replica anticarului căruia inginerul Vladimir era nevoit să-i vândă volume rare: „Pentru niște cărți ca astea, maestrul meu Arșavir a făcut mulți ani de pușcărie."

Desigur, astfel de momente ale istoriei sunt doar amintite. Acțiunea povestirilor, în majoritate, se desfășoară în prezentul scrierii cărții.

Pe de altă parte, dacă personajele (probabil în majoritate reale) din *Cartea șoaptelor* sunt prezentate în registru grav, în *Povestiri*... tonul oscilează între gravitate, ironie și chiar umor. Ca și lumea în care trăim, subiectele reflectă viața cotidiană, scenele grave alternând cu cele ironico-umoristice, iar prezentarea lor apare de asemenea în alternanța narațiunii cu dialogul, a descrierilor cu pasajele reflexive. Autorul nu numai că *vede* lumea contemporană și ne aduce aproape oamenii ei, dar are o capacitate extraordinară de a pătrunde deopotrivă în varii medii sociale, dar și direct în psihologia unor personaje. Ar fi de dat multe exemple, dar îl voi aminti pe Beniamin, fratele autist al profesoarei de la Politehnica bucureșteană, cel care intra în dialog cu culorile, cu tablourile văzute în muzee. „Ben nu doar că auzea culorile, le și simțea căldura, făcea el însuși parte din pictură, precum Wang-Fo, pictorul izbăvit din *Povestirile orientale* ale lui Marguerite Yourcenar.*"* (p. 246)

Așadar, toate personajele, toți oamenii pe care naratorul și-i alege pentru a le spune povestea sunt reprezentanți ai unei categorii sociale, profesionale, de vârstă, de sex etc., toți contemporani cu momentul scrierii poveștii vieții lor, contemporani și cu noi, cei de azi. Iar dacă ar fi să enumerăm exemplarele fiecărei categorii, am avea, cu siguranță, imaginea societății contemporane românești. Astfel, personajele în jurul cărora autorul țese o poveste sunt dintre cele mai diverse: un șofer de tir, un IT-ist, o profesoară universitară, un inginer pensionar, un tânăr fără ocupație, unul orfan, crescut la Casa de copii, un traficant de droguri, ciobani etc., etc.

Dar și realitățile românești sunt familiare cititorului – de la fabricile închise la procesele interminabile (cu amânări an de an) pentru recuperarea locuințelor, de la traficanții de droguri la fetele răpite de proxeneți, de la învățământul în care predau profesori nepregătiți profesional la tiriștii care își duc mare parte din viață pe drumuri, în mașină, de la blocurile prost construite la importul masiv de produse alimentare în detrimentul celor românești și așa mai departe.

Este vorba despre o realitate pe care o cunoaștem sau... credem că o cunoaștem. Diferența între scriitor și cititor, adică între cei care trăiesc concomitent în același prezent, este însă că primul *vede* și își asumă datoria de a *spune*, de a-l conștientiza pe cel de-al doilea asupra a ceea ce se întâmplă cu adevărat.

Varujan Vosganian nu este un narator omniscient și atât. El joacă un rol – rolul naratorului care *știe*, făcându-și părtaș cititorul la acest joc. Și astfel, el *descrie* ce *crede* că *ar putea vedea*, știe *ce* și *cum* vede un personaj sau altul (v. de exemplu Livia, în *Martiriul lui Sebastian*), recurge – când vrea – la tehnica poliedrică, își însoțește personajele în diferite locuri, descriind, cu amănunte bine alese, extrem de sugestive, spațiul respectiv, în care le așază firesc. Uneori autorul intră în tandem cu cititorul, personajul fiind ca pe o scenă, de pe care îl urmăresc – curioși parcă – amândoi. El „focalizează" un fel de reflector asupra unui personaj, luându-și părtaș cititorul la actul de *a privi*, la cel de *a auzi* și, astfel, *a cunoaște* un om sau altul, un moment/ momente anume din viața lui ori realități din România contemporană.

Desigur, fiecare personaj are o poveste, fiecare face parte din lumea de astăzi și trăiește experiențe pe care și noi poate că le știm deja de la cunoscuți, de la prieteni, de la rude, din mass-media ori ni s-au întâmplat cumva nouă înșine. Toți sunt oameni obișnuiți, chiar și ciobanii din ultima povestire (*Vâscul*), dar, cu aceasta, autorul trece pragul către legendă și mit. Aici, protagoniștii sunt „obișnuiți" și nu prea[5], au ei înșiși povești neobișnuite sau nespuse[6]; muntele, pădurea și stâna sunt și acestea locuri „obișnuite" și nu prea.[7] Nu știm cum, dar această ultimă povestire amintește uneori, prin aura de legendă din unele fragmente, de *Cartea* ... care l-a situat pe scriitor printre *adevărații* candidați la Nobel. Mitul împletit cu realitatea contemporană, viața în general, păstrată în tradițiile neșterse și trăită în mijlocul unei naturi – și aceasta parcă neschimbată de veacuri – , conferă povestirii *Vâscul* un loc aparte în contextul volumului. (Ar fi de analizat de asemenea conotațiile ori simbolul acestei plante magice, aleasă de autor drept titlu, cum multe alte sugestii strecurate subtil în fiecare narațiune!)

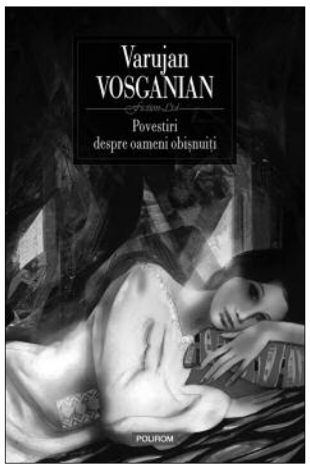
Făcându-ne părtași la atâtea destine, la atâtea povești de viață, putem concluziona totuși că dacă „a spus" și *cât* a spus omul-scriitor Varujan Vosganian, tot pe atâta a trăit!

Prin *Povestirile* sale (ca și prin întreagă opera sa în proză), scriitorul pare a afirma: „nimic din ce e omenesc nu-mi este străin".

Iar cele *spuse*, precum și *felul* în care au fost transmise cititorului de astăzi (cu siguranță și celui de mâine!) sunt adevăruri (în haina ficțiunii), dar și *lecții* de măiestrie narativă.

Și totuși ...despre mulți (dar parcă niciodată despre toți cei pe care i-a văzut sau auzit), poate că *încă* nu *a spus* totul. Cu siguranță, ne va mai *spune*, căci, așa după cum încheie ultima povestire (deci cartea aceasta), „evangheliile nu se termină, se povestesc mai departe", nici *povestirile* despre oameni (fie ei „obișnuiți" sau nu!) nu se termină și *trebuie să se povestească mai departe*.

Diferența între scriitor și cititor, adică între cei care trăiesc concomitent în același prezent, este însă că primul *vede* și își asumă datoria de a *spune*, de a-l conștientiza pe cel de-al doilea asupra a ceea ce se întâmplă cu adevărat.

cronici

1 Varujan Vosganian, *Povestiri despre oameni obișnuiți,* Ed. Polirom, 2022.

2 Într-una dintre frazele cu care se deschide *Cartea șoaptelor* autorul afirma: „Sunt un om care pe atât a trăit nespus și care tot pe atâta n-am trăit."

3 „Ei doi s-ar pierde în mulțimea aceea, dar nu lăsăm să se întâmple asta, le decupăm imaginea, ca într-un medalion, și o urmărim cu fasciculul luminos al poveștii noastre."

La urma urmei, sunt singurii care au trăsături, singurii pe care-i putem identifica, dar *povestea lor nu ar mai fi aceeași dacă ar fi doar ei, fără asaltul mulțimilor care-i împresoară*." (p. 336, s.n.)

4 Pentru ștergerea totală a numelor lor din patrimoniul cultural românesc stă mărturie volumul *Publicații interzise*, 1948, reeditat de Victor Frunză sub titlul *Cartea cărților interzise*, Editura Victor Frunză, 2003, care arată că cca. 8.000 de titluri au fost scoase din circulație!

5 „Întâlnire după atâția ani între doi frați care se iubesc. Seamănă de parcă ar fi gemeni, diferența de cinci ani face ca asta să nu fie cu putință, dar e ca și cum timpul ar fi trecut de la unul la altul. Aceleași buze cărnoase și fălci puternice, aceeași privire sticloasă ca de fiară a nordului, aceiași obraji subți, de icoană bizantină, acoperiți de o barbă scurtă, care nu face decât să le accentueze conturul de-a dreptul noduros al fețelor. La ei totul e încordat, arcuit, linia nasului, sprâncenele, fruntea, doar părul are o netezime odihnitoare izvorând din cărarea de pe mijloc și lăsat să cadă ca o smoală care curge și se răcește în același timp. Oamenii câmpiei, dacă judeci după siluetele lungi, robuste și tălpile late /.../, oameni ai muntelui, dacă judeci după mersul sprinten și privirile scrutătoare." (p. 385)

6 „Au fost numai doi fii și niciunul n-a povestit mai târziu ce văzuse cu ochii lui sau ce auzise din poveștile altora. Doar Leul și îngerul. Vulturul luase cartea în cioc și zburase cine știe unde /.../ Păstraseră poveștile pentru ei cum e și asta de acum pe care o trăiesc sub ochii noștri, iar dacă vreunul a uitat ceva, celălalt îi aduce aminte." (p. 383)

7 „Locul era bun, avea tot ce-i trebuie, drumul neted și bătătorit, fără prea multe ocolișuri și prăvălituri, izvoarele care se revărsau în lacul căruia i se spunea Galeș și care, printr-un stăvilar făcut pe timpuri pentru o moară de apă, coborau până aproape de stână, pășunile întinse pe platou și coborând lin până la șoseaua ce trece prin Cazane spre Timișoara, ca să nu mai vorbim de pădurile dinspre munte, fagi, sângeri, chiar și jnepeni, întinși ca turba într-o mlaștină uscată...." (p. 384)

Conflictul...

(urmare din p. 4)

cameră încălzită... simţi că aceşti oameni erau într-un contact nemijlocit cu un public oarecare, mic ori mare, dar, în sfârşit, era un public. Faţă cu cei moderni parcă mă simt într-o cameră rece, şi într-o cameră rece – va fi observat oricine asta – pare că *lipseşte* ceva, nu căldura însăşi, ci ceva pipăit, parcă pe peretele curat fusese ceva şi nu mai este, sau simţimântul familiei când moare cineva în casă". Dar, fiind solidar prin vârstă şi formaţie spirituală cu generaţia sa sceptică şi negativistă, autorul *Epigonilor* afirmă *indirect* un program poetic modern, anunţând viitorul poeziei ce se întemeiază pe „icoană şi simbol". În veritabilul breviar de artă poetică din penultima strofă, poezia este definită ca o creaţie pură şi sacrală, „voluptuos joc" de imagini şi sunete, transfigurând realul prin prisma idealului estetico-moral de *sfânt, frumos şi bine*. Iar acest ideal care să eludeze *formele fără fond* poate fi atins numai prin fuziunea organică a sentimentului cu raţiunea poetică, cum enunţa Eminescu în *elogiul bătrânilor*: „Şi de-aceea spusa voastră era sântă şi frumoasă, / Căci de minţi era gândită, căci din inimi era scoasă, /Inimi mari, tinere încă, deşi voi sunteţi bătrâni".

Nihilism tehnicist și credință

(urmare din p. 13)

tot în scop compensator, el poate tolera şi zone neutre: colţuri de natură, tradiţii folclorice ş.a. Progresul nelimitat este legea internă a sistemului tehnicist, având la rândul său anumite caracteristici: autodezvoltarea, automatismul, progresia cauzală şi absenţa finalităţii. Deoarece îşi anexează continuu zone nontehnice ale realului, sistemul tehnicist este unul deschis, având însă tendinţa de a se închide asupra sa, funcţionând de parcă nu ar avea nevoie de aportul oamenilor şi urmându-şi doar propriile posibilităţi, conform maximei: „Tot ce poate fi făcut se va face". Desigur că omul este cel care l-a creat şi îi asigură mersul înainte, dar o face ca slujitor al său, integrat în el şi negăsind niciun punct de referinţă intelectual, moral, spiritual, pornind de la care să-l poată judeca şi critica. Pentru aceasta ar trebui „să se atingă o culme a independenţei *spirituale colective*" (s.a.), ceea ce, evident, este puţin probabil. Dar o soluţie individuală este posibilă?

Cu toate că pare să nu lase nicio speranţă, cred că discursul aparent pesimist al lui Jacques Ellul conţine în subtext o puternică afirmare a speranţei creştine: deschizându-ne ochii în faţa „Molochului" tehnicist, el ne face să conştientizăm, împotriva optimismelor (pseudo)liniştitoare, că singura noastră cale de salvare rămâne Dumnezeu. Ca şi în cazul celuilalt mare filosof protestant, danezul Sören Kierkegaard, abia disperarea face posibil *saltul* în credinţă. Doar eliberat de idolii tehnicii, ce-l fac să se creadă dumnezeu, omul se poate situa faţă în faţă cu Dumnezeul adevărat al Bibliei. Fără acest corectiv teologic, deloc explicit în această carte, dar citibil printre rânduri, demersul demistificator al lui Jacques Ellul s-ar înscrie tot în nihilismul atât de precis diagnosticat de care suferă modernitatea cam de pe vremea când tehnica începea să se constituie într-un sistem. Prin deschiderea teologică, gânditorul francez, convertit la 18 ani la protestantism, îi oferă nihilismului tehnicist – având aceleaşi trăsături descrise de Nietzsche: devalorizarea valorilor supreme, absenţa sensului şi a răspunsului la întrebarea de ce? – singurul răspuns viabil: cel al credinţei; ce-i drept, una rece, încordată, atât de diferită de cea a Ortodoxiei, unde în toate există medierea iubirii.

A mirosi lumea. Recuperarea unui simț uitat

(urmare din p. 11)

urât". Lumea decide să devină inodoră câtă vreme, conform lui Sigmund Freud, civilizaţia a apărut odată cu ridicarea omului în două picioare şi cu renunţarea la miros ca simţ principal de orientare în favoarea simţurilor nobile şi intelectuale precum văzul şi auzul. De altfel, după acelaşi autor, atracţia către olfacţie este un simptom important al nevrozei. Mirosul fusese urgisit şi înaintea lui Freud, de filosofi precum Platon, Descartes sau Kant – pentru non-intelectualitatea, relativismul şi „corporalitatea" sa.

Într-adevăr, mirosul spre deosebire de culori şi sunete suferă de câteva deficite esenţiale: 1. este inefabil, inclasabil, nu poate fi surprins în mod clar şi precis printr-un cuvânt sau printr-o ecuaţie; 2. Se transmite într-un mod material, el fiind un „fluid" sau, cum ştim astăzi, alcătuit din molecule, spre deosebire de transmisiunile pe bază de unde ca în cazul culorilor şi al sunetelor; 3. Este cel mai relativ simţ pentru că perceperea mirosurilor diferă de la o cultură la alta, de la o vârstă la alta, ba chiar de la om la om; 4. Este volatil şi versatil – schimbându-şi înfăţişarea în funcţie de moment, de persoana care-l foloseşte (parfumurile, de pildă, se personalizează în contact cu mirosul propriu al pielii parfumatului, la rândul lui variabil în funcţie de starea afectivă, de digestie şi de problemele de sănătate); 5. Este, drept urmare, simţul singularităţii prin excelenţă: în ciuda unor vagi caractere „generale" care ne fac să distingem mirosul unei violete de mirosul unei butelii sau mirosul cafelei de mirosul fânului proaspăt cosit, în cele din urmă fiecare obiect şi fiecare persoană împrăştie o aromă unică, ba chiar cum am văzut, diferită în funcţie de momentul sau vârsta la care se află.

Chiar şi aşa zisele caractere generale mai sus amintite fac din miros simţul cel mai individualist şi cel mai legat de materialitate şi corporalitate câtă vreme cea mai răspândită şi potrivită modalitate de a defini un miros este prin referirea la obiectul care-l emană: miros de ploaie, miros de bălegar, miros de brad etc. Nu pot fi concepute Idei în sens platonician ale mirosurilor, aşa cum s-au putut concepe Idei ale celorlalte lucruri existente, căci fiecare miros este, cum am văzut, unic în felul său şi inseparabil de obiect, astfel încât Mirosul în sine este inconceptibil, spre deosebire de Frumosul în sine sau Binele în sine. La fel, nu se poate vorbi despre o mireasmă perfectă, desăvârşită, despre o proporţie de aur a unei formule supreme de parfum – pentru simplul motiv că în cazul acestui simţ, mai mult decât în toate celelalte, receptarea – pozitivă sau negativă – a unui miros este fatalmente subiectivă, extrem de variabilă în decursul istoriei şi chiar al vieţii uneia şi aceleiaşi persoane. Ne putem plictisi de un miros sau o anumită indispoziţie organică ne poate face să-l găsim respingător, deşi în trecut prezenţa lui ne ridica în ceruri. Aşa păţeşte de pildă Ludovic al XIV-lea cu parfumul de ambră care – după ce-l divinizase - îi cade în dizgraţie, făcându-l răspunzător pentru migrenele de care suferea.

Tocmai datorită proprietăţilor mai sus amintite, *a avea un miros bun* semnifică o capacitate aproape supranaturală de a distinge nuanţe infinitezimale, particularităţi insesizabile, invizibile, inaudibile şi impalpabile, este semnul prezenţei geniului, aşa cum credea Friedrich Nietzsche – specialist în distincţii de o maximă fineţe în domeniul spiritului. De altfel, spiritul se pretează cel mai bine mirosului, dată fiind definiţia sa etimologică: respiraţie! Cum orbii sunt obligaţi din cauza pierderii celei mai importante surse de informaţii pentru om – văzul – să-şi dezvolte capacitatea de orientare prin celelalte simţuri – iar Nietzsche era miop, aproape orb – mirosul capătă, în cazul lor, un rol aproape fundamental, putând depista lucruri cu totul ascunse văzătorilor. Să fie oare o întâmplare că profeţii erau – conform unei tradiţii homerice – orbi?

Cu toată volatilitatea miresmelor, mirosul este, totuşi, într-o altă privinţă, esenţială, mult mai fidel decât celelalte simţuri. În capitolul foarte interesant dedicat memoriei olfactive Federico Kusko surprinde o caracteristică definitorie a mirosului: mirosul nu mai trece prin filtrele intelectuale obişnuite ale memoriei, mereu reconfigurată de experienţele acumulate (amintirile noastre sunt modificate în timpul vieţii noastre, rearanjate cu fiecare moment trăit, resemnificate, ajustate astfel încât să se potrivească în puzzle-ul mereu luat de la capăt al istoriei noastre personale). Dimpotrivă, mirosul ne conectează în cel mai direct şi nefalsificat mod cu... noumenul trecutului nostru, făcând posibilă experienţa madlenei. Proust a surprins într-un mod devenit clasic această capacitate a mirosului / gustului (cele două se suprapun în foarte multe privinţe) de a ne transporta, de a ne teleporta în miezul autentic al amintirii neprelucrate de conştiinţa noastră. Aşa se face că un miros uitat într-un sertar al unei camere de demult să păstreze esenţa nedeformată a unui trecut îndepărtat, metaforă-obiect prin excelenţă a ceea este, în toate celelalte privinţe, anihilat de ireversibil, de necruţătoarea entropie. Chronos îşi poate înghiţi copiii, dar e ceva care-i scapă: parfumul lor, mirosul lor irepetabil.

Această stare de lucruri i-a convins pe unii cercetători să refacă trecutul îndepărtat: mirosul Cleopatrei, al Romei antice, al epocilor de mult apuse, considerându-se că istoria este o ştiinţă incompletă fără o osmologie corespondentă. Dar şi mirosul persoanelor iubite şi dispărute este un obiect de interes, conservarea parfumului lor reuşind să le prezentifice într-un mod pe care nici fotografiile, nici înregistrările video nu o pot face.

Din nefericire, consideră autorul, lumea de astăzi este una tot mai dezodorizată, în ciuda sau poate tocmai pentru că există un marketing olfactiv care încearcă influenţarea cumpărătorilor prin atomizarea anumitor parfumuri şi, în egală măsură, prin crearea unui brand olfactiv inconfundabil. Apreciate în zilele noastre sunt acele spaţii care nu miros... a nimic, absenţa oricărui miros este semnul curăţeniei, al aseptictului, al... siguranţei, căci – o repetăm – unii sunt alergici la mirosuri, oricât de „bune" ar fi pentru alţii sau consideră efluviile parfumate ca fiind intruzive, intruşi ai spaţiului personal olfactiv, un adevărat viol... nazal. Lumea, cel puţin lumea urbană, îşi pierde tot mai mult mirosul, iar această pierdere este aplaudată de cei mai mulţi dintre noi, deşi asomia este pentru o persoană care suferă de ea, o boală sau un simptom al unei boli deosebit de grave.

Apropo de boli – şi bolile au miros. Fiecare miroase în felul ei, diferit de toate celelalte, iar medicii tradiţionali din şcoala lui Hipocrate au folosit mirosul ca un instrument semiologic redutabil, mirosind întotdeauna şi uneori gustând excreţiile pacienţilor: urina, fecalele, transpiraţia. Ciuma miroase într-un fel, febra galbenă şi febra tifoidă într-altul, Parkinson-ul şi cancerul în cu totul altul. Există în prezent încercări de a antrena câini sau şoareci pentru a depista de timpuriu prezenţa indicatorilor odoriferi ai cancerului. Dar şi oamenii pot simţi prezenţa bolii într-un semen, aşa cum s-a întâmplat cu soţia unui bolnav de Parkinson care, înainte cu zece ani de a fi diagnosticat, a putut semnala prezenţa unui miros diferit, straniu, lemnos, ca de mosc. Acelaşi miros l-a regăsit aceeaşi persoană în sala unde se desfăşura o conferinţă dedicată bolnavilor de Parkinson: toţi miroseau la fel! Un cercetător al Parkinsonului a pus-o să miroase douăsprezece maieuri, şase ale unor bolnavi, şase ale unor persoane sănătoase. Femeia a identificat şapte maieuri – şase corect, iar unul în plus – din lotul persoanelor sănătoase. Opt luni mai târziu „persoana sănătoasă" avea să fie diagnosticată cu Parkinson!

Pitagora a crezut că cerul „cântă", că emite sunete suficient de armonioase cât să alcătuiască o muzică a sferelor. Nu i-ar fi trecut prin gând că cerul... miroase. Şi, într-adevăr, cerul miroase: fiecare planetă are un miros al ei, cometele, asteroizii un miros al lor. Nu avem acces la acest miros în mod direct, dar îl putem reconstitui prin analizarea gazelor şi moleculelor prezente pe respectivul obiect ceresc. Astfel, Marte – ca să nu-şi dezmintă numele – miroase a sânge (datorită prezenţei oxidului de fier), Venus a ouă stricate, Jupiter a peşte stricat, gaze de eşapament, a hoit, a cianură (migdale amare) şi a usturoi. Totuşi, mirosul predominant al Universului este dat de hidrocarburi policiclice armoatice, adică de un miros de pâine prăjită şi gaze de eşapament.

Adepţii teoriei conspiraţiei găsesc în paginile acestei cărţi încă un argument împotriva aselenizării. Charlie Duke, pilotul modulului lunar Apollo 16, a spus că luna miroase a... praf de puşcă, doar că „praful lunar conţine fier, calciu, olivină şi piroxen, fiind pe jumătate alcătuit din cristale de dioxid de siliciu care, din punct de vedere chimic, nu e înrudit cu praful de puşcă, compus din nitroceluloză şi nitroglicerină, molecule organice, inexistente pe Lună." Mărturiile pilotului modulului lunar privitoare la mirosul Lunii, par să fie, ca şi alte lucruri din povestea aselenizării, scoase... din jobenul imaginaţiei astronauţilor sau al halucinaţiilor... olfactive.

Foarte bine scrisă, foarte documentată, cu un nivel înalt al stilului şi expresivităţii, tradusă exemplar de Cornelia Rădulescu, cartea lui Federico Kukso merită din plin distincţia CARTE DE CINCI STELE şi RECOMANDAREA ANTHROPOS! Lectură faină!

Cu toată volatilitatea miresmelor, mirosul este, totuşi, într-o altă privinţă, esenţială, mult mai fidel decât celelalte simţuri. În capitolul foarte interesant dedicat memoriei olfactive Federico Kusko surprinde o caracteristică definitorie a mirosului: mirosul nu mai trece prin filtrele intelectuale obişnuite ale memoriei, mereu reconfigurată de experienţele acumulate (amintirile noastre sunt modificate în timpul vieţii noastre, rearanjate cu fiecare moment trăit, resemnificate, ajustate astfel încât să se potrivească în puzzle-ul mereu luat de la capăt al istoriei noastre personale).

HORIA VICENȚIU PĂTRAȘCU

Mihai Barbu

Trista poveste a celui mai bogat român care a avut o încredere oarbă în Statul nostru de ieri. Și de azi, și de mâine...

Noi ne-am obișnuit că, în Statul român, toate faptele rele se vor dovedi, în cele din urmă, a nu fi de natură penală. Și că orice cetățean cu dare de mână își va dovedi, fără putință de tăgadă, nevinovăția. Dacă, prin absurd, vreunul dintre ei va fi, Doamne ferește!, condamnat, fuga spre zorile libertății din Italia, Grecia sau Anglia le e la îndemână.

Nu spune *Am găsit adevărul* ci, mai curând, *Am găsit un adevăr*. Nu spune *Am descoperit cărarea sufletului*. Spune, mai degrabă, *Am întâlnit sufletul mergând pe cărarea mea*. Căci sufletul umblă pe toate cărările. Sufletul nu merge pe sârmă și nici nu crește ca o trestie. Sufletul se deschide pe el însuși ca un lotus cu nenumărate petale. (Khalil Gibran/ *Profetul*)

Craiova, văzută din gazete

Am fost de mai multe ori la Craiova și am trecut, tot de atâtea ori, prin fața unei clădiri extrem de impunătoare. De fiecare dată, am fost un om grăbit (habar n-am de ce...) și nu am găsit răgazul necesar pentru a vedea ce se ascunde dincolo de gardul cu feronerii delicate și dincolo de acele impunătoare și neconvenționale ziduri. Nu eram, însă, la fel de grăbit când era vorba să mă întâlnesc cu vreun amic la cafenea, să răsfoiesc presa locală și să punem, pe îndelete, țara la cale. Știați că tocmai canalizarea Pieleștilor e o afacere urât mirositoare și ea e datorată, desigur, unei administrații de incompetenți? Știați că tocmai Complexul *Sfântul Ierarh Calinic* e construit pe baza unor ilegalități? Ați aflat că într-o comună din Vâlcea, un profesor de sport, în vârstă de 45 de ani, e acuzat de relații amoroase cu o elevă de 13 ani, dintr-a VIII-a? Cei doi nu recunosc nimic, conversațiile din telefon îi dau de gol și respectivul e plasat sub control judiciar pe o durată de 60 de zile. Ați fi crezut, oare, că o fată frumoasă, elevă la un liceu din Târg, și-a putut vedea pozele, în costumul Evei, pe un site destinat adulților? Și că cel care le-a postat era chiar *lover boy*-ul ei. După orele de curs, fata a urcat într-un autobuz, s-a dat jos la Bumbești, s-a așezat, liniștită, pe calea ferată iar, în așteptarea primului tren, și-a făcut un ultim selfie. Pe fundal, se zăreau soarele, aflat la asfințit, și gura, neagră și hrăpăreață, a unui tunel. Mecanicul trenului a observat-o prea târziu... După ce ne-au prezentat, în mod gratuit, faptele rele și foarte rele pe care vi le-am expus mai sus, gazeta își reechilibrează sumarul și e rândul, în paginile din mijloc, faptelor bune. Ele ne sunt prezentate, contra cost (e o supoziție, desigur, n-am dat cu parul...) chiar de către aleșii neamului. Apoi am aflat, cu nedisimulată bucurie, că mai există, și la noi, în România contemporană, o firmă care (ne) asigură servicii de recrutare a muncitorilor din Sri Lanka, Pakistan, Nepal și Bangladesh *pentru domeniile de bază ale economiei naționale* (nu am aflat, până la intrarea revistei noastre la tipar, care ar fi acestea...). Firma lucrează, e de la sine înțeles, după proceduri bine stabilite, corelate cu legislația națională și internațională. Tot la fel de corect lucrează și cei de la pensiunea și școala de dresaj care oferă prețuri excepționale și oferte cu totul speciale. De nerefuzat. Câinele, indiferent de talie, se poate bucura de un padoc acoperit în suprafață de 12 mp. Cazarea animalului se poate face cu hrana proprietarului sau *cu hrana noastră* (adică, a lor...). Dacă e vorba de până la 10 nopți hoteliere, costul pe noapte e de 50 de lei, cu hrana ta. Dacă exemplarul canin se cazează între 21 și 30 de nopți, costul pe noapte scădea semnificativ, ajungând chiar la 40 lei pe noapte. Dacă te bazezi pe hrana oferită de gazde, atunci sumele variază de la 65 de lei pe noapte până la 55 de lei, în funcție de câte zile vrei să cazezi animalul. Dacă vrei ca iubitul tău animal să aibă parte și de servicii de educație canină, atunci trebuie să te hotărăști pentru ce vrei să optezi: vrei un dresaj elementar?, unul elementar plus pensiune?, un dresaj pentru competiții canine de frumusețe?, sau doar pentru a dobândi numai abilități de agility?, vrei să aibă parte doar de dresaj utilitar? Ei bine, aici prețurile variază de la 1.200 lei la 2.500 lei. Dacă dresajul e și cu pensiune completă se va mai adauga, la nota finală de plată, încă 500 de lei. Și asta nu e totul: *un instructor canin atestat poate să facă din cățelul dv. cel mai civilizat companion cu putință!*

Craiova, văzută de la înălțimea pildei lui Jean Mihail

Noi ne-am obișnuit că, în Statul român, toate faptele rele se vor dovedi, în cele din urmă, a nu fi de natură penală. Și că orice cetățean cu dare de mână își va dovedi, fără putință de tăgadă, nevinovăția. Dacă, prin absurd, vreunul dintre ei va fi, Doamne ferește!, condamnat, fuga spre zorile libertății din Italia, Grecia sau Anglia le e la îndemână. Statul român a ajuns, ca la tenis, un fel de căpitan nejucător, care privește impasibil, indiferent și detașat la tot ce se întâmplă în jurul său. *The show must go on*...

Astfel stând lucrurile, am fost curioși să aflăm care a fost viața și, mai ales, ce s-a ales de moștenirea celui mai bogat român care a trăit, între cele două războaie, pe aceste meleaguri. Cine a fost, oare, omul care, în naivitatea lui, a avut o încredere oarbă în Statul român? Așa c-am pășit, pentru prima oară, în *Palatul Mihail, emblema unei imense moșteniri culturale*, călăuziți de două doamne extrem de bine documentate, Mihaela Velea și Miruna Mateiaș. Palatul a fost ridicat de aromânul Dini Mihail care, în acea vreme - e vorba de sfârșitul secolului XIX - era socotit al doilea om cel mai bogat din țară, după C. Cantacuzino zis Nababul. El i-a comandat, în 1899, arhitectului francez Paul Gottereau o locuință particulară și a ieșit un ditamai palatul. Când totul a fost gata, proprietarul Dini Mihail s-a îmbolnăvit, asta se întâmpla pe la sfârșitul anului 1907, iar în vara anului viitor și-a dat obștescul sfârșit. N-a apucat să se mute în palat și toată viața sa a locuit în casa părintească de pe strada Gh. Chițu, la nr. 10. O casă în care proprietarul refuzase să introducă lumina electrică, iar salonul lui era luminat cu numeroase sfeșnice încărcate cu lumânări. A fost o alegere paradoxală din partea unui om atât de luminat, în condițiile în care aproape toate casele din Craiova se bucurau de acest dar al civilizației moderne. Omul avea distincția unui patriarh, avea o barbă deasă și albă, era un domn distins și extrem de politicos. În familie avea, însă, faima proastă a unui om sever și rău, iar soața lui, moartă de tânără, ar fi suferit mult din cauza caracterului său, zice-se, ciudat și ciufut. Constantin Argetoianu crede că acest comportament avea la bază o motivație, vai, extrem de concretă.

O scrisoare pierdută. Varianta machedonilor...

Mathilda Mihail, născută Spiro, era o femeie tânără, drăguță care se plictisea de moarte în mediul provincial în care o adusese soțul său. Ea era obișnuită cu mediul select al Vienei, capitala Imperiului, unde a locuit până la 20 de ani. Era fiica unui macedonean, stabilit la Viena, care, o vreme, a dus-o bine dar, ulterior, a sărăcit. Cei doi, Dini și Mathilda, au trăit, împreună, doar șapte ani, timp în care femeia i-a dăruit patru copii. Doi dintre ei, Victoria și Nicolae, n-au trăit decât doi ani. Ceilalți doi, Nicolae (copilul capătă tot numele fratelui său mort nevârstnic) și Ioan (Jean, după cum va fi cunoscut la maturitate) nu sunt nici ei prea longevivi: ei trăiesc 44, respectiv 51 de ani. Despre Jean se spune că ar fi fost fructul dragostei extraconjugale a Mathildei cu colonelul Gioni Crețeanu. Argetoianu scrie că asemănarea copilului cu colonelul Crețeanu ar fi fost izbitoare. O scrisoare pierdută cade în mâinile soțului și documentul nu lasă nici un dubiu asupra relațiilor dintre cei doi amorezi. Dar Mathilda nu-i coana Joițica și nici Dini Mihail nu-i musiu Trahanache. Macedoneanul nu poate suferi un astfel de afront conjugal din partea nevestei și îi promite că nu va face nici un scandal public, dar că o va ucide fără ca nimeni să-l poată acuza de crimă. Femeia se găsea, acum, fără nici un sprijin. Viena era departe, amantul dăduse bir cu fugiții, iar furia aromânului în chestiuni ce țineau de onoarea lui de familist era fără margini. Gioni Crețeanu se dă la fund încă de la prima alarmă conjugală, femeia se simțea amenințată și terorizată. Așa că Mathilda a socotit că e mai bine să sfârșească pe mâna ei. Ideea i-a venit în timpul scurt al unui bal de caritate. A dansat cum n-o mai făcuse niciodată, a nădușit strașnic și s-a așezat în curentul produs de două ferestre deschise. Afară era un ger de crăpau pietrele Craiovei. Femeia și-a găsit, astfel, boala fatală care să-i pună capăt zilelor într-un mod onorabil. A sfârșit după o scurtă suferință. Argetoianu știe povestea de la mama sa care, la rândul ei, a aflat toată tărășenia chiar din gura Mathildei. Aici era cheia felului ciufut & acru care l-a caracterizat pe Dini Mihail până la sfârșitul vieții. Dar machedonul nostru a avut un suflet de aur când a fost vorba de cei doi copii. Deși a fost convins că Jean nu era copilul lui, el n-a făcut nicio diferență între ei în ceea ce privește educația înaltă pe care le-a oferit-o amândurora. I-a trimis pe amândoi la Paris să studieze Dreptul. Nicolae, a trecut cu bine și doctoratul, dar alege calea credinței și-a penitenței. În 1914, el vine la Craiova și lumea se miră foarte tare zărindu-l pe Nicolae Mihail îmbrăcat în straie sărace de călugăr franciscan, cu mantie, glugă din pânză de sac, legat la mijloc cu o funie, și încălțat în saboți de lemn. Moare în Franța, în vârstă de 44 de ani, în ziua de 5 octombrie 1918. Doi ani mai târziu, rămășițele lui pământești sunt aduse la Craiova și îngropate în cavoul familiei din cimitirul Ungureni. Așa se face că ultimul descendent al acestei falnice familii de machedoni a rămas doar Jean Mihail. Ca și fratele său mai mare, el ajunge doctor în Drept la Paris. Îl mai cităm încă odată pe Argetoianu: *Jean era un om cât se poate de plăcut, foarte bine crescut, cult și plăcut în societate. Mergea adesea pe la baluri și serate muzicale unde lăsa o impresie excelentă. Se spunea despre el că era foarte zgârcit și că totul mergea până la bani.* După ce a moștenit două mătuși, pe Elena Dumba și Maria Coloni, ambele fără urmași, și pe fratele său, Nicolae, el a devenit cel mai bogat om din țară. Se zice că în anii marii crize mondiale din anii 30 ai secolului trecut, Jean Mihail a girat cu averea lui statul român pentru împrumuturile contractate în străinătate. A murit pe 23 februarie 1936, la București de bronhopneumonie virală (de o boală asemănătoare a sfârșit și mama lui...) și a fost adus la Craiova pentru a fi înmormântat alături de familie. Dar Jean Mihail pentru cu totul altceva dăinuie în memoria noastră...

Despre un testament idealist și niște funcționari hrăpăreți

Pe când avea doar 47 de ani, Jean Mihail redactează un testament care îi lasă muți de uimire pe cei care făceau mare caz pe seama zgârceniei sale proverbiale. *Dorim ca orice om prevăzător a regula, cu o oră mai înainte, împărțirea averii mele, după încetarea mea din viață și voind ca cea mai mare parte din această avere să fie întrebuințată în opere de utilitate publică, care să dea satisfacere unora din numeroasele trebuințe reclamate de dezvoltarea și propășirea țării noastre, am hotărât, în cea mai deplină libertate de voință, a lua dispozițiile ce urmează.* Și Jean Mihail trece în revistă averea sa imobilă, cu cele 19 moșii din județele Dolj, Mehedinți, Teleorman, Romanați, Ilfov, Tecuci, toate cu păduri, livezi, locuri de arătură, bălți și cu diferite acarete aflătoare pe dânsele, clădiri și sădiri, recolte, mori, vite și plantații, la care se adăugă cele două case de pe Calea Victoriei din București, cu tot terenul și dependințele lor plus cele șase case din Craiova. Averea mobilă (numerar, efecte, bijuterii și acțiuni) este la fel de solidă. Era vorba de 30 milioane în numerar și alte 95 de milioane depuse la bănci și în case de fier, aflate în locuințele din București și Craiova. Ei bine, asupra întregii sale averi mișcătoare și nemișcătoare, care se va găsi în patrimoniul său în momentul încetării sale din viață, Jean Mihail lasă drept legatar universal Statul român. Acesta trebuia să vândă, în mod treptat, locuitorilor muncitori de pământ de pe moșiile sale, loturi de câte trei hectare fiecărei familii, în fiecare comună în care se aflau moșiile sale, să ridice și să întrețină câte o școală primară superioară, să înființeze și să întrețină câte o bibliotecă populară, să distribuie cărți și obiecte de îmbrăcăminte copiilor săraci care vor urma regulat cursurile școlii, să înființeze o Academie de Agricultură (care să poarte numele său), înzestrată atât ca personal cât și ca material, și un Institut de Maternitate în București, *luându-se ca normă instituțiile similare din Paris*. Jean Mihail lasă Academiei Române un legat în sumă de un milion de lei, din venitul căruia se va premia cele mai bune lucrări asupra diferitelor subiecte propuse pentru a fi premiate. Subiectele se vor alege, de preferință, din istoria națională sau din ramuri ale științelor morale și politice. (Și Alfred Nobel care, probabil, n-a fost mai bogat decât Jean Mihail, a gândit la fel. Și din 1901, doar povestea premiilor lui mai continuă și azi. La noi...) Tot din venitul acestui fond se va distribui la fiecare perioadă de 5 ani, un premiu între 5.000 și 10.000 de lei, pentru cea mai bună lucrare pur literară, în proză sau în versuri, care se va fi publicat în cursul acestui interval de timp și care va fi considerată de Academie *o operă de valoare incontestabilă, de natură a mări patrimoniul intelectual al națiunii române*. Jean Mihail își reafirmă, la finalul celor 8 pagini ale testamentului său scris, datat și subscris de el însuși, la Craiova, în ziua de 14 februarie 1933, încrederea deplină că Statul român își va îndeplini, cu strictețe, sarcinile și obligațiunile din testament, toate făcute în folosul public. În acest sens, se înființează *Așezământul Fundațiunea culturală I.C. Mihail*, în vederea administrării și lichidării averii defunctului I.C. Mihail și realizării dorințelor testatorului.

Final românesc cu bugetari previzibili

Fundația s-a înființat, dar funcționarii săi au avut atribuții vagi și salarii foarte mari. Astfel că ei nu aveau nici un interes să ducă, grabnic, la îndeplinire voința testamentară a donatorului. În 1948, toate fundațiile au fost desființate prin lege, iar numele lui Jean Mihail și al familiei sale nu au mai putut fi amintite. În 1954, clădirea s-a transferat de la Ministerul de Interne (ce sediu mai impunător își puteau găsi *organele*?) la Sfatul Popular Orășenesc, iar Palatul lui Jean Mihail a devenit sediul, adecvat, al Muzeului de Artă din Craiova. Un muzeu admirabil, o idee pe care proprietarul său inițial n-a intuit-o. Dar asta e, deja, o altă poveste...

SFÂRȘIT

reportaj

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Medalionul artistic cu tema „Noua generație. Sport, sănătate, stil de viață”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Olimpic Argeș Gym cu Nicoleta Andrei”, coordonat de antrenoarea de gimnastică ritmică Nicoleta Andrei.

■ Dezbaterea cu tema „Generația net. Tinerii care vor schimba viitorul”, în cadrul proiectului sub genericul „La Vama Vremii”, coordonat de publicistul și scriitorul Nicolae Badiu.

■ Prelegerea cu tema „Independență Națională și Globalizare Europeană. Monarhia și Republica la Români”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Cultură și credință în societatea contemporană”, coordonat de conf. univ. dr. Marius Andreescu, de la Facultatea de Drept a Universității Pitești.

■ Prelegerea cu tema “Robotică, educație și copiii viitorului”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală sub genericul „Cugetările unui om de graniță”, susținut de consilierul pentru dezvoltare personală și scriitorul Radu-Alexandru Dincă.

■ Vernisajul expoziției de artă plastică sub genericul “Traversând timpul”, realizată de pictorii Carmen Smutneac și Valeriu Stoica (în colaboare cu Organizația Județeană Argeș Basarab I a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere).

■ Dezbaterea cu tema „Carnetele unui afurist de geniu, Cioran” , în cadrul proiectului „Personalități Culturale Piteștene”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe criticul literar și editorul Constantin Zaharia.

■ Dezbaterea cu tema „Talent și imagine”, în cadul proiectului cultural-educativ sub genericul „Adolescenți și Mentori”, coordonat de criticul literar, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Magda Grigore.

■ Dialogul cu tema „Marin Preda a fost, întâi de toate, tatăl meu!”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe regizorul Alexandru Preda.

■ Prelegerea cu tema „Mihai Eminescu. Luceafărul. 150 de ani de la concepție. 140 de ani de la publicare (III)”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Teme culturale în emoții raționale”, coordonat de scriitorul, eminescologul și profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

■ Prelegerea cu tema “Scriitori piteșteni. Alexandru Kirițescu”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Literatura Română Necanonică”, coordonat de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Recital liric sub genericul „Hope For Tomorrow”, în cadrul proiectului sub genericul „Ferestre Culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, eveniment organizat în parteneriat cu Clubul Româno-Arab de Cultură și Presă.

■ Conferința Națională de Istorie, Cultură și Civilizație „Pitești 635”, ediția a II-a, coordonată de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, dr. în istorie Marin Toma, eveniment dedicat Zilelor Municipiului Pitești.

■ Concursul Național de Dans Sportiv DANSUL FLORILOR, ediția a 35-a, eveniment dedicat Zilelor Municipiului Pitești, coordonat de coregraful și arbitrul internațional Alfred Schieb. Probe de concurs: Dansuri standard: Vals lent, Tango, Vals vienez, Slow-fox, Quick-step. Dansuri latino: Samba, Cha-cha, Rumba, Paso doble, Jive. Secțiuni de dans: – Latino Show (salsa, bachata etc.) – Dans modern – Ballroom&Latin – Dans de caracter, tradițional – Streetdance/Urban – Majorete – Balet/Dans contemporan – Gimnastică – Dans tematic – K-Pop.

■ Festivalul Național de Șah al Municipiului Pitești, ediția I, eveniment organizat de Clubul de Șah ALFIL Pitești, în parteneriat cu Primăria Municipiului Pitești, Centrul Cultural Pitești, Universitatea Pitești, Proiectul Național „Șah în Școală”, „Ideal Board Games”; simultan de șah oferit de multiplul campion național GM Mircea Pârligras. Coordonatori: antrenorii de șah dr. Ovidiu Stancu și ing. Andrei Rădulescu.

■ „Pitești Fest 635” - spectacol de folclor și folk-pop-rock susținut de Ansamblul Folcloric „Zavaidoc”, de Grupul Folk „P620” și de Trupa rock „Ascetic”, prezentator – studenta la actorie Lorena Dicu. Coordonatori: profesorul de canto popular Valentin Grigorescu și chitaristul Andrei Bulf.

■ Dialog tematic, în cadrul Clubului literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara Maria Mona Vâlceanu, având-o invitată pe scriitoarea și traducătoarea Marilena Lică-Mașala.

■ Dialogul cu tema “Tradițiile satului de munte”, în cadrul proiectului „Medalion artistic cu Mariana Claudia Filipescu”, coordonat de interpreta de romanțe și folclor Mariana Claudia Filipescu, având-o invitată pe Cecilia Gropan, profesoară de limba și literatura engleză, interpretă de folclor și romanțe.

■ Dezbaterea cu tema „Online versus onsite”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Și noi avem drepturi!”, coordonat de promotorul cultural Alexandra Grigorescu, invitată: Ioana Geac, psiholog, voluntar în cadrul Organizației *Salvați Copiii* – Filiala Argeș.

■ Premierea câștigătorilor Concursului Național de Poezie de Dragoste „Leoaică tânără, iubirea...” ediția a XXIII-a, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei de cultură „Cafeneaua literară”.

■ Festivalul Internațional de Teatru în Stradă, invitați: Trupa de Teatru „Jordi L. Vidal Company” din Belgia, Trupa de teatru „Eccentrici Dadaro” din Italia și Trupa de teatru „Barbarossa Samba Group” din România.

■ Concursul Național de Gimnastică pentru Toți și Gimnastică Acrobatică, coordonat de antrenoarea Nicoleta Andrei, arbitru internațional de gimnastică ritmică și arbitru național de gimnastică acrobatic.

„Colocviile Municipiului Pitești”. Invitat - regizorul Alexandru Preda

Concursul Național de Dans Sportiv DANSUL FLORILOR

„Ferestre Culturale” - „Hope For Tomorrow”

Concursul Național de Gimnastică pentru Toți și Gimnastică Acrobatică

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB**

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Lupta cu frica

Dacă se întâmplă să fii într-o pădure deasă, spre finalul toamnei, poate chiar către seară, şi să încerci să ieşi, dar de unde busolă că te-ai pierdut pe drum, nu îţi pierde speranţa. Dacă se lasă noaptea, aşteaptă întunericul gros pe care doar în păduri acoperite de ceaţă îl poţi vedea, stinge lanterna şi stai aşa o vreme. În câteva minute toate simţurile se vor intensifica, vei auzi mai bine, vei vedea mai clar totul, vei simţi diferit ce se întâmplă. Şi dacă toate acestea funcţionează, încearcă să o iei la pas către cel mai apropiat sunet care nu pare de speriat. Sari unde trebuie, fereşte-ţi capul când treci pe lângă crengi lăsate, şi caută drumul către drumul care te duce spre casă. Poate povestea aceasta sună ca începutul unui film horror, şi poate e ceva ce nu ai vrea să încerci în mod normal pe teren necunoscut, dacă încă mai simţi frica, însă poate fi un alt fel în care merg lucrurile. Într-un mod foarte abstract aşa poate fi catalogată experienţa pe care o ai când asculţi cu atenţie piesele de pe albumul „Gânduri fără frică" al formaţiei braşovene *Alexu and the voices inside*.

Alexu and the voices inside a apărut ca proiectul solo al lui Alexu Spătaru în vara lui 2017, cu piese indie acustic, cântate şi înregistrate în regim diy (do it yourself), dar care arătau că există un potenţial foarte mare. În felul acesta a apărut primul EP de 5 piese intitulat „23 minutes of fame". De la prima piesă, „Lost", se vede că încearcă să se încadreze cât poate de mult într-un sistem practicat foarte mult peste ocean, încercând să acopere lipsa părţilor instrumentale cu voci diferite care să inducă o stare bizară de confort şi nelinişte. Tot materialul discografic este lucrat în maniera asta, lăsând să se înţeleagă ce-a vrut să spună autorul cât se poate de clar şi răspicat.

A urmat albumul „The struggle of living pure at heart", un manifest confesiv gândit cap-coadă ca un labirint crescut cu atenţie printre toate gândurile care nu-i dau pace. La fel ca şi în cazul primului material, toate piesele sunt scrise în limba engleză pentru simplul fapt că e mult mai uşor să ascunzi o nelinişte în spatele unor cuvinte care pot deveni polisemantice în funcţie de context. E drept, de multe ori este greu să-ţi pui sufletul pe tavă, şi de aceea mixul de limbă străină şi încercările permanente de a scrie cât se poate de alambicat dau roade. Pe cât de exploziv şi energic este în prestaţiile live, pe atât de sobru şi boem este în piesele de pe album. Sunt două versiuni care nu par compatibile, dar dacă ajungi să le experimentezi, poţi lesne observa că n-au cum să existe una fără cealaltă.

La începutul anului 2023, formaţia a dat lumii un album micuţ de doar 5 piese, „Gânduri fără frică", dar un album care arată o oarecare schimbare de paradigmă. Dacă în celelalte piese şi albume Alexu cânta singur acompaniat de vocile sale şi de o pedală de loop care-i făcea chitara să sune ca o întreagă orchestră, acum au apărut alţi patru membri în formaţie, vocile interioare s-au înmulţit cu voci reale, piesele toate sunt în limba română, dar energia şi sensibilitatea au rămas aceleaşi, şi asta este cu adevărat remarcabil.

Alexu a scris întotdeauna despre frici, despre angoasă, despre nelinişte, şi a făcut-o în moduri cu adevărat speciale de fiecare dată. Cu aceste 5 piese în limba română a demonstrat o maturizare firească, a acceptat alţi oameni lângă el, şi într-un final s-a acceptat şi pe el: „Tot ce nu sunt azi voi fi de mâine/ Nu am timp dar e ok, o las pe mâine/ Tot ce văd în noi, ascult în sine/ Poate aş vrea să văd doar chipuri mai senine//Tot ce eşti s-a dus în noi suspine/ Nu ai timp, doar privirea în vitrine/ Nu mai e mult - o luăm pe căi străine/ Ochii în ecran, doar pare că suntem bine." (De ce să fie rău azi)

Lumea nu mai e o luptă cum o vedea în piesele de pe albumele de început, ci mai degrabă a devenit un loc pe care învaţă să îl accepte şi să îl înţeleagă chiar şi atunci când nu are sens: „Aveai capul plecat, acum stă sus/ Era loc de mai bine, şi te-ai dus/ Aveai şi speranţă, dar ţi s-a luat/ Acum te rog să suni, după ce ai aterizat/ Oare mai vrei înapoi? / Lângă ai tăi,/ Cu ochii goi / E loc de mai bine / în noi." (Loc de mai bine)

Dacă în primele albume Alexu încerca să-şi croiască un drum lansând întrebări la care nu aştepta neapărat nişte răspunsuri (What I am going to tell, when do we ever learn? – Everlearn), în „Gânduri fără frică" încearcă să-şi răspundă singur la întrebări pe care şi le-a pus cu glasul tremurat al unei vulnerabilităţi tinereşti: „Şi ai putea să crezi că nu îmi pasă/ Dar îmi pasă /Tot ce atrag, mai mult dezbin/ Doar ştii cât de mult te aştept acasă / Mă apasă / Când ne zâmbim prea puţin / Ştii că îmi pasă / Doar când stai cu mine în gând." (Din când în când)

Cu fiecare piesă, formaţia se arată mai mult şi mai mult. Labirintul crescut şi pregătit pentru ascultători a fost gândit până la ultima mică piesă astfel încât să te prindă şi să-ţi arate că dacă stingi lanterna şi aştepţi o vreme, poţi merge singur prin ceaţa deasă în mijlocul nopţii, fără să te mai pierzi vreodată.

Bun de tipar

„În generaţia '80, toţi se cred importanţi!"

10% dintr-o mulţime determinată sunt valori de vârf, 10% sunt rebuturi şi 80% cuprind valori de mijloc

■ **FAHRENHEIT 451.** Comentând un recent Raport publicat de Forumul Economic Mondial, care cere să ne adaptăm modul de gândire la particularităţile folosirii Inteligenţei Artificiale, Nicolae Manolescu se declară alarmat de această concluzie şi argumentează (în editorialul *Fahrenheit 451*, din RL nr. 18, a.c.): "Nu sunt sigur că ei (autorii Raportului - N.M.) sunt conştienţi de pericolul letal pentru gândirea umană reprezentat de Bing sau de ChatGTP sau de toţi fraţii şi surorile lor pe cale de apariţie. Nici de faptul că robotizarea gândirii înseamnă triumful absolut al cantităţii asupra calităţii. Odată cu care dispar noţiuni considerate până mai ieri fundamentale, cum ar fi valoarea şi ierarhia valorilor, înecate în mâlul unei democraţii care n-are ce căuta în lumea ideilor sau a artelor, a culturii, în general, nuanţa, sentimentul, simţul frumosului, plăcerea intelectului, noţiuni odată cu care dispar filosofia, psihologia, literatura, artele şi restul. Înlocuite cu ce? Cu o platitudine intelectuală întreţinută de locuri comune, de truisme, de prejudecăţi, de tot soiul de banalităţi, din care e dintotdeauna plină mintea oamenilor care n-au idei sau judecăţi personale şi care-şi trag acel minimum de informaţii absolut necesare din obezitatea internetului sau de pe cine ştie ce mijloace viitoare de comunicare (...) Arta, literatura vor decădea (ce spun eu, au decăzut deja în capul unora!) în stadiul paradisiac, despre care vorbea cu entuziasm Marx, în care orice individ ar putea fi un „lucrător cultural" (cunoaşteţi expresia!), în stare să scrie un Hamlet, un Faust, o Divina Comedie, să picteze ca Van Gogh sau ca Picasso, sau să compună Simfonia a noua a lui Beethoven sau oricare din concertele pentru pian ale lui Mozart. Masa de creatori săraci cu duhul tinde să absoarbă elitele. Mediocritatea învinge meritul. Şi aşa mai departe."

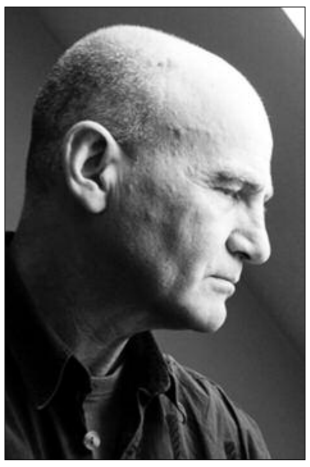
■ **DESPRE MEDIOCRITATE.** În numărul din aprilie al revistei *Cafeneaua literară*, Ion Simuţ se întreabă de ce izbutesc mediocrităţile, cam în toate domeniile, special în literatură. Şi tot el răspunde: "1. Mediocrităţile înving prin număr, prin majoritate. Vorba lui Lăpuşneanu: Proşti, dar mulţi! Sau vorba altcuiva (Marin Sorescu): minorii sunt majoritari. Oriunde te uiţi, dai de spirite minore, care copleşesc prin ubicuitate. 2. Mediocrităţile izbutesc pentru că sunt sprijinite de alte mediocrităţi, mai bine plasate ierarhic. Personalităţile de excepţie nu se susţin între ele, se simt în competiţie (de exemplu: Nichita Stănescu şi Marin Sorescu, la vremea lor) sau se detestă (ca Nicolae Manolescu şi Eugen Simion); mediocrităţile se solidarizează; să observăm câţi poeţi scriu amical despre alţi poeţi (nu e nimic rău în asta). 3. Mediocrităţile izbutesc prin intrigi, nu prin valoare, făcându-se utile prin serviciile pe care le fac celor care le-ar putea promova sau supralicita. Există o rivalitate ascunsă şi între mediocrităţi. A fost formulată matematic şi statistic. Ştiu din liceu de curba sau clopotul lui Gauss, adică reprezentarea grafică a probabilităţii de repartizare a unor valori în funcţie de o medie standard. Profesorii mei de pedagogie şi psihologie din Liceul Pedagogic o aplicau la structura de valori dintr-o clasă de elevi (...) 10% dintr-o mulţime determinată sunt valori de vârf, 10% sunt rebuturi şi 80% cuprind valori de mijloc. Oricum interpretăm curba lui Gauss în distribuţia valorilor într-un grup, concluzia e aceeaşi: mediocritatea e dominantă (...) Interpretările şi aplicaţiile sunt variabile şi discutabile sociologic, în funcţie de domeniu, de mediu, de colectivitatea analizată. De reţinut repartizarea pe diagramă a celor trei secvenţe: excelenţele, valorile medii şi nulităţile (...) La fel se întâmplă şi în distribuţia valorilor într-o generaţie (cum ar fi destul de gregara generaţie '80, în care toţi se cred importanţi) sau în ierarhia cărţilor valoroase dintr-un an editorial".

■ **REŢETE SCRIITORICEŞTI.** Dintr-un amplu interviu acordat revistei *Vatra* de către scriitorul maghiar Szántó T. Gábor, reţinem reţeta sa de lucru, într-o societate inundată de informaţie: "De treizeci de ani, mă străduiesc să scriu în fiecare zi. Mai demult mi-a fost mai uşor să petrec un timp mai îndelungat fără să întrerup scrisul. Acum, dacă omul lucrează şi în presă, eşti copleşit de rapiditatea şi multitudinea ştirilor de pe internet, atenţia fiindu-ţi acaparată şi de media comunităţii. În comunicarea accelerată trebuie să învăţăm să deosebim lucrurile importante de cele neimportante, trebuie să ne protejăm pe noi înşine şi timpul nostru de torentul de ştiri inutile, efemere ale lumii exterioare, de propaganda ideologică mascată în ştiri şi de potopul de reclame – acesta este lucrul cel mai important pe care îl pot spune ca scriitor (...) În măsura posibilului, lucrez în timpul zilei, dar, când scriu roman, mă văd de multe ori constrâns să mă aşez la tastatură şi în timpul nopţii. Stăpână este întâmplarea care se conturează în lăuntrul meu, eu nu sunt decât scribul mânat de constrângerea comunicării. Viaţa scriitorului, a artistului nu-i una de funcţionar burghez cu cele opt ore tradiţionale de muncă, deşi ne comportăm uneori de parcă ar fi. Din proprie experienţă, pot spune că se poate cel mult îmblânzi, însă nu şi definitiv domestici".

■ **MARILE CĂRŢI TREBUIE RETRADUSE LA 30-40 DE ANI.** În numărul din aprilie al revistei *Orizont*, Rareş →

litere

Alexandru Jurcan

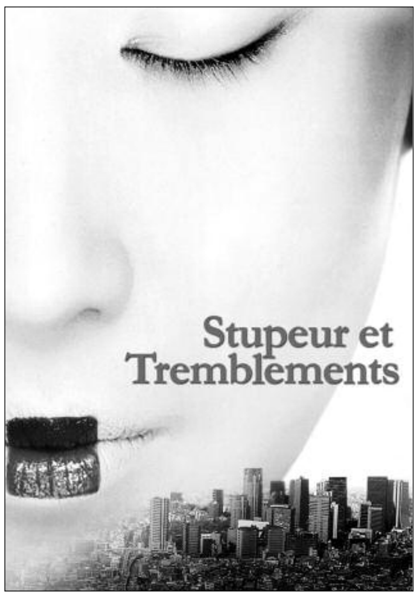
Perie mentală în acorduri de Bach

Poate fi revăzut pe *Netflix* filmul *Teama*, realizat de Alain Corneau, după romanul *Stupeur et Tremblements* de Amélie Nothomb, scris în 2001 și recompensat cu Marele Premiu pentru roman, decernat de Academia Franceză. Cartea a fost tradusă la noi de Dragoş Bobu – *Uimire și cutremur,* Polirom, 2002). Născută în 1967 în Japonia, scriitoarea e fiica unui ambasador belgian. Trăiește în Japonia, China, SUA și scrie romane echilibrate și expresive, extrem de convingătoare. *Igiena asasinului* a devenit un best-seller. A mai scris *Atentat, Peplum, Mercure, Cosmetica dușmanului, Metafizica tuburilor etc.*

Japonia înseamnă triumful tehnologiei. Lui Roland Barthes politețea îi apărea ca fiind prin excelență un exercițiu al vidului. Viața personală nu trebuie să transpară. Interesele întreprinderii trebuie puse pe prim-plan. Cum începe romanul *Uimire și cutremur*? Cu sosirea ei la ultimul etaj al imobilului (autoarea fructifică experiența personală pe care a avut-o în Japonia, înarmată cu luciditate și umor). Acolo, domnul Haneda era șeful domnului Omochi, care era șeful domnului Saito, care era șeful domnișoarei Mori. „Iar eu nu eram șefa nimănui" – conchide autoarea pe 8 ianuarie 1990, când liftul o „scuipa" la ultimul etaj, iar fereastra din capătul holului „m-a aspirat ca hubloul spart al unui avion".

Regizorul Alain Corneau (*Toate diminețile lumii)* practică o regie rafinată, care sondează abisuri fascinante. Comicul devine captivant, iar actrița Sylvie Testud e pur și simplu stupefiantă. Muzica de Bach conferă gravitatea care contracarează avatarurile filonului comic.

La începutul filmului vedem grădina, pământul și privirea copilului care se transformă în adult. Gata cu nivelul de jos, începe plutirea aparatului de filmat peste amețitoarele clădiri. Orașul văzut de sus, existența de roboți, ierarhizarea, curățenia excesivă, orgoliul nipon, supercivilizația, birouri labirintice și, mai ales, știința zâmbetelor. În prim-plan, mereu, uluirile personajului, până la sfârșitul acelei experiențe unice. Finalul adoptă o simetrie: de la fereastra de sus vom coborî spre grădina de la început... „câtă vreme vor mai exista ferestre, până și cea mai măruntă ființă omenească de pe pământ își va avea partea sa de libertate". Personajul se joacă de-a căderea în gol, ca o eliberare de clișee și stereotipii. Confruntările celor două mentalități - orientală și occidentală – conferă o savoare aparte. Eroina afirmă că memoria sa funcționa după principiul WC-ului: „Seara trăgeam apa... o perie mentală elimina ultimele urme de murdărie". Cu toate acestea, în fiecare dimineață „closetul meu cerebral era mânjit din nou". Regizorul Alain Corneau servește textul literar cu o seriozitate impecabilă. A filmat în cartierul parizian *La Defense*, alt simbol al modernității care angoasează.

Moldovan explică de ce și cum a tradus integral capodopera lui James Joyce, "Ulise": "Marile cărți au aura că merită să pretind retraduceri; prin ele, și cultura noastră nu doar le (re)bifează, dar se și, cu un arhaism, primenește. Dar foarte multe cărți mai mici ar merita să fie retraduse, tot astfel precum o sumedenie de texte mai puțin canonice merită să fie în primul rând traduse. Principalul scop al retraducerii e însă acela de a repropune opera unei noi generații de cititori, care poate nu recurg la traduceri mai vechi de, să zicem, 30-40 de ani. E și parte din mecanismul de marketing al economiei culturale, o re-ciclare în haine noi. Sigur că în mine e un mic tiran care crede că toată lumea ar trebui să citească «Ulise» și, în genere, marile cărți, însă, gâtuit, nu poate decât să spere că se vor găsi niscai noi cititori (...) Dacă stăm și ne uităm din afară, se vede cam același lucru: un om în fața laptopului, cu «Ulise» captiv în chingile suportului său în dreapta, cărți de jur-împrejur și prea multe tab-uri deschise în același timp".

■ **REZILIENȚĂ, CĂ FALIMENTUL E DUPĂ COLȚ!** Dalia Marin, profesor de economie la Politehnica din Munchen, creionează, pentru cititorii *Dilemei Vechi* (nr. 995 din mai), cum mai arată Germania, după ce a fost înțărcată cu forța de la țâța cu gaz rusesc: "Cu câteva luni în urmă, Germania se pregătea pentru o iarnă dură. După ce Rusia a tăiat aprovizionarea cu gaze naturale a Europei și prețurile au crescut de mai bine de două ori, oficialitățile din Germania au avertizat în privința unor eventuale întreruperi în furnizarea energiei și a unor pene frecvente de curent electric. Unele orașe planificaseră, se pare, transformarea unor săli de sport în hale încălzite pentru săraci și bătrâni (...) Nemții sînt bîntuiți acum de spectrul dezindustrializării. Nu trece nici o zi fără ca vreun trust de presă sau un institut de cercetare să nu facă previziuni potrivit cărora închiderea fabricilor și creșterea puterii Chinei vor duce țara la faliment (...) Yasmin Fahimi, directoarea Uniunii Germane a Sindicatelor (Deutscher Gewerkschafts-bund – DGB), a avertizat că actuala criză energetică va duce la dezindustrializare și la concedieri masive. Între timp, Centrul pentru Cercetare Economică Europeană (Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung – ZEW) din Mannheim a numit Germania «marele perdant» al economiei mondiale actuale, plasînd-o pe locul 18 din 21 în ierarhia competitivității țărilor industrializate. Alți experți au avertizat că prețurile crescute ale energiei vor obliga producătorii să-și relocheze activitatea în Europa de Est și în SUA, ca răspuns la protecționismul american". Cu toate acestea, autoarea se declară convinsă de reziliența germană. Păi nu?

ARGUS

Adrian Vasiliu

Muzică și muzichie

Ura de pe scenă

Au trecut mai bine de trei decenii de la primul meu concert, timp în care am avut plăcerea să văd pe diferite scene sute de artiști, mai buni sau mai puțin buni, vedete de nivel mondial sau tinere speranțe. Niciodată, însă, nu am simțit atât de multă ură pe o scenă așa cum mi s-a întâmplat recent, când am participat la ultimul concert al lui Roger Waters (în fine, pentru el poate nu o fi fost ultimul, dar pentru mine cu siguranță da, indiferent cât de mult o mai trăi și-o mai cânta). Îi știam opiniile foarte puternice, care-au contribuit la apariția unora dintre cele mai bune albume din muzica rock. În ultima vreme, însă, artistul a devenit și mai radical. Îl văzusem deja de două ori în concert, iar agresivitatea sa verbală și simbolistica de pe scenă mi s-au părut adecvate, mai ales în contextul în care prezenta The Wall, albumul concept care mie unul mi se pare cel mai bun produs muzical din toate timpurile. Și care este o satiră genială la adresa unei societăți bolnave. Anii au trecut, a venit și a plecat o pandemie care ne-a marcat pe toți. Și a venit și invazia rușilor în Ucraina, care a făcut deja zeci și zeci de mii de victime nevinovate. Ei bine, după toate acestea, Roger Waters vine să cânte tot despre americanii cei răi și despre președinții lor pe care-i face criminali de război pentru niște fapte petrecute, unele dintre ele, în mileniul trecut. Asta în vreme ce dictatorul rus Putin, cel mai recent criminal de război al planetei, declarat ca atare de către Curtea Penală Internațională de la Haga, apare doar pasager, sub una din lozincile dragi oricărui autocrat, „Crede!" Dacă se întâmplă să nu fii de acord cu părerile sale, Roger Waters îți adresează cel mai cunoscut cuvânt din limba engleză (acela care începe cu F) și te trimite să petreci restul concertului la bar. După care își începe elogiul propriei persoane, uitând că succesul nu l-a atins de unul singur, ci împreună cu foștii colegi din Pink Floyd, și în special cu David Gilmour, pe care-l omite, însă, pe fondul unei dușmănii cronice, din pozele de arhivă ale trupei. Spectacolul e plin de referințe la multe dintre problemele actuale ale omenirii, sărăcia, rasismul, discriminarea, cu un unic vinovat, capitalismul, prin exponentul său principal, Statele Unite. Asta, firește, în timp ce publicul plătește sume frumoase pe produsele derivate, pe mâncare și băutură, ca la orice activitate culturală capitalistă care se respectă. Roger Waters urăște fascismul, dar nu suflă o iotă despre cea mai criminală ideologie a ultimului secol, comunismul. Muzica, însă, rămâne la cote extrem de înalte. De la prima piesă a concertului, versiunea nouă și întunecată de la Comfortably Numb, piesa mea preferată de pe The Wall, și până la final, am avut parte de un sunet impecabil de la instrumentiști extrem de talentați, în frunte cu un geniu al muzicii. Pe care-l poți detesta, dar nu-l poți ignora. Pentru că în viață nu e totul în alb și negru.

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.
Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.
Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, cu notele de subsol la finalul textului, nu în josul paginii).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEȘ** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale.
Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu lucrări de LAURA GHINEA

Consilier artistic: IOAN MARCHIȘ
Corectură: JEAN DUMITRAȘCU

Revista **ARGEȘ** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!
Vă puteți abona pentru anul 2023, costul abonamentului fiind de 50 lei/an.
Plata se face prin mandat poștal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013.
Tel./fax: 0248/219976.

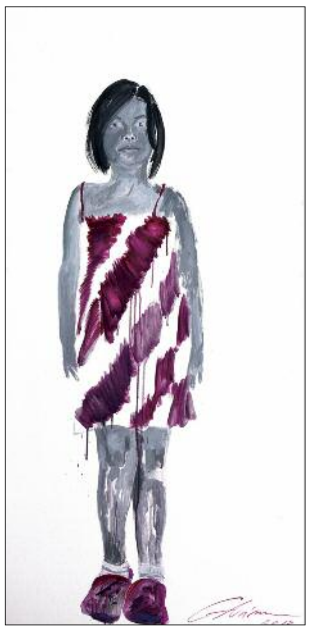
ARGEȘ
● **Revistă lunară de cultură**
● Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
● Editată de **Centrul Cultural Pitești**
● Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MARIANA ȘENILĂ-VASILIU, MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Redacția: Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești
tel./fax: 0248/219976
e-mail: revista.arges@gmail.com
https://www.facebook.com/Revista-Arges
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

litere

LAURA GHINEA - Rareș; Maria; Ștefan

haiku

Haiku-uri scrise de elevi de la Școala Gimnazială „Elena Rareș" Botoșani, România, membri ai clubului de haiku *Sakura*, copii care de-a lungul anilor au obținut premii la concursurile naționale și internaționale.

Unii dintre aceștia acum sunt adulți și continuă să scrie sporadic haiku. Alții sunt încă școlari și sunt implicați în activități de scriere creativă.

Coordonator le este Cezar Ciobîcă, profesor care i-a inițiat, le-a dat cărți să citească, le-a propus teme, le-a îndreptat greșelile, le-a tradus poemele și apoi le-a trimis la concursuri.

Ei se bucură împreună de această frumoasă experiență care le îmbogățește existența.

Haiku poems written by students from "Elena Rareș" Secondary School, Botoșani, Romania, members of the Sakura haiku club, children who over the years have won prizes at national and international competitions.

Some of these are now adults and continue to write haiku sporadically. Others are still in school and engaged in creative writing activities.

Their coordinator is Cezar Ciobîcă, a teacher who initiated them, gave them books to read, proposed them themes for writing, corrected their mistakes, translated their poems and then sent them to competitions.

They enjoy together this beautiful experience that enriches their existence.

Nadin G.

back home -
the fallen gate lost
among thistle flowers

din nou acasă –
poarta pierdută printre
flori de ciulin

first light -
in the spider's web
cherry blossom

prima lumină -
în pânza paingului
flori de cireș

abandoned house -
the chirping song of crickets
filling the rooms

casă abandonată –
cântecul greierilor
umple odăile

Andra A.

on the shore -
adding my name
on the rotted boat

pe țărmul mării –
mi-adaug numele pe
barca putrezită

summer rain -
the church bells soothing
my pain

ploaie de vară -
clopotele bisericii
mi-alină durerea

Alexandru A.

gloomy day -
only the light of
white chrysanthemum

zi mohorâtă -
numai lumina
albei crizanteme

Eva S.

first smiles
on the sick child's face -
fireflies

primele zâmbete
pe fața copilului bolnav -
licuricii

Vlad C.

thunder -
a tree frog sinks
into its shadow

tunet -
un brotac se scufundă-n
propria umbră

Ioana B.

cherry petals -
lighter and whiter
granny's hair

petale de cireș -
mai luminos și mai alb
părul bunicii

Naomi G.

granny on the porch -
the pine's shadow caressing
her wrinkled hands

bunica-n tindă –
umbra pinului mângâind
mâinile-i ridate

Seby C.

graduation day -
baby sea turtles rushing
to the ocean

ziua absolvirii -
pui de țestoasă gonind
înspre ocean

empty playground -
fallen cherry petals
on the carousel

loc de joacă pustiu –
petale de cireș căzând
pe carusel

Perseids...
granny stops reading
a fairy tale

Perseidele...
bunica se oprește
din citit basmul

Andreea B.

pandemic days -
my cat brings inside
dandelion fluff

în pandemie -
pisica mi-aduce înăuntru
puf de păpădie

new hammock -
a spider web stops the fall
of cherry petals

hamac nou –
pânza de paing oprind
căderea florii de cireș

Maria L.

Earth Day
the children address best wishes
to the oldest oak

Ziua Pământului –
țânci urându-i stejarului bătrân
toate cele bune

falling star -
my little sister loses
a baby tooth

stea căzătoare –
sora cea mică-și pierde
un dinte de lapte

Birdbath -
cherry blossom rain
speckling the moon

scăldătoare de păsări -
ploaia florilor de cireș
împestrițează luna

Mircea B.

rain puddles -
noisy children jumping
from cloud to cloud

bălți de ploaie –
țânci zgomotoși sărind
de pe-un nor pe altul

Iasmina B.

summer's end -
last skipping stone
left in my pocket

sfârșitul verii –
ultima piatră săltăreață
rămasă-n buzunar

summer rain -
I dance in the water
with my doll

ploaie de vară -
dansez prin apă
cu păpușa mea

Denisa H.

the old calligraphy
of migrating birds -
drawing class

caligrafia veche
a păsărilor migratoare -
oră de desen

Florin P.

moving day -
carving my name
on the old oak

ziua mutării
scrijelindu-mi numele
pe stejarul bătrân

Mattia B.

end of summer -
the waves carry ashore
a dragon kite

sfârșitul verii -
valurile cară spre țărm
un zmeu-dragon

Andreea L.

white butterflies -
my mom's wedding dress
gone with the wind

fluturi albi -
rochia de mireasă a mamei
pe aripile vântului

Andreea C.

after the rain –
in each puddle
my mother's face

după aversă -
în fiecare baltă
chipul mamei

Cristina A.

night on the beach -
mosquitoes inspecting
sandcastles

noapte pe plajă –
țânțarii inspectează
castelele de nisip

old cherry tree -
a spider weaves its cobweb
between two flowers

bătrînul cireș –
păianjenu-și țese plasa
între două flori

low tide -
the stars crowded
among shells

maree ușoară –
stelele îngrămădite
printre scoici

old calendar -
her wedding dress
eaten by moths

vechiul calendar -
rochia ei de mireasă
roasă de molii

Georgiana C.

heavy rain clouds
the back of the scarecrow
more bent

nori grei de ploaie –
spatele sperietorii
și mai aplecat

Sabina C.

wild plum flowers -
changing the colour
of wind

flori de prun sălbatic
schimbând culoarea
vântului

Andra A.

granny's house -
under the plum tree in bloom
a rusty plow

casa bunicii -
sub prunul în floare
un plug ruginit

Alisia R.

summer rain -
a patch of sky mirrored
in the hopscotch

ploaie de vară -
un petic de cer oglindit
în șotron

Selecție și traducere în limba engleză CEZAR FLORIN CIOBÎCĂ

Pagină realizată de FLORIN GOLBAN